

”Som en pepperkakefigur i en sandkakeform”

En kvalitativ undersøkelse av fire voksne utenlandsadoptertes livshistorie, med fokus på psykisk helse.

Margrete Ribe

Masteroppgave i spesialpedagogikk ved Det
utdanningsvitenskapelige fakultet, Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2008

Sammendrag

Tittel

”Som en pepperkakefigur i en sandkakeform” En kvalitativ undersøkelse av fire voksne utenlandsadoptertes livshistorie, med fokus på psykisk helse.

Bakgrunn og formål

Oppgaven tar utgangspunkt i tidligere forskning som viser at utenlandsadopterte har større sjanse for å utvikle dårlig psykisk helse enn andre (Hjern, Linblad og Vinnerljung 2002; Tieman, van der Ende og Verhulst 2005; Cantor-Graae og Pedersen 2007). Interessen for temaet oppsto etter en praksisperiode ved en ungdomspsykiatrisk døgnavdeling, hvor det på det tidspunktet befant seg flere utenlandsadopterte. Det vekket en nysgjerrighet knyttet til å finne ut om disse ungdommene var mer utsatt for psykiske lidelser enn ikke-adopterte. Som spesialpedagog er det stor sannsynlighet for å møte utenlandsadopterte barn og unge i sitt arbeid. Formålet med oppgaven var altså å øke kunnskapen om utenlandsadopterte som sliter psykisk, slik at man som fagperson kan møte dem på best mulig måte.

Problemstilling og underspørsmål

Med utgangspunkt i forskningen nevnt over har følgende spørsmål blitt stilt.

Hvilke spesielle utfordringer kan utenlandsadopterte møte i sine liv, og hvordan kan de utfordringene påvirke deres psykiske helse?

I tillegg kommer følgende underspørsmål valgt ut på bakgrunn av kjente temaer innen adopsjonslitteraturen (Bowlby 1998; Brodzinsky, Schechter og Henig 1996; Erikson 2000; Kirk 1964; Sætersdal og Dalen 1999).

- Hvor stor innflytelse har tidlige erfaringer hatt på deres senere utvikling?
- Hvordan opplever de relasjonen til sine adoptivfamilier?
- Hvor viktig har ”det biologiske prinsipp” vært i deres identitetsutvikling?
- Hvilke tanker gjør de seg i forhold til deres etnisitet?

-
- Hvordan har de opplevd skoletiden, forholdet til lærere og medelever?
 - Hvilke spesielle perioder eller hendelser i livet har de opplevd som særlig vanskelig?
 - Hvordan kan hjelpeapparatet gi de utenlandsadopterte som sliter adekvat hjelp?

Metode

Som nevnt i tittelen ble undersøkelsen utført som et kvalitativt intervju. Informantene som ble intervjuet var fire, voksne utenlandsadopterte som hadde utfordringer i forhold til psykisk helse. Tre av de fire hadde mottatt behandling for sine problemer. Intervjuguide ble utarbeidet ut fra spørsmålene i problemstillingen. I tolkningsprosessen ble "Grounded Theory" brukt som inspirasjon (Glaser & Strauss 1967; Strauss & Corbin 1998). I den prosessen ble dataprogrammet NVIVO benyttet som arbeidsverktøy.

Resultat

Fire temaer peker seg spesielt ut som vanskelige for informantene i dette studiet. En av informantene tillegger de tidlige erfaringene pre adopsjonen ansvaret for hennes problemer. Hun levde tre år på et rigid barnehjem før hun kom til Norge. To av informantene opplevde problemer i relasjonen til adoptivforeldrene, som påvirket deres psykiske helse. En av disse opplevde også diskriminering på grunn av etnisitet som en medvirkende faktor. For den siste informanten var denne diskrimineringen hovedproblemet. Det mest spennende funnet var kanskje knyttet til informantenes erfaring med selv å få barn. Tre av informantene har fått egne barn. For alle førte den erfaringen til at nye problemstillinger knyttet til deres egen historie dukket opp.

Det er viktig å poengtere at dette er et studie av fire enkeltindividers livshistorie. Resultatene har derfor ikke generaliseringsverdi i forhold alle utenlandsadopterte. Målet med oppgaven var ikke å finne en allmenngyldig årsak til dårlig psykisk helse hos utenlandsadopterte. Mange utenlandsadopterte klarer seg veldig godt. Men oppgaven belyser et viktig tema og setter søkelyset på noen områder det ville være spennende å se nærmere på.

Forord

Denne masteroppgaven er den største faglige oppgaven jeg har gjort. Det har vært utrolig lærerikt, men også veldig krevende. På grunn av min jobbsituasjon valgte jeg å bruke et år på selve oppgaven. Det gjorde at jeg gikk med litt eksamensnerver et helt år. Men for oppgavens del var det nok heldig. I et kvalitativt studie som dette var det godt å kunne la resultatene modne over tid. Kanskje har det også gjort tolkningen litt bedre.

Først vil jeg takke informantene som har deltatt i studiet. Takk for at dere lot meg få ta del i deres historie. Det har krevd mot og innsikt av dere, å stille deres liv til rådighet på en slik ærlig måte. Men jeg opplevde at dere valgte å gjøre det fordi dere mente som meg, at dette var et viktig tema å ta tak i. Jeg håper at jeg har vært deres tillit verdig.

Tusen takk også til min veileder Monica Dalen. Du har vært uvurderlig i denne prosessen. Mange ganger har jeg kommet til veiledning noe frustrert, for så å gå ut igjen full av inspirasjon og pågangsmot på grunn av ditt engasjement for emnet og evne til å støtte når det trengs.

Så var det familien da, Idun, Lisa, Peder og Martin. Det er kanskje ikke like lett å leve med noen som har eksamensnerver i et helt år, men dere har holdt ut. Takk for det! Jeg gleder meg til å bruke helgene ute i naturen sammen med dere, istedenfor å sitte innelukket på kontoret mitt foran dataen.

20.10.2008

Margrete Ribe

Innhold

SAMMENDRAG	2
FORORD	4
INNHold	5
1. INNLEDNING	9
1.1 FØRFORSTÅELSE OG BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	9
1.2 HAR UTENLANDADOPTERTE DÅRLIGERE PSYKISK HELSE ENN ANDRE?	10
1.3 ER DET NØDVENDIG Å SNAKKE OM DET?	11
1.4 UNDERSØKELSENS FORMÅL OG PROBLEMSTILLING	12
1.5 OPPGAVENS OPPBYGNING	14
2. TEORETISK FORSTÅELSESRAMME	15
2.1 UTENLANDSADOPSJON.....	16
2.1.1 <i>Et historisk perspektiv.....</i>	<i>17</i>
2.1.2 <i>Utvikling og forekomst av utenlandsadopsjon.....</i>	<i>18</i>
2.1.3 <i>Utfordringer i forhold til utenlandsadopsjon.....</i>	<i>19</i>
2.1.4 <i>Holdninger til adopsjon</i>	<i>19</i>
2.2 TILKNYTNING.....	21
2.2.1 <i>Tidlig tilknytning.....</i>	<i>22</i>
2.2.2 <i>Tilknytning i adopsjonsfamilien.....</i>	<i>23</i>
2.2.3 <i>Adopsjonsalder</i>	<i>23</i>
2.3 UTVIKLINGSTEORI.....	24
2.3.1 <i>Ungdomstiden – utvikling av identitet</i>	<i>26</i>
2.3.2 <i>Utfordringer i voksen alder</i>	<i>27</i>

2.3.3	<i>Å bli foreldre</i>	28
2.4	RELASJONENS BETYDNING	29
2.4.1	<i>Tilhørighet i familien</i>	29
2.4.2	<i>Aksept for ulikhet</i>	30
2.5	ETNISITET.....	31
2.5.1	<i>Utseendet</i>	32
2.5.2	<i>Forvekslet med innvandrere</i>	32
2.5.3	<i>Forhold til fødeland og kultur</i>	33
2.5.4	<i>Diskriminering</i>	34
2.6	RESILIENS.....	34
2.7	SKOLE OG HJELPEAPPARAT.....	35
2.7.1	<i>Adopterte i skolen</i>	35
2.7.2	<i>Forskning om hjelpeapparatets tilstrekkelighet</i>	37
3.	METODE	39
3.1	HVA ER METODE?	39
3.2	KVALITATIV FORSKNINGSSILNÆRMING	40
3.3	UTVALG AV INFORMANTER	41
3.4	INTERVJUPROSESSEN	43
3.4.1	<i>Forarbeid</i>	43
3.4.2	<i>Intervjuguide</i>	43
3.4.3	<i>Selve intervjuet</i>	44
3.5	DATAMATERIALET	45
3.5.1	<i>Transkripsjonen</i>	45
3.5.2	<i>Tolkning</i>	46

3.5.3	<i>Å skrive rapporten</i>	47
3.6	ETISKE HENSYN.....	48
3.7	PROSJEKTETS KVALITET – VALIDITET OG RELIABILITET	49
3.8	STYRKER OG SVAKHETER VED OPPGAVEN.....	50
4.	PRESENTASJON AV DATAMATERIALET	52
4.1	GENERELLT OM INFORMANTENE	52
4.2	LIVET I ADOPSJONSFAMILIEN	53
4.2.1	<i>Relasjon til adoptivforeldrene</i>	53
4.2.2	<i>Matching</i>	55
4.2.3	<i>Å leve opp til forventningene</i>	57
4.2.4	<i>Åpenhet om adopsjonen</i>	57
4.3	ADOPSJONEN.....	58
4.3.1	<i>Kunnskap om preadopsjonelle forhold</i>	59
4.3.2	<i>Tilknytning</i>	59
4.3.3	<i>Resiliensfaktorer</i>	63
4.3.4	<i>Søken etter røtter</i>	65
4.4	FRA EN ANNEN KANT AV VERDEN.....	66
4.4.1	<i>Forhold til etnisk opprinnelse</i>	67
4.4.2	<i>Utseende</i>	68
4.4.3	<i>Mobbing</i>	69
4.4.4	<i>Drømmen om et annet liv</i>	70
4.4.5	<i>Behovet for å være som alle andre - selvmordsforsøket</i>	72
4.5	ULIKE FASER AV LIVET.....	73
4.5.1	<i>Ungdomstiden og andre overganger i livet</i>	74

4.5.2	<i>Når den adopterte selv får barn</i>	75
4.6	ADOPSJON I SKOLEN OG HJELPEAPPARATET.....	79
5.	HVA HAR KOMMET UT AV STUDIET? ET OPPSUMMERENDE KAPITTEL.....	81
5.1	FIRE INFORMANTER – FIRE HISTORIER	81
5.2	INFORMANTENES STØRSTE UTFORDRINGER	84
5.2.1	<i>Konsekvenser av en vanskelig start</i>	84
5.2.2	<i>Forholdene i adoptivfamilien</i>	85
5.2.3	<i>Samfunnets holdning til adopsjon og etnisitet</i>	87
5.2.4	<i>Voksne utenlandsadoptertes utfordringer</i>	88
5.3	HVORDAN MØTE UTENLANDSADOPTERTE PÅ BEST MULIG MÅTE?	91
5.4	AVSLUTTENDE REFLEKSJON	92
	KILDELISTE	94
	VEDLEGG	99

1. Innledning

1.1 Førforståelse og bakgrunn for valg av tema

Gjennom oppveksten hadde jeg flere venner som var adopterte. Jeg tenkte aldri da på at de hadde et annet utgangspunkt enn meg. Mitt syn på adopsjon var ganske romantisk. Jeg tenkte det måtte være bedre å adoptere et barn enn å sette flere barn til verden. Ikke reflekterte jeg over at det også er knyttet noen utfordringer til det å adoptere. Interessen min ble vekket da jeg var i praksis på en psykiatrisk akuttavdeling for ungdom. På denne lille avdelingen var det flere utenlandsadopterte. Det skapte tanker om at disse ungdommene hadde noen ekstra utfordringer i knyttet til psykisk helse. De ansatte nevnte at det fantes forskning som sa det samme. Utfordringene ble også nevnt i en forelesning om barnevern med Else Kokkersvold her på universitetet. En tankeprosess ble igangsatt hos meg, og jeg bestemte meg for å finne ut mer. Jeg tok kontakt med Monica Dalen, professor med utenlandsadopsjon som spesialfelt, med mine løse tanker om denne problemstillingen. Var det slik at utenlandsadopterte oftere sliter psykisk, og i tilfelle hvorfor var det sånn? Hun støttet meg i at det var en aktuell problemstilling, og jeg fikk tips til litteratur jeg kunne begynne å lese. Det var altså tilfeldigheter som vekket min interesse.

Jeg har underveis i prosessen reflektert over min avstand til feltet. Gjennom alle bøker, rapporter og artikler jeg har lest har jeg sett at mange som forsker og skriver om adopsjon har et personlig forhold til det, gjennom at de har egne adoptivbarn eller at de kanskje selv er adopterte. Jeg har derfor gjort meg en del tanker om jeg som utenforstående har hatt mulighet til å sette meg så godt inn i feltet at jeg har vært i stand til å se nyansene. Det er et følsomt tema jeg har valgt å skrive om. Derfor har jeg reflektert over dette, alene og med min veileder. Jeg tenker det kan være både en fordel og en ulempe å velge et tema man ikke har et personlig forhold til. Det har krevd at jeg har brukt mye tid på å sette meg inn i alle aspektene av feltet adopsjon.

Men min uvitenhet har kanskje også hjulpet meg til å ha en nødvendig distanse til oppgaven?

1.2 Har utenlandadopterte dårligere psykisk helse enn andre?

Mitt inntrykk var altså at det fantes mange utenlandsadopterte i psykiatrien. Det var bare en løs oppfattelse jeg hadde etter å ha jobbet en kort periode i ungdomspsykiatrien. Men var det noe hold i det?

Forskningen som er gjort på utenlandsadopterte viser sprikende resultater. En stor metaanalyse som ble presentert i 2005 viser at det går bra med de utenlandsadopterte, at de faktisk har bedre mental helse enn resten av befolkningen (Juffer og van IJzendoorn 2005). Men flere andre forskningsrapporter viser at utenlandsadopterte har større sjanse for å utvikle dårlig psykisk helse enn andre (Hjern, Linblad og Vinnerljung 2002; Tieman, van der Ende og Verhulst 2005; Cantor-Graae og Pedersen 2007). En stor svensk undersøkelse viser at det er over tre ganger så stor sjanse for å bli innlagt for en psykisk lidelse hvis du er utenlandsadoptert, og tilsvarende høyt tall for selvmord og selvmordsforsøk (Hjern, Linblad og Vinnerljung 2002). Den danske undersøkelsen gjort i 2007 om schizofreni blant utenlandsadopterte støtter resultatene Hjern, Lindblad og Vinnerljung kom frem til, og har også kommet frem at det er en forhøyet risiko ved å være utenlandsadoptert (Cantor-Graae og Pedersen 2007). Disse undersøkelsene er begge hentet fra land med mange utenlandsadopterte i forhold til innbyggertallet, og bygger på statistiske data innhentet fra nasjonale registre. Sætersdal og Dalen (1999) refererer også til at det i mange land finnes tall på at adoptivbarn oftere henvises til psykologisk behandling enn ikke-adopterte.

Det er viktig å poengtere at det for de fleste utenlandsadopterte går veldig bra. De høye tallene betyr altså ikke at *alle* utenlandsadopterte har psykiske problemer. Undersøkelser som er utført viser at ca. 75 % klarer seg veldig bra (Dalen 1999a).

Det vil si at det gjenstår ca. 25 % som har problemer av en eller annen sort, alt fra lærevansker til problemer i forhold til identitet. I en reportasje i Dagens Medisin uttaler Monica Dalen at av disse utvikler 5 - 7 % massive psykiske problemer (Storvik 2007).

1.3 Er det nødvendig å snakke om det?

Selv om resultatene er sprikende, er det enighet om at det finnes en gruppe utenlandsadopterte som har det vanskelig. Den kvantitative forskningen avdekker deres eksistens, men sier lite om årsakene til problemene.

Et tema som det stadig vendes tilbake til i forbindelse med forskning på utenlandsadopterte er i hvor stor grad det er en belastning for et menneskes utvikling å bli adoptert bort. I hvor stor grad påvirker arv og miljø vårt selvbilde og identitet? Hva betyr det for et barn å ikke kjenne sin historie (Sætersdal og Dalen 1999)? Jeg har lest både forskning og mer skjønnlitterære tekster. Etter hvert som jeg leste har det åpenbart seg store motsetninger. Meningene er mange. Alle som skriver om adopsjon berører dette spørsmålet. Noen tillegger betydningen av å kjenne sitt biologiske opphav viktighet i forhold til identitetsutviklingen (Lifton 1994; Sætersdal og Dalen 1999)? Mens andre igjen velger å se bort fra betydningen av biologi (Follevåg 2002). Flere forfattere (Follevåg 2002; Kallevik og Jansen 2006) kommer med skarp kritikk mot andres arbeider, for eksempel Sætersdal og Dalens bok fra 1999.

Inger Sletta (2006) beskriver i sin hovedoppgave at da Botvar utga sin rapport, ”Meget er forskjelling, men det er utenpå...?” i 1999 førte det til mye blest rundt adopsjon. Rapporten sier at det går bra med de fleste utenlandsadopterte. Dette førte til at en del adopterte sto frem med sine vansker, fordi de kjente seg ikke igjen. Så kom svenskene med sin store undersøkelse om psykisk helse, som også fikk mye oppmerksomhet (Hjern, Linblad og Vinnerljung 2002). Dette har igjen ført til at andre utenlandsadopterte ikke kjente seg igjen, og ønsket å komme med sine

synspunkter (Follevåg 2002; Ramm 2007). Når forskningsresultater som omhandler små grupper blir presentert i media, er det fare for stigmatisering av hele gruppen (Dalen 2004), og det er forståelig at enkelte som føler seg berørt av det, ønsker å stå frem som en motpol. Derfor ser man at fokuset ofte går i bølger slik som her. Dette temaets aktualitet kan beskrives ved å referere fra en artikkel i Dagbladet av Alver (2007) hvor Ane Ramm som selv er adoptert og akkurat da hadde kommet med en bok om adopsjon, sier at 'hun ikke ønsker å være et offer, og at all norsk forskning er basert på spesialpedagogers problemorienterte perspektiv'. Denne artikkelen utkom omtrent da jeg hadde tatt en avgjørelse om å gjøre dette forskningsprosjektet. Derfor måtte jeg vurdere om det var riktig av meg å gjennomføre det på tross av at noen mente at dette var et tema som var problematisert for mye. Det var nyttig å se på dette perspektivet, og det er viktig at bildet som fremstilles av adopterte er mer nyansert enn at alle får problemer, for det er *ingen tvil* om at de fleste klarer seg godt. Men det er nå en gang sånn at det ligger i en spesialpedagogs natur et ønske om å gjøre situasjonen bedre for de som har det vanskelig. Det er vår jobb. Og som Marit Egge påpeker i "AdpotivForeldreForeningsmagasinet" i 2004 stigmatiserer man ikke selv man sier fra om et problem. Økt kunnskap om denne gruppen utenlandsadopterte som sliter, kan bidra til å hjelpe oss til å forstå deres situasjon bedre. På den måten kan man håpe på å kunne forebygge og behandle bedre i fremtiden. Derfor må man også velge å se på de tingene som er vanskelig. For å kunne finne frem til noen av årsakene til at de store undersøkelsene viser at en del sliter, må man kikke inn på enkelttilfellene, og se hva som har innvirket på deres liv.

1.4 Undersøkelsens formål og problemstilling

I Norge fins det omtrent 18 000 adopterte fra 20 ulike land, og det adopteres omtrent 700 hvert år (Kallevik og Jansen 2006). Som spesialpedagog er det derfor stor sannsynlighet for å møte utenlandsadopterte barn og unge i sitt arbeid. Formålet med oppgaven er altså å øke kunnskapen om utenlandsadopterte som sliter psykisk, slik at man som fagperson kan møte dem på best mulig måte. For å kunne hjelpe dem, må

man først sette seg inn deres livsverden, og se hva som er deres utfordringer og deres behov. Denne økte kunnskap vil bedre muligheten til både å hjelpe de ungdommene som har det vanskelig, og kanskje også bidra til å forebygge noen problemer. Derfor kan man si at oppgaven har både et hjelpeperspektiv og et forebyggingsperspektiv. På bakgrunn av forskningen om at utenlandsadopterte har økt risiko for å utvikle dårlig psykisk helse har jeg kommet frem til en hovedproblemstilling jeg ønsker å belyse:

Hvilke spesielle utfordringer kan utenlandsadopterte møte i sine liv, og hvordan kan de utfordringene påvirke deres psykiske helse?

I tillegg har jeg utarbeidet noen underspørsmål som skal hjelpe meg til å belyse min hovedproblemstilling. Disse spørsmålene er hentet ut fra temaer beskrevet i litteraturen jeg har funnet om utenlandsadopsjon:

- Hvor stor innflytelse har tidlige erfaringer hatt på deres senere utvikling?
- Hvordan opplever de relasjonen til sine adoptivfamilier?
- Hvor viktig har ”det biologiske prinsipp” vært i deres identitetsutvikling?
- Hvilke tanker gjør de seg i forhold til deres etnisitet?
- Hvordan har de opplevd skoletiden, forholdet til lærere og medelever?
- Hvilke spesielle perioder eller hendelser i livet har de opplevd som særlig vanskelig?
- Hvordan kan hjelpeapparatet gi de utenlandsadopterte som sliter adekvat hjelp?

Noen begreper er i denne sammenheng nødvendig å avklare:

Utenlandsadopterte – Barn født i et annet land, som er adoptert til Norge av etnisk norske foreldre (Kallevik og Jansen 2006). Utenlandsadopterte kalles i litteraturen også for internasjonalt adopterte, men her har jeg tatt et valg om å holde meg til en betegnelse.

Psykisk helse – i følge Pedagogisk ordbok (Bø og Helle 2002) handler helse om mer enn fravær av sykdom. Det handler om å ha fullstendig velvære. Det psykiske handler om sjelen eller det mentale, i motsetning til det fysiske. Psykisk helse handler da om å ha det godt med seg selv, med tankene og følelsene sine, i tillegg til å være fri for psykiske lidelser.

Hjelpeapparatet – Her ment som skolene – lærere og sosialfaglig team, PPT – Pedagogisk-psykologisk tjeneste, BUP – barne- og ungdomspsykiatrisk tjeneste, helsesøster, familiesenter osv, alle virksomheter som kan møte barn og unge som har det vanskelig gjennom sitt arbeid.

Begrepene ”det biologiske prinsipp” og ”etnisitet” er for omfattende til å avklares på en enkel måte her, men vil bli drøftet nærmere i teorikapittelet.

1.5 Oppgavens oppbygning

Hittil i oppgaven er det gjort rede for min førforståelse og bakgrunnen for valg av tema. Det er også beskrevet hva forskningen sier om psykisk helse blant utenlandsadopterte. Der har jeg også sagt noe om hvorfor jeg mener det er nødvendig å undersøke dette temaet nærmere. Deretter er oppgavens problemstilling presentert og viktige begreper er definert. Videre i kapittel 2 vil det bli sett nærmere på fenomenet utenlandsadopsjon, og det vil bli redegjort for viktige teoretiske begreper knyttet til tilknytning, utvikling, relasjon, etnisitet og resiliens. Forskning som gjort i forhold til skolen og hjelpeapparatet vil også bli presentert. I kapittel 3 vil metoden som er brukt i forskningsprosjektet, det kvalitative forskningsintervjuet, bli presentert. Der vil jeg begrunne valgene som er gjort i forhold til oppgaven og beskrive erfaringene arbeidet har gitt. Prosjektets etiske hensyn og validitet vil også bli behandlet her. Det vil også bli sett noen styrker og svakheter ved prosjektet. Datamaterialet vil bli presentert i kapittel 4. Der vil dataene bli beskrevet samtidig som teori blir trukket inn der hvor det er relevant. Til slutt vil det komme et oppsummerende kapittel 5 hvor hovedfunnene i undersøkelsen blir beskrevet og vurdert nærmere. Etter rapporten ligger kildelisten og alle vedlegg som hører til oppgaven.

2. Teoretisk forståelsesramme

Denne oppgaven har altså som formål å undersøke på hvilke områder i livet utenlandsadopterte kan stå ovenfor spesielle utfordringer, og hvordan disse utfordringene kan påvirke deres psykiske helse. De aller fleste mennesker står overfor enkeltstående opplevelser og faser i livet som utfordrer dem. Mange forhold påvirker hvordan vi mestrer disse utfordringene. Biologiske forutsetninger, leveforhold, sosialt nettverk og familie er forhold som vil ha betydning for hvordan vi kommer oss gjennom vanskelighetene (Carlberg og Jareno 2007; Sætersdal og Dalen 1999). Ulike teoretiske grunnsyn vil også vektlegge betydningen av ulike faktorer forskjellig. I denne oppgaven vil det både være spennende å se om normale utfordringer og faser påvirkes av at man er utenlandsadoptert, og om utenlandsadopterte står ovenfor andre utfordringer enn ikke-adopterte.

Noe av det essensielle som skiller utenlandsadopterte fra ikke-adopterte er at adopterte på et tidspunkt har opplevd minst ett brudd i deres historie, i form av at de har mistet kontakten med sin opprinnelige familie, og siden fått en ny. Måten dette har skjedd på, vil i mange tilfeller ha innvirkning på den adoptertes videre utvikling. Små barn knytter viktige bånd til sine omsorgsgivere, og brudd i disse relasjonene kan få konsekvenser for barnets evne til å knytte seg til nye mennesker (Bowlby 1998). Tilknytningsteori, teori i forhold til viktigheten av å utvikle disse følelsesmessige båndene til andre, er derfor nødvendig å ha med når man skriver om adopsjon. I denne oppgaven har jeg benyttet meg av en del ny sekundær litteratur (Carli og Dalen 2006; Lund 2004; Rye 2002; Sætersdal og Dalen 1999) som bygger på tilknytningsteorien utarbeidet på 1970-tallet, i tillegg til å referere til primærlitteraturen (Bowlby 1998). Utviklingsteori, teori knyttet til ulike utfordrende faser i livet, og hvordan dette kan brukes i forhold til adopterte spesielt er også naturlig å komme inn på (Brodzinsky, Schechter og Henig 1996; Erikson 2000). I tillegg til den tidlige tilknytningen vil det også være av betydning hvordan den adopterte utvikler kontakt med sin nye familie. Viktigheten av en god relasjon i

adopsjonsfamilien vil derfor også bli gjennomgått (Dalen 1999b; Kirk 1964; Sætersdal og Dalen 1999; Vinnerljung og Sundell 2007). Utenlandsadopsjon fører til et bytte av land, kultur og språk. Derfor er også problemstillinger knyttet til etnisitet berørt som et eget tema (Botvar 1999; Brodzinsky, Schechter & Henig 1996; Carli og Dalen 2006; Dalen 2007; Patel 2007; Sætersdal og Dalen 1999). Mange adopterte utsettes for store belastninger allerede tidlig i livet. Resiliensbegrepet, hva som gjør at noen ser ut til å klare seg tross alle odds, er det derfor også spennende å se nærmere på (Borge 2003). Til slutt er det redegjort for tidligere forskningsresultater knyttet til skoleutviklingen hos utenlandsadopterte og hjelpeapparats kunnskap om adopsjon (Dalen og Rygvold 2007; Egge 2004; Sætersdal og Dalen 1999).

Teoriutvelgelsen i dette studiet har vært preget av en dynamisk prosess. Som det vil bli redegjort for i metodedelene, har Grounded Theory (Glaser & Strauss 1967; Strauss & Corbin 1998) vært brukt som inspirasjon. Derfor ble ikke teorien skrevet før intervjuene var gjennomført og tolket. Men for å kunne skrive om adopsjon uten å ha mye bakgrunnskunnskap, ble de første månedene preget av søking i litteratur. Det var nødvendig for å kunne stille de rette spørsmålene, knyttet til hva som kunne være mulige utfordringer i utenlandsadoptertes liv. I denne prosessen har det blitt brukt litteratur fra inn- og utland. Søk i ulike databaser har vært gjort for å finne nye, relevante artikler. Hovedvekten av forskningsrapportene som har blitt brukt i oppgaven stammer fra forskning knyttet til utenlandsadoptertes oppvekstvilkår i Norden. Det er forskjell på å vokse opp i Norge og USA. Kulturforskjeller kan bety at utenlandsadopterte i de ulike landene opplever ulike problemstillinger. Derfor har jeg valgt å bruke nordisk litteratur i der hvor det var mulig.

2.1 Utenlandsadopsjon

Men før teorien presenteres vil det være nyttig å sammenligne adopsjon i tidligere tider og adopsjon i dag, for å forstå at folks holdning til adopsjon er kulturelt betinget. Derfor starter dette teorikapittelet med et historisk tilbakeblikk.

2.1.1 Et historisk perspektiv

Adopsjon har forekommet i tusenvis av år (Sætersdal og Dalen 1999). Folks holdning til adopsjon har vært avhengig av religion og kultur. I mange kulturer har det vært vanlig å vokse opp hos andre enn sine biologiske foreldre (Sætersdal og Dalen 1999). Også i Europa har man sett foreldre gi fra seg barna sine. Howell (2006) beskriver at på midten av 1800-tallet ble så mange som 100 000 barn satt bort. På den tiden var det for mange vanskelige levekår. For de fattige ble barna sett på som en belastning, og det ble regnet som en synd å føde barn utenfor ekteskapet. Det ble derfor sosialt akseptert å sende barna på barnehjem. Men frem mot 1900-tallet vokste det frem en moralsk debatt rundt skikken om å overgi sine barn. Barn hadde i århundrer vært nederst på rangstigen, men etter hvert vokste det frem en ide om barnas egenverd. Det moderne vestlige synet i dag er at barna trenger å vokse opp i en trygg og harmonisk atmosfære med omsorgsfulle og ansvarlige voksne (Howell 2006). Dette førte til at foreldre – barn forholdet, familien, ble viktigere, og barnas behov ble bedre ivaretatt. Men denne utviklingen satte samtidig de overgitte barna i en mer utsatt posisjon. De havnet på utsiden av ”det gode selskap”, og ble ofte dårlig behandlet (Howell 2006).

I Norge ble ofte fosterbarn tatt i mot for å brukes som hjelp på gårdene. Selv om det i noen tilfeller sikkert oppsto gode relasjoner mellom fosterbarna og foreldrene, ble mange av barna utnyttet som billig arbeidskraft (Sætersdal og Dalen 1999). Først i 1935 fikk vi en lovgivning som ga adopterte like rettigheter som egenfødte barn (Sætersdal og Dalen 1999). Etter hvert som vi har fått bedre levekår i Norge, har antallet barn overgitt til adopsjon sunket. I dag blir ikke alenemødre lenger stigmatisert, og alle har adgang til å velge abort. Det har gjort at det nesten ikke er noen barn født i Norge, som frigis til adopsjon lenger (Howell 2006; Sætersdal og Dalen 1999). Av barna som blir adoptert nasjonalt i dag, utgjør stebarnsadopterte hovedtyngden (SSB 2008).

2.1.2 Utvikling og forekomst av utenlandsadopsjon

Som følge av nedgangen i barn som var tilgjengelige for adopsjon i Norge, oppstod det et behov for å adoptere barn fra andre kanter av verden. I fremveksten av ”familien” som ideal, opplever mange folk det som uakseptabelt å forbli barnløse (Howell 2006). I vårt samfunn ses barnløshet på som en livskrise. Det sosiale livet som voksen er ofte knyttet til barna, og særlig kvinner opplever i stor grad et mindreverd ved infertilitet (Sæterdal og Dalen 1999). De ufrivillig barnløse utgjør 80-90 % av de som søker adopsjon i dag. Den resterende gruppen velger å adoptere blant annet av politiske og humanitære grunner (Sæterdal og Dalen 1999).

Siden krigen har vi sett en økning av utenlandsadopsjon. De første årene var det krigsbarn som ble sendt til land med liknende etnisitet (Sætersdal og Dalen 1999). Men fra Koreakrigen startet den første adopsjonsbølgen fra Asia, og etter hvert ble det også vanlig å adoptere fra utviklingsland (Sætersdal og Dalen 1999). De første organiserte utenlandsadopsjonene kom til i 1969 gjennom Koreaforeningen. Før det ble adopsjonene gjort på eget initiativ (Kallevik og Jansen 2006). I begynnelsen ble det adoptert omtrent 100 barn i året. Antallet steg til ca. 500 pr år på 80-tallet (SSB 2008). I følge statistisk sentralbyrå (SSB) ble det i fjor adoptert 417 barn fra utlandet. Det er en nedgang fra perioden 1998 – 2005, hvor tallet lå på ca. 700 adopsjoner i året. Nedgangen skyldes blant annet at adopsjon fra Kina har fått økt behandlingstid. I dag adopteres flest barn fra Kina, Colombia, Sør-Korea og Etiopia (SSB 2008). Landene i Norden er blant de landene i verden som mottar flest utenlandsadopterte (Sætersdal og Dalen 1999).

I Norge er altså 80 – 90 % av alle som adopterer ufrivillig barnløse. Både giver- og mottakerlandene regulerer adopsjon gjennom sine lover. I tillegg behandles etiske retningslinjer rundt adopsjon i FNs barnekonvensjon (Kallevik og Jansen 2006). I barnekonvensjonen heter det at ’adopsjonen skal være til barnets beste’. Barnets behov for kjærlighet, kontinuitet og trygghet skal veie tyngst, og utenlandsadopsjon skal kun tillates når barnets behov ikke blir ivaretatt i opprinnelseslandet (Kallevik og Jansen 2006). Norske myndigheter har hatt en foreldreorientert holdning til adopsjon.

Barnløse har blitt foretrukket fremfor de som ønsker å adoptere av idealistiske eller andre årsaker, selv om andre grunner også aksepteres i dag (Sætersdal og Dalen 1999). Men sett i forhold til FNs barnekonvensjon kan det være naturlig å stille spørsmål om hvilke interesser som veier tyngst i behandlingen av adopsjonsspørsmål i Norge, barnets eller foreldrenes?

2.1.3 Utfordringer i forhold til utenlandsadopsjon

Internasjonalt finnes det kritikere til utenlandsadopsjon. Det hevdes blant annet at utenlandsadopsjon tapper giverlandene for ressurser. I land som USA, hvor rasisme har vært et utbredt, har man sett særlig stor motstand mot adopsjon på tvers av raser. Det vil jeg komme tilbake til i kapittelet om etnisitet. Adopsjon blir også sett på som en nest-best løsning, fordi de fleste adoptivforeldre primært ønsker et eget barn. Videre blir det sagt at adoptivbarn har så store psykiske traumer at det er vanskelig for dem å knytte nye følelsesmessige bånd (Sætersdal og Dalen 1999). Veldig mange kjenner seg ikke igjen i denne kritikken. Som det er vist til tidligere klarer mange utenlandsadopterte seg godt. Mange barn får gjennom adopsjon muligheten til et bedre liv. Norsk forskning viser at mange tilpasser seg familien, har et godt sosialt nettverk, klarer seg bra på skolen og lever fullverdige liv (Botvar 1999; Sætersdal og Dalen 1999). Men utenlandsadopterte kan møte noen utfordringer i sin hverdag, som skiller seg fra hva andre opplever. Rasisme og en negativ holdning til adopsjon er eksempler på belastninger som påvirker utenlandsadoptertes psykiske helse (Botvar 1999; Sætersdal og Dalen 1999). Denne oppgaven bygger på forskning som forteller om en økt risiko for å utvikle psykiske problemer, og vil ta opp ulike utfordringer utenlandsadopterte kan stå overfor.

2.1.4 Holdninger til adopsjon

Det fins også i Norge kritiske røster, ikke til fenomenet adopsjon, men til holdningen til adopsjon i samfunnet. Geir Follevåg (2002) som selv er adoptert, har stilt seg kritisk både til fremstillingen av adopterte i skjønnlitteraturen og i forskningen. Han

sier at adopsjonen i seg selv ikke er problematisk, og at problemet oppstår i møte med folks holdninger til adopsjon og etnisitet. Det historiske tilbakeblikket til 1800-tallet støtter en slik oppfatning (Howell 2006). Tilbakeblikket viser at synet på adopsjon har endret seg mye i løpet av de siste hundre årene. Folks holdning til adopsjon forandres dynamisk i forhold til det samfunnet vi lever i. I dagens samfunn kan man også se at ulike kulturer har forskjellig syn på adopsjon (Howell 2006). Det vil derfor være riktig å si at det er et samfunnsansvar å forandre holdningen til både adopsjon og etnisitet. Men dette er langt på vei et ideologisk spørsmål, som kanskje kan være vanskelig å forholde seg til for barn og unge når de opplever stigmatisering på grunn av folks holdninger. Det er ikke så lett å forklare et barn som møter fordommer, at disse er kulturelt betinget. Hvordan fordommene oppsto, betyr lite for barnet i situasjonen. I vår kultur står familien sterkt. Barn adopteres fra en annen kant av verden, for å fullbyrde infertile ektepars drøm om en familie. Det kan by på utfordringer. Det beskrives med to eksempler fra en dansk tv-serie hvor man møter fire familier fem år etter adopsjonen (Barrett 2007). Det første eksempelet handler om utfordringer i familien. Under intervjuene påpeker foreldrene flere ganger at barnet fullbyrder deres drøm. Foreldrene føler seg endelig hele, nå som de omsider er en ordentlig familie. Det er lett å tenke at denne idyllen fort kan slå sprekker, hvis forventningene er for store. Mange adopterte har særskilte behov på grunn av preadopsjonelle- eller andre forhold, og hverdagen kan lett bli mer krevende enn man forestilte seg (Egge 2004). Barnets spesielle behov setter foreldrene på prøve. Det andre eksemplet illustrerer folks holdninger. Den ene moren har adoptert to barn med to års mellomrom, og er nå plutselig gravid. Hun forteller at når hun står der med struttende mage og et adoptert barn i hver hånd, møtes hun av mennesker som sier ”for et mirakel, skal du endelig få et eget barn”. Denne kommentaren viser at mange mennesker ser på adopsjon som en nest-best løsning, en reserveløsning man tyr til hvis man ikke er i stand til å få egne barn. Både moren og barna fra tv-programmet opplevde at kommentarene var sårende. For dem er det ikke nok å tenke at fordommene er kulturelt betinget. Folks holdning til utenlandsadopsjon fører i noen tilfeller til at adopterte føler seg mindreverdige, blir utsatt for rasisme, og får problemer i utviklingen av deres identitet. Fordi familien er så høyt verdsatt i vår

kultur, er det naturlig at spørsmål knyttet til den adoptertes historie og opphav kan oppleves som vanskelige for noen. Det betyr at fagfolk både må jobbe forebyggende med å forandre folks holdninger til adopsjon, og akutt med å hjelpe adopterte som møter utfordringer i sin hverdag.

2.2 Tilknytning

Hvor viktig er våre første erfaringer for den senere utviklingen? Kan man rette opp et uheldig utgangspunkt gjennom å bedre oppvekstvilkårene, og hvilke forhold styres av våre genetiske forutsetninger? I følge Henning Rye (2002) har forskerne generelt gått fra å tillegge de biologiske forutsetningene avgjørende betydning for utviklingen, til å tenke at mennesker har mulighet til å forandre seg gjennom hele livet. Men selv om mange forskere i dag mener at utvikling har et livsperspektiv, råder det en enighet om at tidlige erfaringer har stor innflytelse på den videre utviklingen, og at negative opplevelser som starter tidlig og varer over tid, kan få uheldige konsekvenser også på sikt (Rye 2002). Aktualiteten i dette kan bekreftes gjennom å referere til en artikkel som nylig sto i "Spesialpedagogikk", hvor det blir påpekt at spedbarnets første erfaringer og samspill med omgivelsene er meget viktig for barnets videre utvikling (Brean 2007). I denne sammenheng fokuseres det på tilknytning. Med tilknytning menes det at mennesker knytter følelsesmessige bånd seg i mellom (Carli og Dalen 2006). Gjennom å knytte bånd til andre opplever barnet en følelse av trygghet. Denne tryggheten vil igjen føre til at barnet på sikt utvikler tillit til sine omgivelser. Bowlby var den som utviklet teorien om tilknytning rundt 1970 (Bowlby 1998). Hans hovedverk var tre bøker som handlet om tilknytningsrelasjoner, respons på separasjon og konsekvensene man opplever av tap. Som Lund (2004) beskriver har flere senere videreutviklet hans teori, eksempelvis Ainsworth i 1978 og Stern i 1985. I denne oppgaven blir ikke de enkelte teoriene beskrevet. Her er det valgt å beskrive tilknytning i forhold til to situasjoner, den tidlige tilknytningen – pre adopsjon, og tilknytningen i adoptivfamilien – post adopsjon. Tilknytning i forhold til disse to situasjonene beskrives grundig i adopsjonslitteraturen. Denne litteraturen brukes

derfor for å drøfte disse begrepene. I tillegg har jeg benyttet meg av annen nyere sekundærlitteratur, som bygger på Bowlby, Ainsworth og Stern.

2.2.1 Tidlig tilknytning

Forholdene adoptivbarna har vokst opp under i giverlandet, varierer i stor grad. Et barn kan ha vokst opp hos mor inntil mor dør når barnet er fire år. Barnet kan da ha hatt en nær og god relasjon til mor hele veien, for så raskt å bli adoptert til et nytt, godt hjem. Et annet barn kan ha vokst opp på barnehjem under dårlige forhold. Et eksempel kan være barnehjemmene i Vietnam under Vietnamkrigen på 1970-tallet. Ett av disse hjemmene hadde 500 barn og 7 nonner til å passe på dem (Sætersdal og Dalen 1999). Det blir ikke mye tid til å ta seg av hvert enkelt barn da. Alle barn som blir adoptert, har opplevd tap av omsorgspersoner og dermed brudd i deres livshistorie. Mange har flere brudd bak seg (Sætersdal og Dalen 1999). Med en gang barnet blir født starter tilknytningsprosessen (Lund 2004). Tilknytningen vokser ved opplevelsen av forutsigbarhet når barnets behov blir møtt av omsorgsgiveren (Carli og Dalen 2006). Depriverte barn, barn som har opplevd tap av trygghet gjennom å miste sine nære omsorgspersoner, kan utvikle en utrygg eller manglende tilknytning. Dette gjelder særlig barn som i liten grad har fått respons på sine behov, for eksempel barn oppvokst på barnehjem med mange barn pr. voksen (Sætersdal og Dalen 1999). Faren for tilknytningsforstyrrelser øker i takt med varigheten av de usunne forholdene (Rye 2002). En lite tilfredsstillende tilknytning kan føre til at barnet blir ukritisk til kontakt med andre voksne, eller at det blir ute av stand til å knytte seg til nye personer. Forstyrrelser i tilknytningen kan også føre til at barnet får vansker med å akseptere grenser, eller at det blir ute av stand til å kjenne på sine egne behov. Det kan altså føre til en ubalanse i barnets utvikling (Carli og Dalen 2006). Manglende eller utrygg tilknytning hos små barn kan derfor gi en indikasjon på relasjonsproblemer senere i livet, men det betyr ikke at alle adopterte utvikler tilknytningsforstyrrelser. Nyere forskning viser at positive erfaringer gjort senere i livet, kan veie opp for en dårlig start (Rye 2002).

2.2.2 Tilknytning i adopsjonsfamilien

Selv om barn har flere brudd bak seg kan mange likevel knytte seg til nye omsorgspersoner når de kommer til trygge omgivelser. I en artikkel i "Adoption & Fostering" nylig skriver Walker (2008) basert på hans kliniske erfaring, at det i stor grad handler om adoptivfamiliens evne til å møte og takle både barnets og deres egne følelser. Den første tiden i familien er utfordrende for alle parter. Barnets reaksjon på de nye omgivelsene stemmer ofte ikke overens med adoptivforeldrenes glede over endelig å bli foreldre. Barnet kan reagere med avvisning og sinne, eller det kan bli klengete og krevende (Carli og Dalen 2006). I prosessen med å bygge opp en tilknytning mellom barn og foreldre, kan det være avgjørende at foreldrene er i stand til å takle følelsene som kommer opp. De trenger evnen til å reflektere over situasjonen de står overfor, og det kan være betydningsfullt at de har et avklart forhold til eventuelle egne traumer (Walker 2008). Vinnerljung og Sundell (2007) viser til forskning som forteller at de fleste adoptivbarn knytter seg greit til sin adoptivfamilie, men at man allikevel kan se en overrepresentasjon av utrygge tilknytningsmønstre hos denne gruppen barn.

2.2.3 Adopsjonsalder

Basert på teorien om tilknytning, kan det være lett å tenke at faren for forstyrrelser i tilknytningen øker parallelt med adopsjonsalderen. Høy adopsjonsalder kan bety at de dårlige levetilstandene har vedvart over lang tid. Brodzinsky, Schechter & Henig (1996) hevder at det kan være særlig vanskelig å knytte følelsesmessige bånd når barnet blir adoptert sent. Store barn vil ha mye i bagasjen når de kommer. De har et annet språk, en annen kultur og har kanskje vonde opplevelser bak seg (Vinnerljung og Sundell 2007). Her vil adoptivforeldrenes evne til å møte barnets behov og de psykososiale forholdene i det nye miljøet være en viktig faktor. Dalen (1999a) viser til at selv om noen forskningsrapporter ser en sammenheng mellom adopsjonsalder og videre utvikling, kan det se ut til at forholdene barnet levde under før adopsjonen, og forholdet innad i adoptivfamilien har større betydning enn alder ved adopsjon. En

fersk artikkel basert på studier av utenlandsadopterte menn i Sverige viser at alder ved adopsjon kan ha betydning for den kognitive utviklingen, men at det er avhengig av forholdene i fødelandet. Undersøkelsen viste at barn som er adoptert fra Korea utviklet seg bedre enn barn som var adoptert fra andre land (Odenstad et al. 2008) Resultatene forklares med at Korea lenge har hatt gode forhold på sine barnehjem, og at disse barna derfor utsettes for mindre risikofaktorer enn barn som vokser opp på barnehjem med dårligere forhold.

I dette studiet vil det være interessant å stille spørsmål knyttet til hva informantene vet om tiden før adopsjonen og hvordan den første tiden hos adoptivforeldrene var, for å belyse hvordan de tidlige erfaringene har preget informantenes utvikling og deres relasjoner senere i livet.

2.3 Utviklingsteori

For alle mennesker finnes det enkelte perioder og overganger i livet som er vanskelige. Normalutvikling bør derfor være utgangspunktet for å finne ut hvilke spesielle utfordringer adopterte kan stå overfor. Det gjør det lettere å se hvor utenlandsadoptertes utfordringer skiller seg ut. Eriksons (2000) utviklingsteori har stått som en grunnpilar innen psykologisk tradisjon i et halvt århundre, og kan benyttes for å se på normalutviklingen. Videre vil Eriksons teori knyttes opp mot forskning og refleksjon gjort i forhold adopterte. De refleksjonene viser hvordan adopsjonsforskningen er en videreføring av Eriksons teori.

Erik Homburger Erikson (1902 – 1994) har vært en viktig teoretiker innenfor spørsmål knyttet til identitet og individets utvikling. Hans viktigste verk ”Barndommen og samfunnet” kom første gang ut i 1950, og er like aktuelt i dag som den var den gangen (Erikson 2000). Hans teori deler menneskets utvikling inn i åtte faser, hvor det er knyttet en livskrise til hver av de ulike fasene. Teorien blir brukt som bakteppe i uttallige bøker og oppgaver, og hans teori er videreutviklet av mange. Med krise mener Erikson en ytre påvirkning som kan føre til personlig utvikling eller

skjevtilpasning (Sætersdal og Dalen 1999). Et eksempel på hvordan hans teori blir videreført til andre områder kan være tilknytningsteorien som nettopp er beskrevet. I følge Erikson (2000) er utvikling av grunnleggende tillit den første fasen barnet skal gjennom. Det handler om å anerkjenne barnets behov og respondere på disse. En manglende eller inadekvat respons fra omgivelsene vil føre til at barnet utvikler mistillit til andre mennesker (Erikson 2000). Det er lett å se hvordan også Bowlbys tilknytningsteori bygger videre på denne teorien (Bowlby 1998).

Innenfor adopsjonsforskningen har også Eriksons utviklingsstadier blitt brukt for å forstå adoptertes utfordringer. Som alle andre mennesker går adopterte gjennom kritiske faser som får betydning for deres videre utvikling. Mange av disse stadiene vil ikke skille seg nevneverdig fra ikke-adoptertes stadier, men likevel kan det være slik at noen av de spørsmålene som kommer opp, kan være annerledes.

Det biologiske prinsipp

Adopterte har en historie som skiller seg fra andre, ved at de alle har opplevd et eller flere brudd, og ved at mange ikke kjenner sin fortid og sine biologiske røtter. Det biologiske prinsippet stammer fra Eriksson (2000). Med det biologiske prinsippet mener han at det å ha kjennskap til sin historie gir en opplevelse av kontinuitet og helhet. Denne kontinuiteten og helhetsfølelsen er i følge Sætersdal og Dalen (1999) grunnleggende for identitetsutviklingen. Identitetsutvikling er en prosess hvor mennesker forsøker å finne trygghet i seg selv gjennom å finne ut hvem man er, og hva man står for (Snoek 2002). Denne prosessen er ofte knyttet til ungdomstiden. Ut fra det biologiske prinsippet vil altså adopterte streve ekstra i denne perioden, da de fleste utenlandsadopterte mangler viktige brikker i sin historie. Norsk forskning viser at ungdomstiden og identitetsutviklingen er strevsom for mange utenlandsadopterte (Botvar 1999, Sætersdal og Dalen 1999). Det underbygger at Eriksons teori om det biologiske prinsippet har gyldighet, så ut fra det prinsippet vil det være helt klart at adopterte har noen spesielle utfordringer i forhold til deres identitetsutvikling. Barnevernslovgivningen i Norge bekrefter at det biologiske prinsippet står sterkt også ellers i det norske samfunnet (Stiklestad 2007).

Brodzinsky, Schechter og Henig (1996) har utgitt en bok hvor de har forsøkt å samle deres totalt 55 år lange kliniske erfaring og forskning på adopterte, til en oversikt over problemstillinger som kan være aktuelle for adopterte gjennom et livsløp.

Adopterte vil nok kjenne seg igjen i ulik grad i de forskjellige problemstillingene, men forfatterne har valgt ut temaer som synes å ha vært viktige for mange adopterte. Det er videre tatt med livsfaser og problemstillinger som har vist seg å være betydningsfulle for de utenlandsadopterte som er med i dette studiet.

2.3.1 Ungdomstiden – utvikling av identitet

Som Erikson påpeker, handler puberteten om å utvikle en egen identitet. Det er en ny tid som står for dør, barnet er i ferd med å bli voksen og skal prøve å finne ut hvem denne personen skal bli. Fysiologisk skjer det også store forandringer (Erikson 2000). Hormonene bobler, og intellektuelt sett er man på dette stadiet i stand til å vurdere sin historie på en ny måte (Sætersdal og Dalen 1999). De aller fleste ungdommer opplever dette utviklingsstadiet som en utfordring. For utenlandsadopterte ungdommer kan det altså se ut som utvikling av identitet er en ekstra strevsom prosess (Dalen 1999a). Manglende viten om egen historie medfører en ekstra belastning (Erikson 2000). I tillegg til å forsøke å finne ut hvem man er, stiller derfor mange adopterte seg spørsmål om hvem de egentlig er, sett i forhold til egen adopsjonshistorie og eget biologisk opphav (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996). Hvorfor valgte mine foreldre å adoptere meg bort? Lever mine biologiske foreldre? Hvordan ville livet mitt sett ut hvis jeg hadde vokst opp i mitt fødeland? Dette er spørsmål som naturlig dukker opp (Sætersdal og Dalen 1999). Denne ekstra belastningen i en ellers vanskelig tid, kan føre til at ungdomstiden oppleves som ekstra tøff for utenlandsadopterte. Sett ut fra perspektivet om det biologiske prinsipp, er det åpenbart at identitetsutviklingen kan være strevsom når man mangler opplysninger om sin historie. En undersøkelse utført av Sætersdal og Dalen (1999) viser likevel at det ikke oppleves problematisk for alle, å vite at de er adoptert. Mange hadde et avslappet forhold til sin adopsjonshistorie, og hadde knyttet gode og nære relasjoner i sin adoptivfamilie. Noen av de som opplevde å ha et nært forhold til sine

adoptivforeldre, erfarte likevel at det var vanskeligere å snakke om adopsjonen med foreldrene i tenårene.

Utenlandsadopterte som vokser opp i Norge, har også et utseende som skiller dem fra etnisk norske. Selv om problemstillinger i forhold til utseendet gjerne er aktuelle i ungdomstiden, er dette behandlet i et eget kapittel, under etnisitet.

2.3.2 utfordringer i voksen alder

Ungdomstiden er behandlet i tidligere studier i inn og utland (Botvar 1999; Brodzinsky, Schechter & Henig 1996; Sætersdal og Dalen 1999). Men hva voksenlivet har å by på er ikke omtalt fullt så ofte, hvert fall ikke i norske studier. Dette har nok en naturlig forklaring. Selv om vi på slutten av 60-tallet begynte å få en organisert adopsjon fra utlandet, var det først tidlig på 80-tallet at utenlandsadopsjonen skjøt fart, og det ble fra da av adoptert nærmere 500 barn i året til Norge (SSB 2008). Disse barna begynner først nå å nærme seg slutten av 20-årene. Derfor har undersøkelsene ofte hittil hatt fokus på ungdomstiden. I denne undersøkelsen er informantene i en alder fra 25 – 46 år. Det gjør at nye problemstillinger blir synlige. Sætersdal og Dalen (1999) sier noe om det. De gjorde et oppfølgingsstudie med ungdommer de tidligere hadde intervjuet. Da fant de ut at de utfordringene ungdommene hadde stått ovenfor, hadde forandret karakter. I voksen alder fremsto andre problemer som viktige, enn da de var unge. Amerikansk forskning kan fortelle oss noe om hvilke utfordringer man kan stå ovenfor i voksen alder. Igjen er det basert på Brodzinsky, Schechter og Henigs (1999) utviklingstrinn som bygger på Eriksons teori. Som de påpeker er ikke menneskets søken etter seg selv avgrenset til tenåringens omtalte identitetskrise. Identitet er noe mange strever med gjennom hele livet, men det kommer kanskje til uttrykk på forskjellige måter. Unge voksne mennesker er ideelt sett helt frigjort fra sine foreldre. I følge Erikson (2000) er man nå inne i fasen som omhandler intimitet versus isolasjon. I denne perioden oppfatter man seg selv ofte ut fra den reaksjonen man får fra andre (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996). Det er på tide å inngå i nye relasjoner, starte

sin egen familie og skape sitt eget liv. Hvis ungdomstiden handlet om ”hvem er jeg”, handler det tidlige voksenlivet om ”hvem er jeg i forhold til andre”. Dersom man som adoptert føler seg utrygg på sin egen identitet og føler at man mangler viktig brikker i livet, kan dette stå i veien for utviklingen av disse nye relasjonene i voksenlivet (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996). Som Erikson (2000) sier, kan det føre til isolasjon hvis man ikke er i stand til å knytte kontakter som forplikter til nærhet.

2.3.3 Å bli foreldre

Det å få barn kan føre til at uoppgjorte problemstillinger knyttet til adopsjonen dukker opp. Det er vel få ting som markerer overgangen til voksenlivet så tydelig som når man selv får barn. Dette nye livet som er helt avhengig av oss, setter i gang prosesser hos foreldrene vedrørende deres egen historie (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996). Vi ønsker ikke å gjøre de samme feilene som våre foreldre gjorde. Derfor tar mange barndommen opp til en ny vurdering og ser på den med nye øyne. Hos adopterte kan det bety at tanker knyttet både til den biologiske familien og adoptivfamilien dukker opp. For noen kan det føre til økt forståelse av morens valg. For andre kan det være vanskelig å forstå valget om å adoptere bort når de sitter der med sitt eget barn i armene og kjenner den sterke morskjærligheten (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996). I boken beskrives det at mange begynner å søke etter sine biologiske foreldre først etter at de selv har fått barn. Da gjør de det ikke for sin egen del, men for at barnet skal få slippe å vokse opp uten å vite noe om sine røtter (Brodzinsky, Schechter og Henig 1996). Noen utenlandsadopterte kan oppleve at forskjellene mellom adoptivforeldrene og dem selv blir tydeligere når de selv får barn. Mange adopterte opplever for første gang å være i kontakt med noen de har biologiske bånd til. Opplevelsen av å kjenne likheten mellom seg og barnet kan være sterk. Plutselig kjenner de igjen fysiske trekk hos en annen person og kanskje også reaksjonsmåter og temperament. Denne opplevelsen kan for noen understreke følelsen de har hatt av å være annerledes i oppveksten (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996). De sterke båndene man føler til dette lille nye barnet, kan også få den adopterte til å stille spørsmål om det er mulig for adoptivforeldre å kjenne den samme

følelsen for sitt adopterte barn som de kjenner for sitt barn (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996).

2.4 Relasjonens betydning

I kapittelet om tilknytning i adopsjonsfamilien ble det vist til at barnets mulighet til å knytte seg til nye omsorgspersoner, er avhengig av adoptivfamiliens evne til å møte barnets følelsesmessige behov på en adekvat måte. Foreldrenes evne til å reflektere over både barnets og egne reaksjoner på ulike utfordringer, har stor innvirkning (Walker 2008). Mange studier viser at den relasjonen som utvikles mellom adoptivbarnet og foreldrene får konsekvenser for barnets fungering på sikt. En svensk undersøkelse viser at relasjoner til både familie og venner kan fungere som risikofaktorer i forhold til utenlandsadoptertes psykiske helse og selvbylde (Vinnerljung og Sundell 2007). Som Sletta viser til i sin hovedfagsoppgave om selvoppfatning hos utenlandsadopterte(2006), blir vår selvoppfatning formet i samspill med andre. Vår oppfatning av oss selv er avhengig av den reaksjonen vi får tilbake fra andre på vår atferd. Samspillet i familien, åpenhet og aksept for ulikhet blir derfor betydningsfulle brikker i adoptivbarnets psykiske utvikling. Derfor blir dette temaet berørt i et eget kapittel.

2.4.1 Tilhørighet i familien

Rett etter 2. verdenskrig var det et poeng i adopsjonsformidlingen å finne barn og foreldre som var mest mulig like. Ut fra en tanke om at likhet fører til økt tilhørighet og tilknytning, ble foreldre og barn med likt utseende, evner og interesser forsøkt forenet (Dalen 1999b). I litteraturen blir dette ofte omtalt som matching. Tanken var at adopsjonsforholdet skulle bli mest mulig likt et vanlig foreldre-barn forhold. Barnet ble helst adoptert rett etter fødselen, og ofte ble barnet ikke fortalt at det var adoptert (Dalen 1999b). På 60-tallet kom det teoretikere som mente at grunnlaget for en god relasjon bygget på åpenhet rundt adopsjonsforholdet (Kirk 1964). Kirk mente at alle adoptivforeldre enten anerkjente eller fornektet at adoptert foreldreskap var

annerledes enn biologisk (Sætersdal og Dalen 1999). Dette forutsetter som Sætersdal og Dalen er inne på, at adopsjonen kan skjules. Ved utenlandsadopsjon blir adopsjonsforholdet synliggjort gjennom at foreldre og barn har ulik etnisitet. Men også i forhold til utenlandsadopsjon ser man at begreper som likhet og åpenhet er viktige. I en undersøkelse gjort av Sætersdal og Dalen (Dalen 1999b; Sætersdal og Dalen 1999) er det tydelig å se at grad av likhet med adoptivfamilien har stor betydning for tilhørighet i familien. De ungdommene som opplever likhet med sine adoptivforeldre, opplever relasjonen som god, og denne tilhørigheten i familien ser ut til å påvirke andre relasjoner i den adoptertes liv. I disse familiene har det også vært stor åpenhet for å snakke om adopsjonen (Sætersdal og Dalen 1999).

2.4.2 Aksept for ulikhet

Men viktigere enn likhet mellom adoptivforeldre og barnet, er aksept for ulikhet. Dette henspeler tilbake til den tidlige tilknytningen i adoptivfamilien. Evnen til å se og akseptere både egne og adoptivbarnets følelser, kan videreføres til å se og akseptere både forskjeller og likheter mellom foreldre og barn (Kirk 1964). Selv om det også i biologiske familier kan være store individuelle forskjeller mellom interesser, temperament og behov, har man ved adopsjon ikke de samme genetiske forutsetninger. Det gjør at sjansen for større forskjeller øker. I Sætersdal og Dalens (1999) undersøkelse viste det seg at forskjellene i seg selv ikke var problematiske, men måten de ble håndtert på kunne være det. I de tilfeller hvor den adopterte har følt seg akseptert slik han eller hun er, og hvor deres egenart er blitt ivaretatt har ikke forskjellene ført til noen større konflikter. Men i tilfeller hvor den adopterte ikke har opplevd aksept for ulikheter, har det ført til problemer. Der har den adopterte følt seg på utsiden av familien, og familien har ikke vært i stand til å håndtere det. Dette har ført til en negativ selvfølelse og problemer langt ut over det relasjonelle i familien for den adopterte (Sætersdal og Dalen 1999). Sætersdal og Dalen (1999) snakker også om å stresse forskjellene. De bringer dette inn som et tredje begrep i forhold til Kirks (1964) teori om fornektelse eller aksept av adopsjonsforholdet. Det betyr altså at det kan virke negativt dersom den adopterte opplever at det snakkes for mye om

adopsjonen, for eksempel ved at alle problemer tillegges adopsjonsforholdet eller at forskjellene mellom adoptivfamilien og den adopterte stadig blir påpekt.

Undersøkelsene det er referert til her, viser at relasjonene i adoptivfamilien har stor innvirkning på den utenlandsadoptertes utvikling. Under datainnsamlingen i dette studiet vil det derfor være naturlig å se nærmere på hvordan informantenes relasjon til familien har vært, og hvilken betydning den har hatt på informantenes psykiske helse. Derfor har det vært fokus på relasjoner i utarbeidelsen av intervjuguiden.

2.5 Etnisitet

De fleste utenlandsadopterte som kommer til Norge blir adoptert fra land som Korea, Kina og Columbia. Det betyr at barna har en annen etnisk opprinnelse enn sine adoptivforeldre, og et utseende som skiller dem fra majoritetsbefolkningen i Norge. Utseendet blir en tydelig markør på adopsjonsforholdet og kan føre til at barnet blir kategorisert som utlending eller innvandrer (Dalen 2007). Bytte av land, språk og kultur fører med seg noen spesielle utfordringer. Temaet er derfor beskrevet i et eget kapittel. I undersøkelsen vil også etnisitet bli tatt opp, for å se hvordan påvirkning problemstillinger knyttet til informantenes etnisitet har hatt på deres psykiske helse.

Innledningsvis i teoridelen ble det nevnt at det finnes kritikere til utenlandsadopsjon. I land som USA og England har adopsjon mellom ulike etnisiteter blitt sett på som problematiske. Forskning i disse landene, på utenlandsadopsjon og adopsjon på tvers av rase, har hatt stort fokus på etnisitet og etnisk identitet. Blant annet har det blitt hevdet at fargede adoptivbarn havner på utsiden, både i familien og i samfunnet (Botvar 1999; Sætersdal og Dalen 1999). En artikkel fra "Adoption and Fostering" fra 2007 illustrerer dette. Informantene i undersøkelsen som refereres der, har hatt en rekke problemstillinger i forhold til etnisk identitet (Patel 2007). I norske undersøkelser har forskerne vært opptatt av at disse funnene hentet fra land med mye innvandring og rasisme ikke kan overføres til norske forhold, siden forholdene er annerledes her (Botvar 1999; Sæterdal og Dalen 1999). Det er derfor ikke så stort

fokus på rase i norsk og nordisk adopsjonsforskning, men på noen felt er etnisitet likevel et tema også for utenlandsadopterte i Norge.

2.5.1 Utseendet

Utenlandsadoptert ungdom skiller seg ut fra etnisk norsk ungdom på grunn av sitt utseende. Forholdet den utenlandsadopterte utvikler til utseendet, vil være avhengig av hvordan han eller hun er i stand til å akseptere utseendet slik det er. Som Botvar (1999) påpeker kan Kirks teori om fornektning eller anerkjennning brukes i forhold til problemstillinger knyttet til utseendet. Sætersdal og Dalen (1999) innførte et aspekt til, knyttet til Kirks teori. De mente at forskjellene kan bli stresset. For mye fokus på utseendet, og ulikhetene mellom den adopterte og ungdom med et etnisk norsk utseende kan altså virke uheldig. Det vil gjøre det vanskeligere å få et avslappet forhold til hvordan man ser ut. Både Botvars (1999) og Sætersdal og Dalens (1999) undersøkelser viser at mange utenlandsadopterte har et godt forhold til utseendet sitt. Botvars undersøkelse viste at de aller fleste var like fornøyde som ikke-adopterte. Av de misfornøyde var det signifikant flere jenter enn gutter, og dette tallet var betydelig høyere hos utenlandsadopterte enn hos andre. Informantene i Sætersdal og Dalens undersøkelse fortalte at det ofte ikke var utseende i seg selv som var problematisk, men de misforståelsene et fremmedartet utseende kan føre med seg (Dalen 2007). Blant annet opplever noen utenlandsadopterte å bli forvekslet med innvandrere fordi de har et utseende som skiller seg ut.

2.5.2 Forvekslet med innvandrere

Utenlandsadopterte i Norge vokser som regel opp hos etnisk norske foreldre, i en norsk kultur, og med norske venner. Mange av informantene i Sætersdal og Dalens (1999) undersøkelse understreket dette norske ved seg. I oppveksten lever mange utenlandsadopterte opp i små miljøer hvor alle kjenner alle. Men i situasjoner hvor det er mange ukjente, som i store byer eller på nye steder, vil mange oppleve å bli forvekslet med innvandrere. Selv om mange har blitt forberedt på dette av foreldrene,

kan denne misforståelsen være vanskelig å takle. Flere undersøkelser viser at mange utenlandsadopterte har et ambivalent og distansert forhold til innvandrere (Botvar 1999; Sætersdal og Dalen 1999). Innvandrere blir sett på som en lavstatus gruppe i samfunnet, som utenlandsadopterte ikke ønsker å identifisere seg med. I Sætersdal og Dalens undersøkelse kan man se at en del understreker sin ”norskhet” ved å være bevisst på at de kler seg utpreget norsk, og ferdes i norske miljøer.

2.5.3 Forhold til fødeland og kultur

Mange adoptivforeldre er opptatt av å fortelle barna deres om deres fødeland, men opplever kanskje at barna ikke er så veldig interesserte i å høre om det (Sætersdal og Dalen 1999). For noen kan kanskje for mye prat om deres opprinnelse, minne dem om at de er annerledes enn andre. Dette kan som Sætersdal og Dalen var inne på, stresse forskjellene i forhold til noen utenlandsadoptertes opplevelse av å skille seg ut. Men mange utenlandsadopterte har tanker knyttet til deres opphav, fødeland og kultur. Ungdomstiden peker seg ofte ut som en tid hvor bakgrunn og opphav blir et tema (Botvar 1999; Brodzinsky, Schechter og Henig 1996; Sætersdal og Dalen 1999). Men tanker om fødeland kan være koplet opp mot tanker om biologisk familie. Det gjør det vanskelig for noen å tenke på fødelandet (Sætersdal og Dalen 1999). Noen utenlandsadopterte reiser tilbake til sitt fødeland for å søke etter sine røtter, men ikke alle har et ønske om å gjøre det. For noen er det bare et ønske om å se landet, og kanskje barnehjemmet de bodde på som frister, mens for andre handler det om et behov for å møte sin biologiske familie (Carli og Dalen 2006). Noen av adopsjonsforeningene arrangerer tilbakereiser for de av medlemmene som har ønske om det, men det er slett ikke alle adopterte som velger å gjøre det. En slik tur kan sette i gang sterke følelser både hos den adopterte og eventuell biologisk familie som blir oppsøkt. Derfor kan det være fornuftig å tenke godt gjennom hva det vil medføre før man legger ut på en slik reise (Carli og Dalen 2006).

2.5.4 Diskriminering

Når det gjelder mobbing, er ikke utenlandsadopterte noe spesielt mer utsatt enn ikke-adopterte. I Botvars (1999) undersøkelse ble bare 5 % av de utenlandsadopterte som var med i det studiet, utsatt for systematisk plaging. Men man ser at mobbingen ofte har et element av rasisme. For utenlandsadopterte som er oppvokst i en etnisk norsk familie, kan rasismen skape problemer i identitetsdannelsen. Derfor ser det ut til at mobbingen kan få store konsekvenser, og flere som blir utsatt for det utvikler psykiske problemer (Botvar 1999). Noen opplever for eksempel rasisme i form av diskriminering i arbeidslivet eller å bli nektet adgang til utesteder. Denne rasismen skjer ofte i voksen alder, når den adopterte har flyttet ut av sitt trygge oppvekstmiljø. Slike opplevelser utsetter også utenlandsadopterte for psykisk stress (Botvar 1999).

2.6 Resiliens

Hittil har teoridelen handlet om utfordringer som utenlandsadopterte kan bli utsatt for, og som kan påvirke den psykiske helsen til den utenlandsadopterte. Men det finnes også forhold som påvirker psykisk helse i positiv retning. I datamaterialet som presenteres senere var resiliensfaktorene tydelige. Derfor følte det nødvendig å si noe om faktorer som kan virke beskyttende for barn som utsettes for mange påkjenninger. Resiliensbegrepet vil bli presentert som et eget punkt i teorikapittelet. Hva er så resiliens? Resiliens kommer av det engelske ordet "resilience" og betyr egentlig 'elastisitet, spenst'. I følge Kunnskapsforlagets ordtjeneste på internett betyr det i overført betydning 'evnen til å hente seg inn'. Begrepet brukes i dag i omtale av barn som utsettes for mange risikofaktorer i sitt oppvekstmiljø, men som mot alle odds, ser ut til å klare seg. Tidligere har disse barna ofte blitt omtalt som "løvetannbarn" (Borge 2003). Lang adskillelse fra omsorgsgiver, omsorgssvikt, fattigdom, somatisk eller psykisk sykdom hos foreldrene og plassering utenfor hjemmet, er eksempler på risikofaktorer. (Borge 2003) Utenlandsadopterte kan med stor sannsynlighet ha vært utsatt for mange av disse faktorene. Men mange klarer seg godt. Det er lett å tenke at dette er resiliente barn. Brodzinsky, Schechter og Henig

(1996) omtaler dem som 'robuste barn'. I følge dem er det enkelte barn som ser ut til å tåle ekstreme belastninger bedre enn andre. Noen egenskaper hos barnet ser ut til å ha betydning for hvordan barnet takler påkjenningene. Et eksempel kan være barn som vokser opp på rigide barnehjem med liten voksenkontakt. Mens enkelte barn resignerer raskt når de ikke får oppmerksomhet, fortsetter andre barn å hyle helt til noen ser dem. På den måten får de mer av denne viktige kontakten med voksne som har avgjørende betydning for utviklingen. Eksempler på resilienssegenskaper kan være høyt aktivitetsnivå, hobbyer, positiv sosial orientering, utseende, jevnt temperament, god konsentrasjonsevne, og evne til å kommunisere (Borge 2003). Men selv om noen barn ser ut til å tåle de utroligste påkjenninger, må man ikke glemme at det kan ha sin pris. Ikke alt er idyll for disse barna heller. De kan også bli preget av påkjenningene (Brodzinsky, Schechter og Henig 1996). Som førsteamanuensis Odin Hjelmdal ved NTNU blir sitert i Dagbladet, går grensen et sted for alle (Jarlsbo 2007). Selv om alle kan trene opp evnen til å tåle motgang, finnes det et punkt hvor det er nok for alle. Det betyr at også mennesker som viser resiliente egenskaper gjennom å tåle de utroligste påkjenninger, på et tidspunkt kan møte veggen.

2.7 Skole og hjelpeapparat

2.7.1 Adopterte i skolen

Enhetsskolen i Norge har som grunnprinsipp å behandle alle likt. For barn som er adoptert fra utlandet kan det medføre at skolen overser muligheten for at de kan ha spesielle behov i forhold til læring (Sætersdal og Dalen 1999). Men en del utenlandsadopterte har spesialpedagogiske behov. Språklig har de som regel en annen utvikling enn andre barn. De har på et tidspunkt opplevd et brudd i sin språkutvikling. De aller fleste adopterte mister sitt opprinnelige morsmål når de skal tilegne seg det nye språket i adopsjonslandet (Dalen og Rygvold 2007). Det ser også ut til at de utvikler det nye språket uavhengig av sitt opprinnelig. Derfor skiller også utenlandsadoptertes språkutvikling seg fra tospråklige barns språkutvikling. Men etter

to år viser det seg at de fleste har et aldersadekvat språk (Dalen og Rygvold 2007). Men noen adoptivbarn sliter med språket. Kjennetegn ved denne gruppen er at de har et godt hverdagspråk, men når det kommer til det akademiske språket eller til å skulle forklare betydninger av ord og begreper, ser man at de kommer til kort. På grunn av det gode hverdagspråk kan det ta tid å avdekke deres språklige problemer (Dalen og Rygvold 2007). I tillegg til den språklige utfordringen utenlandsadopterte står overfor, spiller også andre faktorer inn i den kognitive utviklingen deres. Forholdene deres biologiske mor levde under i svangerskapet, med eksempelvis underernæring og rus, kan innvirke nevrologisk på barnet. I tillegg vil lange opphold på institusjon i et lite stimulerende miljø påvirke barnet negativt (Dalen og Rygvold 2007). Dalen og Rygvold refererer til undersøkelser som viser at utenlandsadopterte har en forhøyet risiko for å utvikle læringsproblemer som følge av disse forholdene. I tillegg viser undersøkelser at en forholdsvis stor andel utenlandsadopterte har fått diagnosen ADHD.

I følge Dalen og Rygvold (2006) er adoptivforeldre ualminnelig engasjerte i barnas skolegang. De følger opp lekser og støtter barna i større grad enn andre foreldre. En ny undersøkelse av utenlandsadopterte menn i Sverige støtter dette. Undersøkelsen viser at både utenlandsadopterte og biologiske barn i de samme familiene, hadde høyere utdanning enn den generelle befolkningen (Dalen et al. 2008). De utenlandsadopterte i studiet hadde også høyere utdanning enn forventet ut fra deres evnemessige nivå. I følge Dalen et al. (2008) kan utenlandsadoptertes høye utdanningsnivå i stor grad kunne forklares med høy støtte fra adoptivforeldrene. Men høye forventninger fra foreldrene kan også slå negativt ut. Noen barn utvikler et negativt selvbilde fordi de ikke klarer å leve opp til disse forventningene (Dalen og Rygvold 2006). Dalen og Rygvold (2006) forteller om utenlandsadoptertes skolefaglige utvikling og spesielle faglige utfordringer som kan følge med det å være utenlandsadoptert. Denne undersøkelsen forsøker å avdekke årsaker til informantenes problemer knyttet til psykisk helse. Som Dalen et al. (2008) viser til kan god utdanning ha positiv effekt på selvfølelsen og negativ skoleopplevelse fungere som en risikofaktor i forhold til psykisk helse. De viser til undersøkelser som knytter lave

skoleprestasjoner opp mot selvmordsforsøk. Det var derfor relevant i forhold til oppgavens problemstilling å se på informantenes skolehistorie.

I denne undersøkelsen ble det sett på to faktorer. Informantenes opplevelse av egne skoleprestasjoner ble undersøkt for å se om skoleopplevelsen påvirket deres psykiske helse. Tilretteleggingen som ble gjort for informantene i skolen, kan gi innspill til hvordan skolen bedre kan møte andre utenlandsadopterte i fremtiden, for å forsøke og redusere antallet risikofaktorer utenlandsadopterte står overfor. Informantene ble spurt om hvordan skolen ble tilrettelagt for dem og hva kunne skolen gjort annerledes for å forebygge deres problemer? I forhold til disse spørsmålene vil det også være aktuelt å trekke inn generell adopsjonsteori, for eksempel se på fornektning, aksept eller stressing av adopsjonsforholdet, også i forhold til skolen.

2.7.2 Forskning om hjelpeapparatets utilstrekkelighet

Formålet med denne oppgaven har vært å innhente kunnskap om hva som kan ligge til grunn for psykiske vansker hos utenlandsadopterte, slik at man bedre kan møte deres behov. Sætersdal og Dalen (1999) viser til at det i liten grad undervises om utenlandsadopsjon i utdanningen for lærere, spesialpedagoger og psykologer. Kunnskapen om feltet er mangelfull, og som følge av dette har folks møte med hjelpeapparatet vært blandet. I AFF (AdoptivFamilieForeningen) har det vært gjort en undersøkelse angående deres møte med hjelpeapparatet. Dette er en forening stiftet for å ivareta adoptivfamilier som har opplevd å adoptere barn som har slitt fysisk og psykisk (Egge 2004). Mange av disse opplevde møtet med hjelpeapparatet som vanskelig. De møtte liten forståelse fra fagfolk, og igangsatte derfor en undersøkelse for å kartlegge deres erfaringer i forhold til kontakt med hjelpeapparatet. De ønsket å avdekke problemene, men også å komme med forslag til løsninger. Foreldrene som deltok i undersøkelsen hadde adoptivbarn med store atferdsvansker, og de fleste hadde vært i kontakt med flere hjelpeinstanser, som PPT, BUP og barnevernet. (Egge 2004)

Denne kartleggingen viste at i møte med hjelpeapparatet opplevde adoptivforeldrene at de ble sett på som så ressurssterke at de burde være i stand til å klare alt selv. Selv om en del av foreldrene følte at de mottok adekvat hjelp, opplevde mange at hjelpen var mangelfull. Det ble blant annet pekt på at kunnskapen om adopsjon var mangelfull, og at det var lite samhandling mellom instansene. Mange foreldre opplevde også at det ble lagt fokus på feil områder, og noen ble til og med ble mistrodd som omsorgsgivere ovenfor barna. Disse foreldrene så forbedringsmuligheter både i måten å møte familien på, og hvordan man forstår problemene knyttet til adopsjon (Egge 2004).

Et mål med denne oppgaven er jo som tidligere nevnt, forebygging. Oppgaven søker å innhente mer kunnskap om fenomenet slik at de som møter utenlandsadopterte gjennom sitt arbeid, kan stå bedre rustet til å forstå de spesielle utfordringene utenlandsadopterte kan stå ovenfor. Derfor var det relevant å forholde seg til denne undersøkelsen basert på adoptivforeldrenes opplevelse av situasjonen og deres møte med hjelpeapparatet. Denne oppgaven henvender seg til derimot til den utenlandsadopterte selv. Det er derfor utarbeidet en del spørsmål i intervjuguiden som tar sikte på å få innsikt i hvordan deres møte med de hjelpende instansene har vært. Spørsmålene har relevans i forhold til den undersøkelsen som er gjort av AFF, og det vil være spennende å se om funnene sammenfaller eller om det er forskjeller i hvordan foreldre og barn opplever møtet med hjelpeapparatet forskjellig.

3. Metode

I dette kapitlet vil metoden som er brukt i studiet bli presentert. Først vil det bli gjennomgått hva metode egentlig er, for så å si noe om den metoden som er valgt å bruke – et kasusstudie hvor datainnsamlingen har foregått gjennom kvalitative forskningsintervjuer. Valg av tolkningstilnærming inspirert av ”Grounded theory” vil deretter kort bli omtalt (Glaser & Strauss 1967; Strauss & Corbin 1998). Så blir det sett nærmere på hva som ligger bak utvalget av informanter, og siden vil det bli sagt en del om selve intervjuprosessen. I en slik prosess foretas det mange valg, og bakgrunnen for de valgene som er tatt er det redegjort for her – forarbeidet til studiet, utviklingen av intervjuguiden, og selve intervjuet. Med utgangspunkt i lydopptakene har datamaterialet blitt transkribert, tolket, og til sist beskrevet i den endelige rapporten. Denne delen er også beskrevet. Til slutt i kapitlet er etiske hensyn og prosjektets validitet vurdert, og det blir sett på styrker og svakheter ved prosjektet.

3.1 Hva er metode?

I fremmedordboka beskrives metode som ’en planmessig fremgangsmåte’, og en metodiker er ’en person som arbeider etter en bestemt metode’ (Berulfsen og Gundersen 2003, s. 290). Innen forskning skiller man gjerne mellom kvantitative og kvalitative metoder. Gjennom kvantitative metoder kan man kartlegge et fenomen og si noe om forekomst og hyppighet ved å bruke variabler og kvantitative størrelser (Befring 2007). Selv om det i dag bor mange utenlandsadopterte i Norge, kan man vel si at utenlandsadopterte med dårlig psykisk helse er et forholdsvis sjeldent fenomen. Hvis vi går ut fra 5 % av de 700 som blir adoptert i året, dreier det seg om 35 barn hvert år som vil få det vanskelig (Storvik 2007). Flere kvantitative undersøkelser stadfester deres eksistens. For å finne årsaker til at disse utvikler problemer vil det være hensiktsmessig å bruke en kvalitativ metode. En slik metode gir mulighet for å innhente kunnskap om informantenes forståelse av virkeligheten gjennom deres meninger, opplevelser og holdninger (Befring 2007). En slik intensiv

tilnærming gir mulighet for å samle en stor mengde informasjon om et avgrenset tema eller en person (Befring 2007). For å kunne arbeide med en kvalitativ forskningsmetode må man altså sette seg inn i mulighetene denne fremgangsmåten byr på, lage en plan og gjennomføre forskningen i forhold til metoden.

Man kaller det gjerne et kasusstudie når man studerer sjeldne fenomener man har avdekket i større surveyundersøkelser. Da forsøker man å finne et eller flere typiske tilfeller av fenomenet man ønsker å se nærmere på. Denne forskningsformen gir mulighet til å samle store mengder informasjon om et smalt tema. Det gjør det mulig å få frem en helhet og dybde i materialet, og gir grunnlag for beskrive og forsøke å forstå fenomenet (Befring 2007).

3.2 Kvalitativ forskningsstilnærming

En metode som egner seg godt til bruk i et kasusstudie, er det kvalitative forskningsintervjuet. Et intervju er en samtale mellom to personer hvor 'de utveksler synspunkter' om et tema (Kvale 2001, s. 17). Intervjuet gir informanten muligheten til å fortelle med egne ord om sin verden og sine erfaringer (Kvale 2001).

Undersøkelsen her forsøker å avdekke årsaker til dårlig psykisk helse hos utenlandsadopterte. Det vil ikke være mulig å avdekke *en årsak* som allmenngyldig for alle utenlandsadopterte som sliter. Derimot kan man finne ut hva som har vært betydningsfullt for enkeltindividene i dette studiet. Det som er viktig for noen, har kanskje mindre betydning for andre. Intervjueren må derfor være åpen under datainnsamlingen, og vurdere de funnene man gjør opp mot den teorien som finnes tilgjengelig. Det som blir avgjørende i tolkningen er hvordan virkeligheten ser ut for disse informantene, hva som er viktig i deres livsverden. Og er man heldig kan man kanskje oppleve at noen av funnene sammenfaller med hverandre.

En slik tilnærming til andre menneskers virkelighet kalles fenomenologi innenfor vitenskapsteorien, og denne oppgaven vil hele veien ha en fenomenologisk tilnærming ved at det er informantenes opplevelse av virkeligheten som står i sentrum

(Kvale 2001). Intervjuformen som er brukt er et semistrukturert intervju. I denne formen stilles informanten åpne spørsmål basert på temaer intervjueren ønsker å fokusere på (Dalen 2004). Jeg har videre latt meg inspirere av "Grounded theory". Denne retningen er utviklet av Glaser og Strauss på 60-tallet. De var opptatt av at teoriutvelgingen skulle skje induktivt, ved at teorien som knyttes til empirien bestemmes ut fra det innsamlede datamaterialet (Glaser og Strauss 1967; Strauss og Corbin 1998). I følge Dalen (2004, s. 19) passer dette godt til 'tolkning og analyse av kvalitative intervjuer innen vårt fagområde'. Dette blir nærmere beskrevet i kapittelet om tolkning.

3.3 Utvalg av informanter

Dalen (2004) peker på viktigheten av å nøye overveie hvilke kriterier man legger til grunn i utvelgelsen av informanter, fordi utvalget vil ha betydning for kvaliteten på dataene man innhenter. I denne undersøkelsen er populasjonen i seg selv snever siden utenlandsadopterte med dårlig psykisk helse utgjør en liten gruppe. I tillegg er psykisk helse et ømtålig tema. Av etiske hensyn ble derfor barn utelukket, og det begrenset populasjonen ytterligere. Dette valget hadde også et annet perspektiv. Voksne informanter ville i større grad være i stand til å reflektere over sin egen situasjon, noe som også var viktig i forhold til kvaliteten. Hvor ligger så grensen for å ha psykiske vansker? Det ble her satt et kriterium om at informanten måtte ha gått i poliklinisk behandling eller vært innlagt på en psykiatrisk avdeling som følge av sine problemer. Med utgangspunkt i at dette skulle være et kasusstudie, ble det satt et mål om minst tre informanter. Det ville gi rom for variasjon i svarene, det ville bli en overkommelig mengde data og det var håp om at det skulle være mulig å få tak i så mange interesserte.

På bakgrunn av disse kriteriene ble det lagt ut et informasjonsskriv på hjemmesidene til både Adopsjonsforum og Verdens barn, de to største adopsjonsforeningene i Norge. Når temaet er så sensitivt som folks psykiske helse er det ikke bare å gå rett på og spørre om man kan intervju noen, fordi man har hørt at de sliter. I mange tilfeller

står taushetsplikten også i veien for et slikt spørsmål. Det ble derfor valgt å gå bredt ut til hele adopsjonsmiljøet. Alle som adopterer må være tilknyttet en av adopsjonsforeningene. Det var knyttet en viss spenning til om aktuelle kandidater ville lese skrivet, siden det ofte er de som er midt i adopsjonsprosessen som er mest aktive i foreningene. Her var man ute etter adopterte som nå var voksne. Min veileder var en viktig ”døråpner” i prosessen med å komme i kontakt med de rette menneskene. Jeg var i tillegg i direkte kontakt med behandlende institusjoner hvor det kunne tenkes at det fantes mulige informanter. Men det var faktisk internettannonsen som ga best uttelling. Det kom fem henvendelser på annonsen. Ikke alle var aktuelle å bruke, men det var oppmuntrende at så mange leste skrivet. I tillegg ble ”snøball-metoden” brukt, ved at jeg fikk kontakt med noen som visste om noen gjennom min veileder (Dalen 2004). Til slutt var det fire informanter, tre kvinner og en mann. En av informantene oppfylte ikke kriteriet om å ha gått til psykiatrisk behandling, men definerte selv at det kunne vært nødvendig om omgivelsene hadde vært annerledes. Som Dalen (2004) skriver er det noen ganger nødvendig å komplettere sitt utvalg, og det ble derfor tatt et valg om å ta denne informanten med i undersøkelsen. Det ga muligheten til å høre en historie til.

Man kan undre seg om over om disse informantene var de best egnede til å være med i undersøkelsen. Mange ganger underveis i prosessen har jeg støtt på mennesker som har arbeidet med utenlandsadopterte med psykiske vansker, som har sagt at ”dette kjenner vi til”, men disse er for syke til å reflektere over sin situasjon. Slik at de som har det aller vanskeligst har kanskje ikke fått gitt sin stemme til prosjektet.

Informantene i dette prosjektet fremstår i dag som ressurssterke. De fleste har høyere utdanning, eller er i ferd med å skaffe seg en utdanning. De har hjem og familie, og klarer seg godt i samfunnet. Samtidig har alle disse sagt ja til å være med i et prosjekt hvor inngangsbilletten er uttalte psykiske vansker. Det sier noe om at de psykiske vanskene er et viktig aspekt i deres liv, og ut fra det fenomenologiske perspektivet er det deres opplevelse som er betydningsfull. Og kanskje har disse ressurssterke menneskene noe å si, på vegne av de som ikke på samme måten har evnen til å reflektere?

3.4 Intervjuprosessen

3.4.1 Forarbeid

Mye av forarbeidet til denne oppgaven har som sagt vært å sette seg inn i feltet, gjennom å lese forskning, teori, infobrosjyrer, skjønnlitterære tekster osv. Dette tok mye tid. Men det var også praktiske oppgaver. En viktig oppgave i den fasen var å innhente godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Alle prosjekter som inneholder sensitive opplysninger må meldes til NSD, og dette prosjektet inneholder både opplysninger om etnisitet og helsemessige forhold (Forskningsetiske komiteer 2006). I forhold til denne søknaden måtte forhold som anonymisering og oppbevaring av data vurderes. Det var en nyttig prosess, som har gjort det videre arbeidet enklere. Prosjektet ble godkjent uten anmerkninger fra NSD, og godkjenningen ligger vedlagt.

3.4.2 Intervjuguide

Under utarbeidelsen av intervjuguiden har det halvstrukturerte intervjuet fungert som modell. Intervjuet er delt inn temaer, med forslag til spørsmål (Kvale 2001). Slik har intervjueren kunnet følge informanten der det har vært naturlig, og siden hente seg inn igjen (Kvale 2001). Utgangspunktet for intervjuguiden har vært problemstillingen med tilhørende underspørsmål. Disse bygger igjen på tilgjengelig teori innen adopsjonsfeltet. Målet med oppgaven har vært å se hvordan ulike arenaer i informantenes liv har påvirket deres psykiske helse, og forsøke å se helhetlig på deres situasjon. Derfor har det blitt stilt spørsmål i forhold til familie, venner, kjærlighetsliv, skolegang, adopsjon, etnisitet, utviklingshistorie, psykisk helse og møte med hjelpeapparatet. Hele tiden har det vært viktig å samkjøre alle spørsmål mot problemstillingen for å se om de har vært relevante i forhold til formålet (Dalen 2004). Når tematikken er sensitiv er det ekstra viktig å tenke over rekkefølgen av spørsmålene. Derfor har ”traktprinsippet” som Dalen (2004) beskriver blitt brukt. Ved å begynne med hverdagslige spørsmål som får informanten til å slappe av, har

intervjueren ledet dem forsiktig inn på de mer følsomme temaene etter hvert. Til slutt lukker man intervjuet med noen oppsummerende spørsmål. Både Kvale (2001) og Dalen (2004) har bidratt til å høyne kvaliteten på spørsmålene ved å vise mange gode forslag til formuleringer. Jeg foretok også et prøveintervju av en ”normal” utenlandsadoptert, som kom med flere nyttige innspill til hva man kan spørre om. Under dette intervjuet kom viktigheten av riktig rekkefølge på spørsmålene tydelig frem, og noen justeringer ble foretatt.

Det har vært interessant å se hvordan noen spørsmål sto frem som særlige viktige og hvordan noen emner var vanskelig å snakke om. Det var særlig to ting som slo meg. Det ene var at jeg opplevde det som vanskelig å stille spørsmål angående kjærlighetslivet deres. Det var påfallende hvordan jeg ble nølende når jeg kom til det. I det ene øyeblikket kunne jeg uten å blunke stille spørsmål vedrørende noe så privat som et selvmordsforsøk, men hver gang jeg skulle spørre om deres forhold til kjærlighet, opplevdes jeg det som litt beklemt. Det andre var at noen spørsmål sto så tydelig frem i intervjuet. Et spørsmål viser til forskning om forhøyet risiko for psykiske problemer hos utenlandsadopterte, og informantene blir spurt om hva de tror kan være grunnen til det. På det spørsmålet ga alle en miniversjon av sin egen problemstilling som svar.

3.4.3 Selve intervjuet

Tre av fire intervjuer ble foretatt hjemme hos informanten, og det siste ble foretatt på universitetet. Alle intervjuene ble tatt opp på med diktafon. Kvale (2001) og Dalen (2004) skriver begge nyttige tips for å være en god intervjuer. Dette var lest nøye, og jeg opplevde å være godt forberedt til oppgaven som intervjuer. Men mange ting er det bare erfaring som kan gjøre deg god på. Det kunne vært fortalt mye fra intervjuene, men jeg har valgt å trekke frem to opplevelser som utmerket seg.

Distraksjoner

Det ene intervjuet skulle finne sted langt vekk, og det var nødvendig å reise med fly for å komme dit. Intervjueren sto opp kl 5.00 på morgenen samme dag, og reiste av

gårde til en annen kant av landet. Der skulle hun hjem til en av informantene. I sine to første intervjuer opplevde intervjueren å ha vært nærværende og observant i situasjonen. Hun hadde vært flink til å fange opp det informantene fortalte, for så å bruke det videre i intervjuet. Intervjueren dro direkte fra flyet til informantens hjem. Men etter fire timer reising, venting, og bytting av fly og busser, var nok intervjueren litt ør i hodet. Det gjorde henne ukonsentrert under intervjuet. Hun opplevde å spørre på nytt om detaljer som hadde blitt fortalt, detaljer som nok var av stor betydning for informanten.

3timersintervjuet

Alle intervjuene som ble foretatt hadde en lengde på omtrent en time, så nær som ett. Det varte i tre timer. Dette er egentlig ikke en ønskesituasjon, særlig med tanke på transkriberingen. Men underveis i intervjuet opplevde intervjueren at det ikke var til å unngå. Hun opplevde sterkt at dette var en person som hadde behov for å bli hørt, en person som trengte at noen lyttet. På spørsmål om hvilken periode i livet som hadde vært vanskeligst for personen, så var det her og nå. Det er klart at det gjør noe med fortellingen. Flere av de andre informantene hadde et mye mer reflektert forhold til sine utfordringer. De hadde gått mange runder i forhold til problemene, og hadde kanskje lagt mye av dem bak seg. Men dette var en person som var midt i sitt livs drama, og det bar fremstillingsmåten preg av.

3.5 Datamaterialet

3.5.1 Transkripsjonen

Arbeidet med å omsette intervjuene fra tale til tekst var en omfattende prosedyre. Inkludert prøveintervjuet var det fire intervjuer som varte rundt en time og ett som varte i tre timer. Det vil si at det var sju timer å transkribere. For en som var uerfaren med den type arbeid, tok dette lenger tid enn det følte mulig å forutse. Til slutt var lydopptakene forvandlet til 150 sider råmateriale for tolkning. Men selv om dette var en tidkrevende prosess, ga det veldig mye tilbake i form av nærhet til materialet.

Kvale (2001) beskriver flere måter å transkribere på. Man kan skrive om til skriftlig tekst eller beholde den muntlige formen. Men skal teksten benyttes til 'psykologiske analyser bør de utføres nøye og i ordrett form' (Kvale 2001, s. 107). Uttalemåte, som pauser og "hm-er" kan bety mye for analysen. I denne oppgaven er det valgt å skrive ut teksten ordrett, for på den måten få med alle nyansene, og for ikke å tillegge noen tolkning på dette tidspunktet. Men i presentasjonen, etter tolkningen, er teksten fremstilt noe mer sammenhengende. Dette er gjort for å få meningen tydeligere frem, og fordi muntlig tale kan fremstå som 'usammenhengende og repetitiv'. Det kan få informantene til å fremstå på feil måte (Kvale 2001, s. 106). Dalen (2004) sier at på et tidspunkt må man forholde seg til den skriftlige teksten i stedet for lydbåndene, og det har også jeg gjort. Likevel var informantenes stemmer med meg. Jeg gjorde hele transkriberingen selv. Det gjorde meg så godt kjent med materialet at jeg hørte stemmene når jeg leste.

3.5.2 Tolkning

Som tidligere nevnt er det brukt "Grounded Theory" som inspirasjon for tolkningen av dataene. Dataprogrammet NVIVO har blitt benyttet i det arbeidet. Med datamaterialet som utgangspunkt ble det lettet etter strukturer og mønstre, for så å knytte dette til teori (Dalen 2004; Strauss og Corbin 1998). I begynnelsen ble materialet kodet åpent, ved å knytte sitater opp til tematiske begreper (Strauss og Corbin 1998). Begrepene ble så plassert inn i et hierarkisk system som gjorde at noen overordnede temaer ble tydelige. Disse overordnede temaene var grunnlaget for utvelgelsen av teori i oppgaven (Strauss og Corbin 1998). Siden ble det benyttet en selektiv koding. Sitater som beskrev de ulike fenomenene godt ble trukket ut av materialet, for så å bli presentert i rapporten (Dalen 2004; Strauss og Corbin 1998). Med NVIVO som redskap var det en naturlig prosess å jobbe på denne måten. Utfordringen lå i å ha oversikt over materialet, så intervjuene ble gjennomlest uttalige ganger for å få med det vesentlige. Strauss og Corbin (1998) er veldig opptatt av det de kaller memos. Det handler om å skrive ned alle tanker og refleksjoner underveis, og så bruke dem aktivt i tolkningsprosessen. (Dalen 2004; Strauss og Corbin 1998).

Det var det vanskeligste i tolkningen. Det er nok en oppgave som trenger øvelse, og noen kloke tanker forsvant nok underveis.

Noe som har vært spennende i tolkningen var at noen temaer ble synlige fordi informantene snakket mye om dem, som for eksempel relasjonen til adoptivforeldrene. Dette var noe som alle snakket mye om, på godt og vondt. Et annet emne som plutselig fremsto som viktig, ble det ikke snakket like mye om. Det handlet om hvordan det å bli mor selv satt i gang prosesser rundt deres egne historie. Dette ble ikke omtalt med så mange ord, men som det vil beskrives nærmere i presentasjonen av datamaterialet sto dette med ett frem som så essensielt at det vil bli omtalt som et eget tema. Strauss og Corbin (1998) er opptatt av å ha en teoretisk sensitivitet, og Dalen (2004, s. 67) beskriver ulike forskeres opplevelse av å 'ha det store gjennombruddet'. I denne oppgaven er det nok dette temaet som opplevdes å komme som "lyn fra klar himmel". Det var et tema som jeg ikke hadde lest noe særlig om på forhånd og som jeg derfor ikke hadde reflektert noe over, da det plutselig ble fremsto veldig tydelig i materialet.

3.5.3 Å skrive rapporten

Den siste delen av prosessen var å skrive rapporten. Siden det var viktig i denne oppgaven å la teorien oppstå på bakgrunn av datamaterialet, måtte materialet først tolkes (Strauss og Corbin 1998). Denne første tolkningen ga grunnlag for teoriutvelgelsen, som så ble skrevet. Da det var gjort ble datamaterialet beskrevet og den siste selektive tolkningen ble gjort. Hvilke sitater formidlet best resultatene fra undersøkelsen? Var all teorien som var tatt med i første omgang relevant for helheten? Hvilken fremstillingsmåte presenterte stoffet best mulig? Tolkningen hadde mange nivåer, så den var en del av prosessen til siste slutt. Jeg valgte en fremstillingsmåte hvor jeg bygget opp de forskjellige informantenes historie gjennom å presentere tema for tema. Etter at alle temaene var gjennomgått, oppsummerte jeg kort de ulike informantenes historier, og belyste deretter ulike årsaker på bakgrunn av dataene som var presentert. Der sammenlignet jeg informantenes historier og drøftet

funnene. Teori ble trukket inn under hele datapresentasjonen og i drøftingen der det var relevant.

3.6 Etske hensyn

Psykisk helse er et ømtålig tema som må behandles med varsomhet. Derfor er det naturlig at det var mange etiske hensyn å ta i et studie hvor psykisk helse var tema. I tillegg til psykisk helse ble temaet etnisitet også berørt, så dette var oppgave som krevde godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Gjennom denne søknaden måtte jeg tenke over spørsmål som anonymisering og oppbevaring av datamateriale. Utenlandsadopterte utgjør en liten gruppe i samfunnet, og informanter fra små miljøer kunne bli gjenkjent. Derfor er ikke opprinnelsesland nevnt, bare verdensdel. Det er heller ikke sagt noe om hvilke byer informantene kommer fra, bare om de kommer fra et lite eller stort sted, fordi det hadde betydning for tolkningen av forholdene der. I noen tilfeller kan det være mulig å anonymisere kjønn (Dalen 2004), men her hadde kjønn en betydning i forhold til tolkningen. Kjønn ble derfor ikke anonymisert. Gjeldende regler om informasjon til, og skriftlig samtykke fra informanter er fulgt, og ligger som vedlegg til oppgaven. Dataene har blitt oppbevart på forskriftsmessig måte (Forskningsetiske komiteer 2006).

Innledningsvis i oppgaven redegjorde jeg for hvorfor jeg mener det er viktig å undersøke hvilke årsaker som ligger til grunn for at utenlandsadopterte har forhøyet risiko for å utvikle dårlig psykisk helse (Cantor-Graae og Pedersen 2007; Hjern, Linblad og Vinnerljung 2002; Tieman, van der Ende og Verhulst 2005). Dette kan kalles et pliktetisk perspektiv (Befring 2007). Som spesialpedagog tenker jeg at det er viktig å ta tak i de vonde problemstillingene, ikke for å gjøre livet vanskeligere for noen, men som et ledd i å komme videre. Perspektivet er gjennomgått i innledningen, og vil derfor ikke bli behandlet videre her. Konsekvensetikk er et annet stikkord. (Befring 2007) Det var viktig å vurdere hvilke konsekvenser prosjektet kunne få for informantene. Hva slags tanker kunne personen bli sittende igjen med, og ville vedkommende være i stand til å takle dem? Verdien av kunnskapen prosjektet gir, må

veies opp mot belastningen som påføres den enkelte. Jeg valgte derfor å snakke med voksne mennesker. Voksne mennesker har bedre forutsetninger for å vurdere om de er i stand til å takle å fortelle om livet sitt på en slik måte, enn det barn ville hatt. Etter anbefaling fra veileder, ble også informantene tilbudt formidling av psykolog, der det ble opplevd som nødvendig.

Et etisk dilemma som også er nevnt tidligere, er om det var en fordel eller ulempe at jeg hadde lite kjennskap til adopsjon fra før. Ut fra det jeg hittil har lest, ser jeg at mange av de som forsker eller skriver om adopsjon har førstehåndskjennskap, ved at de enten er adoptert eller at de har adoptivbarn selv. Betyr det at jeg ikke kan skrive en god oppgave uten å ha personlig erfaring med adopsjon? Jeg mener at jeg har nærmet meg feltet med ydmykhet. Jeg har brukt tid på å sette meg inn i de ulike ståstedene og reflektert mye rundt de etiske problemstillingene jeg har møtt på. Jeg mener at min distanse også kan være en fordel, en mulighet til å være objektiv i et sensitivt felt preget av sterke motsetninger.

3.7 Prosjektets kvalitet – validitet og reliabilitet

Validitet handler om 'vi virkelig har fått et måleresultat for den variabelen eller det fenomenet vi ønsker å måle' (Befring 2007, s. 114). Det handler altså om kvaliteten på de resultatene vi har funnet (Dalen 2004). For at leseren skal være i stand til å vurdere kvaliteten på arbeidet, har det vært viktig å redegjøre for og reflektere over alle valg i oppgaven. Vurderingene er lagt underveis i rapporten, der hvor det har vært naturlig. I innledningen har jeg redegjort for min førforståelse i forhold til adopsjon. I kvalitative studier er forskerens rolle sentral. Derfor er det viktig at leseren kjenner til forskerens ståsted (Dalen 2004). Teorien ble valgt ut på bakgrunn av en dynamisk prosess mellom tolkning av data og litteraturstudier. Den prosessen er blitt presentert her i metodekapittelet. Her er det også redegjort for alle de andre stegene i prosjektet. En nøyaktig presentasjon av metoden er gjort for å ivareta oppgavens reliabilitet. Kvalitative studier er ikke like lette å etterprøve som kvantitative, fordi forskerens rolle er en viktig faktor i disse studiene (Dalen 2004).

Gjennom presentasjonen av datamaterialet var det viktig å la informantenes egne ord komme frem. Men i det siste kapittelet har jeg valgt å gjøre noen refleksjoner på bakgrunn av materialet. Der hvor det er tilfelle, lar jeg det komme tydelig frem at dette er mine refleksjoner. I disse refleksjonene stiller jeg også kritiske spørsmål til studiets generaliserbarhet. I forhold til validitet har jeg lyst til å se nærmere på informantene som er valgt ut til å være med i studiet. Jeg har valgt kasusstudiet som form. Der prøver man å finne typiske eksempler på fenomenet, for å beskrive de eksemplene inngående (Befring 2007). Et viktig validitetsspørsmål knyttet til utvalget, er om informantene i studiet virkelig representerer de utenlandsadopterte som har størst utfordringer i forhold til psykisk helse. På bakgrunn av den informasjonen jeg fikk da jeg henvendte meg ut mot institusjoner for å skaffe informanter, er det grunn til å tro at det finnes en gruppe utenlandsadopterte som sliter i så stor grad at det er vanskelig for dem å kunne stille opp i en slik undersøkelse. Det betyr at jeg ikke har fått tak i de aller sykeste. Informantene tilhører en mellomgruppe som sliter i så stor grad at de selv definerer at de har problemer knyttet til psykisk helse, men som likevel klarer seg tilsynelatende ganske bra. Informantene som deltok i studiet, fremsto som ressurssterke og var i stand til å reflektere over sin egen situasjon. Det tyder på at de funnene som er gjort i denne undersøkelsen ikke er generaliserbare. De årsakene som her kommer frem som bakgrunn for informantenes psykiske problemer, er bare noen blant flere mulige årsaker. Som det blir pekt på flere ganger i rapporten, kan ikke resultatene fortelle noe om hvordan situasjonen er for alle utenlandsadopterte. Men de setter søkelyset på noen områder som kan være årsaker til utvikling av problemer.

3.8 Styrker og svakheter ved oppgaven

Det er mange aspekter som kunne vært sett nærmere på under dette punktet, men mye av det er behandlet andre steder i rapporten. Jeg har valgt å bruke dette punktet til å reflektere over en spesiell problemstilling. I arbeidet med masteroppgaven har jeg hatt Monica Dalen som veileder. Hun er professor ved Universitetet i Oslo og har

adopsjon som spesialfelt. Det var naturlig å ønske seg henne som veileder. Mye av den forskningen som er gjort knyttet til utenlandsadoptertes psykososiale utvikling i Norge og dels i Norden, er gjort av henne. Hun har en finger med i spillet i de fleste litteraturutgivelser som er gjort her. Derfor er det uttallige referanser til hennes arbeider i min oppgave. Det var derfor nødvendig å reflektere over om mitt arbeid ble preget av hennes ståsted. Monica Dalen har nemlig også sine motstandere når det gjelder synet på adopsjon. Jeg har innledningsvis i oppgaven referert til Follevåg (2002) og Ramm (2007), som stiller seg sterkt kritisk til Dalens problemorientering av adopsjon. Jeg mener at jeg har lest alle bøker med like stor interesse, og forsøkt å danne meg min egen forståelse. Denne forståelsen har jeg prøvd å formidle i oppgaven. Men det var nødvendig for meg å reflektere over dette aspektet ved flere anledninger. Siden Monica Dalen var så nærværende i arbeidet mitt, både gjennom sine bøker og hennes veiledning, var det viktig for meg å tenke over hvordan hun påvirket min prosess. Min opplevelse av å ha en veileder som kjenner fagfeltet så godt, som brenner for det hun driver med, har vært veldig positiv. Det gjorde at jeg måtte skjerpe meg. I forhold til teori hadde hun full oversikt og stilte hun store krav, men hun var også veldig støttende gjennom hele perioden.

4. Presentasjon av datamaterialet

I dette kapitlet vil det bli redegjort for funnene som er gjort i undersøkelsen, og det vil bli knyttet teori til funnene der det er naturlig. Det er gjort for å skape flyt i fremstillingen. Til slutt vil hovedfunnene bli presentert og tolket i et eget kapittel. Målet med intervjuene var å få innblikk i hva som påvirket informantenes psykiske helse. Hvilke faktorer gjorde livet deres så vanskelig at de søkte hjelp? Noen temaer skilte seg ut som betydningsfulle i informantenes liv. Av dem fremsto noen tydelig på grunn av omfanget av uttalelser i forhold til det spesifikke temaet. Andre temaer ble det ikke sagt så mye om, men fremsto likevel som viktige.

4.1 Generellt om informantene

Før datamaterialet blir presentert, kan det vært hensiktsmessig å se litt nærmere på informantene. I utvalgsriteriene ble det lagt vekt på at informantene skulle være voksne. Blant informantene som deltok var to i midten av tjueårene, mens de to andre var henholdsvis i tretti- og førtiårene. Det betyr at man kan dele dem i to grupper, en gruppe som er adoptert før adopsjon skjød fart i Norge – frem til 1980, og en gruppe som er adoptert etter 1980, hvor adopsjon hadde blitt et vanligere fenomen i Norge. (SSB 2008). Senere i datapresentasjonen vil denne grupperingen bli brukt til å påpeke en utvikling som kan ha fått betydning for informantene på enkelte områder. Blant informantene er det tre kvinner og en mann. I tillegg varierer adopsjonsalderen fra en på 5 måneder, til to på 3 år og en på 5 år. Informantene er adoptert fra Asia og Sør-Amerika. I Norge er de fleste oppvokst på små steder ikke langt fra en storby, unntatt en som er oppvokst i en forstad til en storby. Kun en av informantene har vokst opp sammen med søsken, et søsken som også er adoptert. Alle disse faktorene har som datamaterialet viser senere hatt innvirkning på utviklingen. Alle de tre kvinnene har fått egne barn. Det har vært en betydningsfull faktor som vil bli nærmere omtalt. Et annet kriterium som lå til grunn for utvelgelsen var at de psykiske problemene måtte være av et slikt omfang at informanten hadde mottatt behandling for dem. En av

informantene har vært innlagt ved en psykiatrisk avdeling i tillegg til å ha fått poliklinisk hjelp. To av de andre har også mottatt poliklinisk utredning og behandling. Den siste informanten har som det tidligere er nevnt i metodekapittelet, ikke gått i noen form for behandling. Denne informanten mente selv at problemene hadde hatt et slikt omfang at det kunne ha vært nødvendig å søke hjelp, men på grunn av ytre omstendigheter, som et godt nettverk og at problemene hadde blitt synlig for henne i voksen alder, hadde hun taklet det på en annen måte. Deltakelse på selvutviklingskurs hadde hjulpet henne i prosessen med å bearbeide sine problemer. Det kan også nevnes at en av informantene har fått diagnostisert ADHD i voksen alder.

4.2 Livet i adopsjonsfamilien

Et tema som har fremstått som viktig på grunn antall uttalelser, er livet i adopsjonsfamilien. En klar overvekt av uttalelsene har vært knyttet til forholdet innad i familien, på godt og vondt. Selv om flere av informantene i dette studiet har hatt et vanskelig forhold til sine adoptivforeldre, gjelder ikke det alle. Videre i dette kapittelet vil ulike opplevelser som sier noe om relasjonene innad i de ulike familiene bli beskrevet, og så vil enkelte områder som fremhever seg som vanskelig i relasjonen til foreldrene bli trukket frem.

4.2.1 Relasjon til adoptivforeldrene

Informantene i dette studiet har opplevd relasjonen til adoptivforeldrene sine veldig forskjellig. For noen har relasjonen vært god, mens for andre har forholdet til foreldrene vært så dårlig at det oppleves som kjernen i informantens vansker. Dette svarer en av informantene på et innledende spørsmål om hennes forhold til foreldrene:

”Det har jo ikke vært så lett da, så det var jo kanskje derfor jeg stilte opp og, for om jeg kunne hjelpe en unge til å slippe å vokse opp under sånne forhold, så gjør jeg gjerne det.”

Det blir også sagt fra denne informanten at enkelte ikke skulle hatt barn. Dette er sterke ord som forteller oss noe om hvor vanskelig hennes forhold til foreldrene har vært. Denne informanten følte i sin barndom at hun var ansvarlig for foreldrenes lykke.

”... hvis du skal ha barn så må du først værre et helt menneske sjøl, tenker jeg. Og, det er klart at du kan kjøpe en katt eller kanin som sånn sutteklut, men du kan ikke dra en unge fra den ene sida av kloden og til den andre for å ha det.”

Hun beskriver faren som psykisk syk og med alkoholproblemer, og moren gjorde ingenting for å forandre på situasjonen. I ettertid opplever hun sviket fra mor som det mest alvorlige. Faren har etter hvert tatt tak i sine problemer, mens moren ser fremdeles ikke sitt ansvar i saken, at hun ved å la det skje påførte datteren stor smerte.

En annen historie som forteller om et dysfunksjonelt familieforhold, er om jenta som vokser opp i en familie preget av kritikk og manglende kjærighet. Der er faren en perifer figur som viser liten interesse, utenom i noen tilfeller hvor han kommer inn og setter grenser, gjerne i form av fysisk avstraffelse. Hun forteller at hun flere ganger har fortalt faren at hun er glad i ham, men at hun aldri har fått noe svar. Dette har hun tolket som at han ikke egentlig hadde noen interesse av å få barn. Det kommer frem at faren har to barn fra et tidligere forhold. Det er tydelig at hun ikke føler noe slektskap i forhold til dem, siden hun på et tidligere spørsmål har svart at hun er enebarn. Moren har hun problematisk forhold til.

”hun har lissom kanskje påpekt at hun ikke er sånn superglad i meg og,... at hun skulle sende meg tilbake der jeg kom fra... Og at hun heller hadde foretrukket andre barn og sånt der...”

Selv om moren er den som har stått henne nærmest i oppveksten, har det også vært et forhold som har vært preget av manglende interesse.

”Jeg tror ikke de visste hvilken videregående skole jeg gikk på en gang, eller det vil si de visste jo hva den het, men de visste ikke hvor den var, eller hva slags fag jeg tok. Nei, de har vel bare vært interessert i om at det går bra.”

Som i det forrige tilfellet, kan det også i dette tilfelle se ut til at relasjonen har handlet mer om å tilfredsstille foreldrenes behov fremfor barnets. Dette sitatet illustrerer det:

”...men nå som jeg hadde dette samlivsbruddet her, så sa jeg til mamma at jeg hadde det vanskelig, og da sa hun bare at hun ikke ville høre noe om det, så jeg fikk ikke si noen ting, sa hun bare, også sa hun at jeg synes du skal tenke deg godt om for jeg og din far får ikke sove om natten og...., akkurat som om vi ikke skulle gjøre det slutt for at...”

Allikevel kan man se ut fra et annet intervju, at ikke alle har opplevd forholdet til foreldrene som vanskelig.

”..vi hadde veldig sånn tett familietilknytning da for vi, ettersom vi var så få, så tror jeg det gjorde at dem hadde litt sånn tette bånd da. ... men de har alltid vært der og støtta, og det har dem jo begge to. Ja, så familien har jeg vel hatt et helt ureflektert forhold til, så det har..”

I dette intervjuet kan man lese om et ganske uproblematisk forhold, et forhold som har fungert som en beskyttelsesfaktor for informanten i forhold til hennes problemer. Også den siste informanten har hatt et ganske greit forhold til sine foreldre, selv om det i dette tilfellet var litt forskjell på forholdet til mor og far. Mens forholdet til mor har vært ganske nært, har forholdet til far vært mer distansert og preget av konflikter. I teorikapittelet blir relasjonens betydning behandlet. Det blir referert til forskning som viser at en dårlig relasjon til foreldrene kan virke som en risikofaktor i forhold til psykisk helse (Vinnerljung og Sundell 2007). Det bekreftes i datamaterialet her. Kvaliteten på relasjonen i adoptivfamilien kan ha påvirkning i begge retninger. I de tilfellene hvor relasjonen har vært dårlig, ser det ut til å ha hatt stor innvirkning på den utenlandsadoptertes utvikling. Men samtidig har den gode relasjonen en av informantene har hatt til sine foreldre, hatt en beskyttende virkning i forhold til de utfordringene hun har stått ovenfor.

4.2.2 Matching

Selv om noen av informantene har hatt et godt forhold til sin familie, har alle opplevd et område av livet i adopsjonsfamilien som utfordrende. De har alle følt seg annerledes enn sine adoptivforeldre, og følt at den forskjellen gjorde at foreldrene

ikke alltid var i stand til å se deres behov. En av de med en dårlig relasjon til foreldrene sier det på følgende måte:

”... det var jo ikke noe gjenkjennelse på noen ting der. Det kunne det ikke få vært, for jeg er helt, det er ikke bare utseende, men alt med meg er jo forskjellig fra dem.”

Ut fra teorien om matching, om at likhet fører til økt tilhørighet i familien (Dalen 1999-2; Sætersdal og Dalen 1999), er det lett å tenke seg til at en som har opplevd relasjonen i familien som vanskelig, har følt seg annerledes. Mer overraskende var det at også informantene som uttaler å ha en god og tett relasjon til sine foreldre, forteller om følelsen av ikke å bli forstått.

”Ja, hva skal jeg si da, jo det var vel bra, asså det var ikke noe sånn spesielt problematisk, bortsett fra..., asså jeg hadde vel et, ikke problem med min mor, men jeg merka at hun forsto ikke meg, og jeg forsto ikke henne...”

Hun uttaler videre at dette ikke behøver å være relatert til adopsjonen, men i neste åndedrag kommer hun med en uttalelse som tilsier at hun tenker at det ville vært annerledes med et biologisk barn. Hennes forhold til foreldrene har vært bra, men det som har vært vanskelig har vært at de fra naturens side har vært forskjellige. Det at man legger merke til alle forskjellene, kan nok si er en naturlig del av løsrivelsesprosessen fra foreldrene i ungdomstiden (Erikson 2000). Som Sætersdal og Dalen (1999) er inne på går man gjennom sin historie på nytt. Hva er det som er mitt, og hva har jeg fått fra foreldrene mine? Og hva står de for som jeg kan identifisere meg med? Med utgangspunkt i at man er utenlandsadoptert, kan det kanskje være lett at man overdimensjoner disse forskjellene i en ellers vanskelig tid. Mange ikke-adopterte opplever seg nok også ganske forskjellige fra sine foreldre, men disse forskjellene blir kanskje ”stresset” ved at man er adoptert (Sætersdal og Dalen 1999). I mange tilfeller er det nok slik at for at biologiske forskjeller påvirker forholdet, men disse forskjellene mellom foreldre og barn kan nok også oppleves i biologiske familier. Både den adopterte selv og familien rundt kan være med på å legge for mye vekt på forskjellene.

4.2.3 Å leve opp til forventningene

Det som teorien sier noe om er hvordan man møter disse ulikhetene, om man forneker at de finnes, eller om man aksepterer og forholder seg til dem (Kirk 1964). Sætersdal og Dalens (1999) undersøkelse viser at det ikke er forskjellene som er problemet, men måten dem blir møtt på som er avgjørende. Dette sier informantene noe om.

”Ja, at jeg skulle formes i dems bilde, og det er klart at det går ikke når du er fem år. Det er et overgrep. Mm, og det går kanskje ikke når du er 6 mnd heller. Asså sånn, det vet jeg ikke noe om, men jeg vil tro at, at uansett åssen man vrir og vender på det så er det egenskaper som du har med deg når du blir født som det er vanskelig å kunne styre. Og hvis ikke adoptivforeldra er veldig bevisste på den biten der, så kan det bli gærent, men er de veldig bevisst på det, og lar ungen få lov til å vokse opp som seg sjøl, så blir det noe helt annet.”

Ikke alle uttrykker det like sterkt, men flere sier noe om hvordan anerkjennelse av deres egenskaper, i stedet for å bli påtvunget foreldrenes mønstre, ville ha hjulpet på relasjonen.

”... for det tenker jeg, hadde hvert fall spart min mor for veldig mye tenker jeg, og meg også.”

4.2.4 Åpenhet om adopsjonen

I dag tenker man at det er ganske mye åpenhet knyttet til adopsjon. I og med at de fleste adopsjoner i dag skjer på tvers av landegrenser og etnisitet, er det vanskelig å skjule det faktum at barnet er adoptert (Sætersdal og Dalen 1999). Tre av fire informanter i dette studiet ble adoptert etter fylte tre år. Alle disse tre har bestandig båret med seg en bevissthet om at de har vært adoptert. Det har aldri vært noen tvil, og i alle disse tilfellene har det vært stor åpenhet rundt dette temaet i hjemmet. Men en av informantene hadde overraskende nok ikke opplevd åpenhet rundt adopsjonen. Denne informanten ble adoptert til Norge som baby, og i dette hjemmet var aldri adopsjonen et tema. I barnehagen hadde hun opplevd å bli ertet på grunn av hudfargen, men ikke skjønt noe av det. Først på barneskolen opplevde hun å bli

fortalt at hun var adoptert, etter at hun kom hjem og fortalte at hun ble mobbet fordi hun hadde ”stemor og stefar”, og hun visste ikke hva det var.

*”Jeg tenker at hvis jeg hadde blitt bedre informert av foreldrene mine, at jeg, jeg vet ikke. Jeg så på det som så veldig min feil, at hvis jeg var litt mer informert, om situasjonen min og...
Så du savna litt informasjon om det at du var adoptert?
Ja, det at de kunne snakke litt mer om det hjemme, at det hadde vært litt lettere, i forhold til de som mobba meg.”*

Ut fra prinsippet om at grunnlaget for en god relasjon er bygget på åpenhet rundt adopsjonsforholdet (Kirk 1964), og at tilhørighet i familien påvirker andre relasjoner i livet (Sætersdal og Dalen 1999) er det lett å forstå at denne informanten har møtt utfordringer i relasjon til andre mennesker senere i livet.

4.3 Adopsjonen

Utenlandsadopterte som kommer til Norge har mye med seg i bagasjen når de kommer. De fleste av dem er barn som har blitt født og levd sine første leveår under vanskelige forhold. Mange er født av mødre som har levd i fattigdom, og som kanskje har vært underernærte og hatt rusproblemer. Alle har opplevd tap av nære omsorgspersoner, og kan være sterkt depriverte. Forholdene på barnehjemmene er ofte ikke gode (Carlberg og Jareno 2007; Sætersdal og Dalen 1999). Dette er altså barn med et vanskelig utgangspunkt. Det kan være enkelt å tillegge preadopsjonelle forhold all skyld når eventuelle problemer oppstår. Under intervjuene har det blitt stilt spørsmål knyttet til dette temaet, for å undersøke hva informantene vet om sin bakgrunn, og hvordan de mener historien har innvirket på livene deres. Det er også undersøkt hvordan de stiller seg til det å være adoptert. I dette kapitlet er det forsøkt å redegjøre for hvordan spørsmål knyttet til adopsjonen har påvirket informantenes liv. Dette er spørsmål som informantene har hatt mange ulike meninger om.

4.3.1 Kunnskap om preadopsjonelle forhold

Alder ved adopsjonstidspunkt har variert hos informantene. Derfor har de hatt ulikt utgangspunkt for å huske noe. I tillegg har informasjonen de har mottatt vært forskjellig. Den yngste var omtrent fem måneder da hun kom. Hun hadde ingen minner fødelandet, og ble ikke fortalt noe hjemme heller. I voksen alder har hun fått vite mye mer, men det vil det bli fortalt mer om i kapittelet om søken etter røtter. Den eldste, som var fem år, husker heller ingen ting fra tiden før adopsjonen.

”Jeg husker veldig lite, så jeg trur jeg rett og slett har fortrent de der første fem åra.”

Hun vet at hun ble fratatt mor rett etter fødselen og at hun hadde en tvilling som visstnok også ble adoptert bort. I tillegg vet hun at hun ble flyttet mye rundt før hun kom til Norge.

”Men jeg var på barnehjem fra jeg blei født og til jeg blei to, og så, eller et eller, jeg husker ikke alle disse talla, også var jeg på fem forskjellig fosterhjem i løpet av to år, også var jeg på barnehjem før jeg reiste til Norge, så det var ja, så det har nok sikkert prega meg en del.”

Også de to siste har en del kunnskap om hvor de bodde før de kom. En av dem husker ingen ting, men vet at hun kom til et barnehjem rett etter fødselen og ble der til hun ble adoptert bort da hun var tre. Den siste er den som vet mest om hva som skjedde. Han vet at faren døde i en gruveulykke da han var ett, og at han bodde hos bestemor frem til han var to, men at bestemoren da ble så syk at han måtte bo på barnehjem frem til han ble adoptert bort da han var tre. Han er også den eneste som har konkrete minner fra denne tiden. Han kan blant annet huske bestemoren og sykdommen hun ble rammet av.

4.3.2 Tilknytning

I teorikapittelet blir viktigheten av å knytte nære bånd i spedbarnsalder presentert. De tidlige erfaringene barn utsettes for, har betydning for barnets videre utvikling. I denne perioden legges grunnlaget for å kunne føle tillit og trygghet i forholdet til

andre mennesker (Bowlby 1998; Carli og Dalen 2006; Lund 2004; Rye 2002). Opplysningene om informantens start på livet gir et inntrykk av hvilke påkjenninger disse barna har blitt utsatt for. Noen har opplevd flere brudd. Den ene har faktisk opplevd så mange som syv tap av omsorgsgivere i løpet av fem år. En av de andre bodde på det samme barnehjemmet fra fødselen til adopsjonstidspunktet. Men den kunnskapen man har om barnehjemmene i det området hun kommer fra, tilsier at det kan ha vært ganske tøffe forhold. Er det da mulig å si noe om hvordan erfaringene har påvirket informantene på bakgrunn av intervjuene? Som spesialpedagog har jeg ikke kompetanse til å diagnostisere noen med en eventuell tilknytningsforstyrrelse, men noen av informantene sier selv noe om hvordan deres erfaringer har preget dem. De forteller hvordan den første tiden i den nye familien var, og hvordan de opplever at senere relasjoner har blitt preget av tidlige erfaringer. Det har vært spennende å se hvor ulikt informantene har respondert på omveltningene i livene deres.

For en av informantene har redselen for å bli forlatt på nytt, preget hele hennes liv.

”Ja, jeg tror det har styrt livet mitt helt, asså alle, asså hvordan jeg på en måte har, valgte å møte livet da, at jeg må bevise, jeg må vise at jeg er god nok, jeg må lissom, det er sånn at du på en måte legger deg sjøl ut på anbud, jeg veit ikke jeg...”

Dette var jenta som vokste opp på et rigid barnehjem med liten voksentetthet. Da hun kom til Norge klamret hun seg til foreldrene, og sugde til seg kjærligheten de ga henne. Språket lærte hun seg kjempefort og hun krevde å bli kalt et norsk navn i stedet for sitt opprinnelige. Dette er den samme jenta som har hatt en god relasjon til foreldrene, og som ikke har gått i behandling. Hun reflekterte lite over historien sin i oppveksten, men i voksen alder oppdaget hun at hele livet hennes hadde vært styrt av frykten for å miste.

”... asså livet mitt er helt prega av at jeg vil ikke gi slipp på, hvis venner drar så får jeg en kjempe sorgreaksjon, når jeg bytter lærer så er det trist, asså det der med å gi slipp på syns jeg er forferdelig pyton.

Det var flere hendelser som førte til at dette ble vanskelig for henne. I oppveksten hadde alt dreid seg om ikke å skille seg ut. Derfor tok hun avstand til alt prat knyttet

til adopsjonen. Da hun fikk barn selv opplevde hun for første gang å reflektere rundt sin egen historie, og da en venninne så valgte henne bort, opplevde hun at dette tapet slo bena under henne. Hele hennes verden ramlet sammen, og hun skjønnte at denne reaksjonen var unormal. Et alternativt livssyn gjorde at hun søkte hjelp gjennom et selvutviklingskurs. På dette kurset så hun tråden gjennom livet hvor alt hadde dreid seg om å opprettholde det som var trygt. I en periode tok denne oppdagelsen hele hennes energi. For å komme gjennom denne perioden måtte hun sette livet på vent, både skole og venner ble bortprioritert. Det sier noe hvor alvorlig dette var for henne. Da intervjuet fant sted hadde hun akkurat begynt å få livet litt på plass igjen etter en lang og kaotisk periode. I dette tilfellet hadde informantene en klar oppfattelse av at det var hennes tidlige erfaringer som var opphavet til de utfordringene hun senere sto ovenfor.

En av de andre informantene forteller også ting som tyder på at hun har vanskelig for å knytte seg til folk. Hun sliter med å stole på noen og slippe noen inn. Gjennom livet har hun både skiftet ut venner og kjærester hver gang de har kommet for nær. Hun forteller at hun har hørt noe om at manglende tilknytning hos nyfødte kan føre til problemer med å knytte seg til andre senere i livet. Men hun reflekterer også selv over at hennes problemer like godt kan skyldes de forholdene hun vokste opp under hos adoptivfamilien. Dette er jenta som vokste opp i et hjem uten å føle seg verken sett eller elsket av sine adoptivforeldre. Walker (2008) viser også til at foreldrenes evne til å se barnets behov har større betydning for utviklingen enn de tidlige erfaringene barnet har med seg. Også jenta med åtte plasseringer bak seg forteller om vanskeligheter i forhold til å knytte seg til sine adoptivforeldre. Dette forholdet preges jo etter hvert fall av farens sykdom og alkoholisme, men når hun forteller om den første tiden i sitt nye hjem kan man tenke at det er en diskrepans mellom hennes evne til å knytte seg til nye mennesker, og deres ønske om et eget barn som trengte deres kjærlighet.

”Åh masse mas hele tida, ja både jeg har hørt det og alle andre som gadd å høre på, så det blei alt for mye. Så det, nei.. Om hvor glad de var, og hvor glad i meg, og fantastisk, og hvordan de har ønska seg barn og hele den... jeg har jo sett på filmer etterpå fra jeg var liten, og det sier egentlig mye mer enn det som har blitt fortalt, når jeg ser det som voksen. ... asså det der med dem derre klemmene, og all den derre kosen og klenginga der, det var ikke, det var plikt der og. ... jeg ser det på ansiktsuttrykket og øyer og kroppsspråk, at det var, det er egentlig ikke noen ting jeg ville. Det var noe jeg følte jeg måtte.”

Denne informanten sier også noe om at hun alltid har hatt venner hun har kunnet kontakte, men at hun ofte har valgt dem bort. Hun lever ikke i et forhold i dag, og uttaler at det er lenge siden sist.

Den siste informanten fikk etter hvert et godt forhold til sin adoptivmor, men det kom ikke lett kjøpt. Hele hans liv har vært preget av en voldsom aggresjon. Allerede på barnehjemmet tok han sin frustrasjon ut i sinne, og på flyet til Norge slåss han med ledsageren så ledsageren hadde tydelige spor etter det da de kom frem.. Den første tiden i Norge var veldig vanskelig, men etter hvert fikk han et tett forhold til moren. Men på andre områder av livet har aggresjonen vedvart. Både på skolen og blant jevnaldrende har det vært mye konflikter som har fått store konsekvenser for informanten. Nylig ble han utredet og diagnostisert for ADHD. Man kan undre seg over om grunnen til at denne informanten har en annen uttrykksform, er knyttet til at han er mann. Mens kvinnene i studiet forteller om at de har vært stille og beskjedne, og at mange av deres kamper har foregått i deres indre, viser denne lille gutten sin frustrasjon ut til hele verden. Gutter og jenter reagerer forskjellig når de får det vanskelig. Som spesialpedagog kjenner man til at gutter mange ganger utagerer for å vise sin frustrasjon, mens jenter oftere reagerer med å bli innagerende når de har det vanskelig. I en artikkel om kjønnsforskjeller i spesialundervisningen, beskriver Fylling (1998) hvordan gutter får mer negativ oppmerksomhet i skolen på grunn av deres utagerende reaksjonsmåte, og at jentenes forsiktige væremåte blir oppfattet som tegn på sosial kompetanse av omgivelsene. Det kan være en grunn til at den mannlige informanten har opplevd mer negative reaksjoner på sin måte å være på, enn de kvinnelige informantene har fått.

Funnene som er gjort i dette studiet er ikke revolusjonerende i forhold til den forskningen som tidligere er gjort i forhold til tilknytning. De støtter opp om at tidlige erfaringer kan ha innvirkning på evnen til å knytte nye relasjoner, men at gode senere erfaringer kan veie opp for dårlige tidlige erfaringer (Rye 2003). Alle informantene her ser ut til å streve i relasjoner til andre i noe grad, noen i form av at de kanskje ikke så lett slipper noen inn på seg, andre i form av at de knytter seg litt for mye til andre. Funnene her støtter også at adoptivfamiliens evne til å møte barnets behov har stor innvirkning på utviklingen (Walker 2008).

4.3.3 Resiliensfaktorer

Likevel ser man individuelle forskjeller i hvordan ulike mennesker takler de påkjenningene de utsettes for. Som det ble vist til i teorikapittelet er det noen barn som ser ut til å tåle påkjenninger bedre enn andre. Både medfødte egenskaper og ytre faktorer kan ha innvirkning (Borge 2003). I datamaterialet har det vært gjort funn som forteller om informantenes resiliensegenskaper. Som det hittil har blitt redegjort for, har disse menneskene blitt utsatt for mange risikofaktorer. Mange ville kanskje bukket under for slike belastninger. Ulike fagfolk jeg har snakket med har visst om adopterte som ikke har klart seg så godt, og selvmordsstatistikken blant utenlandsadopterte tyder også på det samme (Hjern, Lindblad og Vinnerljung 2002; Vinnerljung og Sundell 2008). Informantene i dette studiet har blitt plukket ut på bakgrunn av at de har hatt psykiske vansker. Men allikevel fremstår de som ressurssterke personer under intervjuene. Deres evne til å reflektere omkring deres situasjon bekrefter det.

Her vil noen av de resiliensfaktorene som har vært funnet i informantenes uttalelser bli presentert. Man kan altså dele resiliensfaktorer inn i iboende egenskaper hos personen og ytre faktorer som gir støtte (Borge 2003). Iboende egenskaper som har vært betydningsfulle for utviklingen kan man se flere av hos informantene. En av informantene i studiet fikk en gang i sin barndom besøk av nonnen fra barnehjemmet

hun bodde på sine tre første leveår. Nonnen hadde fortalt familien om grunnen til at akkurat hun ble valgt ut til adopsjon, blant alle de barna som var barnehjemmet.

”... grunnen var at jeg var av de ungene som var veldig synlig da, som på en måte trengte kjærlighet, så det var en av begrunnelsene, asså jeg var veldig... Jeg gjorde krav på nye foreldre, eller asså, så av veldig mange måtte jeg vel gjøre såpass mye vesen ut av meg da, at jeg faktisk blei valgt ut til å bli adoptert.”

Denne jenta gjorde altså så mye vesen av seg at hun ble sett, på et barnehjem med alt for mange barn. Det er den samme jenta som fortsatte å knytte seg til nye mennesker, som sugde til seg kjærlighet, og som senere har fått problemer med at hun har knyttet seg for mye til mennesker. Den samme egenskapen har altså vært som et tveegget sverd for informanten. På den ene siden har egenskapen medført problemer, men allikevel er det kanskje også den egenskapen som reddet henne. Den gjorde at hun ble sett og var i stand til å knytte nye bånd. Aggressiviteten en av de andre snakker om kan også beskrives litt på samme måten. Å ha fighter-evne kan være både sunt og ødeleggende. Stadige konflikter kan føre til at man havner på utsiden, men samtidig er det en evne som kan brukes til å stå i vanskelige situasjoner.

En av informantene snakker om en styrke hun alltid har kjent inne i seg.

”Jeg måtte jo velge, om jeg skulle bli gal, eller om jeg skulle ta tak i det og komme meg videre. Så det var jo... Ja, det var den styrken. For at det handler hele tiden om valg da, du må velge, skal du bli litt som dem, eller overlate ansvaret for meg og mitt til, ja bare legge meg ned og bli sjuk. Det var ingen andre som hadde tatt ansvaret for meg noen gang, som jeg har følt, og da måtte jeg gjøre det sjøl.”

Denne styrken har vært hennes drivkraft til å komme seg frem, både gjennom en tøff oppvekt, og i prosessen hun måtte gjennom for legge oppveksten bak seg som voksen. En annen egenskap som var beskyttende for henne var at hun alltid hadde evnen til å ikke bekymre seg mer enn nødvendig.

”Sånn har det lissom alltid vært, ting jeg ikke får gjort noe med, gidder jeg ikke bruke energi på, så da...”

Det er et ordtak som sier at ”det er ikke hvordan du har det, men hvordan du tar det”. Det er denne jenta et godt eksempel på.

Ytre faktorer, som det å ha en hobby, kan være av stor betydning (Borge 2003). For den aggressive gutten var det redningen. Denne gutten hevdet seg stort i idrett, og der kom hans fighter-evne til sin rett. Der ga den han det som skulle til for å bli god. I idrettsmiljøet fant han sin tilknytning, og sin trygghet. En av de andre hadde hest som sin store lidenskap, og hesten var en god venn gjennom mange tunge stunder i oppveksten.

4.3.4 Søken etter røtter

I følge Sætersdal og Dalen (1999) har utenlandsadopterte et varierende behov for å oppsøke fødeland og biologisk familie. Ungdomstiden er en periode som hvor mange adopterte er søkende i forhold til sine røtter (Botvar 1999; Brodzinsky, Schechter og Henig 1996; Sætersdal og Dalen 1999). Men behovet for å søke etter sitt opphav kan også settes i sammenheng med i hvor stor grad den adopterte har akseptert sin historie eller kanskje mangel på historie. Forholdet informantene har til å være adoptert i dag, kan kanskje illustreres med deres behov for å søke etter sine røtter. De to eldste informantene opplever ikke at det er viktig å finne ut noe om sin opprinnelige familie. De har avfunnet seg med sin historie og har et avslappet forhold til det på egne vegne.

”... jeg ser lissom ikke noe poeng i å skulle få seg en ny mor, asså.. Der er lissom ikke problemet mitt. Jeg har lyst til å på en måte heller vite røttene min. Asså det måtte jo vært da, at jeg ville treffe personen for å kunne høre historien, nødvendigvis for å skulle, nei jeg tror ikke det..

Som sitatet forteller kunne denne informantene godt tenke seg å høre historien om hva som har skjedd, hvis anledningen hadde bydd seg, men hun har aldri hatt den store trangen til å gjøre noe med det. Men for den andre var det ikke et tema en gang. De viktigste tankene disse to hadde gjort rundt sitt biologiske opphav var knyttet til sin opplevelse av selv å få barn. Det vil bli behandlet i et eget kapittel. De to yngste derimot har begge forsøkt å finne ut mer om sin biologiske familie. Den ene har nå igangsatt en undersøkelse gjennom en adopsjonsforening, for å se om det er mulig å

komme i kontakt med familien, men har ennå ikke gått til det skritt å reise tilbake til sitt opprinnelsesland. Men den siste informanten har gjort nettopp det. Igjen handler det om jenta som vokste opp i et kjærlighetsløst hjem og som har slitt i mange ulike relasjoner opp gjennom livet. I forbindelse med en sommerleir arrangert av en adopsjonsforening, fikk hun mulighet til å møte sin biologiske far. Heller ikke der fant hun den kontakten hun savnet.

”Men det var ikke noe sånn, asså du har sett på tv, at det er veldig sånn rørende, jeg følte ikke det. Det var bare en fremmed mann som jeg snakket med, som så ut som meg. Kanskje det var fordi jeg var trøtt eller, men jeg følte ikke noe...”

I Norge hadde hun følt seg utenfor, følt at andre så på henne som utenlandsk, men i møte med hjemlandet opplevde hun hvor norsk hun var. Selv om møtet med faren egentlig følte som en nedtur, har det i etterkant gjort at hun også har kommet i kontakt med moren og en halvsøster, som hun ennå ikke har møtt. Men halvsøsteren har hun hatt en del mailkontakt med, og det har vært en positiv opplevelse.

4.4 Fra en annen kant av verden

Et kapittel i denne oppgaven har blitt viet til det å være fra en annen kant av verden. Hittil har det blitt presentert datamateriale knyttet til de nære relasjonene. I dette kapitlet ser man at resultatene handler mer om hvordan den utenlandsadopterte orienterer seg ut mot samfunnet, og hvordan samfunnet aksepterer ulikhet. Alle informantene i dette studiet har et utseende som skiller seg fra personer som har sitt etniske opphav i Norge. De har mørkt hår, brune øyne, en annen hudfarge og ansiktstrekk som forteller alle at de opprinnelig kommer fra et annet land. Samtidig har de vokst opp i en etnisk norsk familie, i en etnisk norsk kultur. I både Botvars (1999) og Sætersdal og Dalens (1999) undersøkelse understreket mange det norske ved seg. I det flerkulturelle Norge med innbyggere fra alle verdenshjørner opplevde en del det stigmatiserende å bli forvekslet med innvandrere og flyktninger, og tok derfor mer eller mindre avstand fra denne gruppen. Funnene i dette studiet bekrefter i stor grad med hva Sætersdal og Dalen beskriver. Videre presenteres informantenes

forhold til egen etnisitet, utseende og mobbing. I tillegg trekkes det frem et par eksempler hvor etnisitet har vært en medvirkende faktor til problemene.

4.4.1 Forhold til etnisk opprinnelse

Som i Botvars (1999) og Sætersdal og Dalens (1999) materiale tar også flere av informantene her avstand fra sin opprinnelige etnisitet. Flere fremhever det norske ved seg.

”... jeg tror dem vendte seg så fort til meg, jeg var norsk, jeg prata norsk og var ikke noe annerledes enn dem, bortsett fra utseendet. Ja, kan du si, den dagen det kom to somaliere, så var det jo... ikke lykke da, men... asså da var jeg hvert fall hvit, for å si det sånn.

En av de andre forteller at hun i sitt arbeid har en del kontakt med innvandrere.

”Asså de har på en måte følt trygghet fordi at jeg ikke har vært helt hvit da, trur jeg. Så det har jeg merka flere ganger, fort tillit, og lissom hengt etter meg, også har jeg lissom, hvorfor det... Så har det gått opp for meg at det er sikkert derfor. Så det, den andre veien har det ikke vært noe sånn, som jeg kan... tenke på... nei, nei, nei, for det går mer på kultur enn hvordan folk ser ut.”

Uttalelsen viser at informanten ikke identifiserer seg med innvandrergruppen, og blir overrasket over at de identifiserer seg med henne. Gjennom avstand til innvandrere og andre adopterte uttrykker en informant et stort behov for å være som alle andre. Den historien vil utdypes på slutten av kapittelet. På den andre siden uttrykker en annen informant et ønske om å ta avstand til nordmenn og det norske samfunnet som en konsekvens av de problemene han har opplevd.

”Selvfølgelig går det på det med etnisitet, og så går det på det med væremåte. Jeg trives nok bedre i den asiatiske måten å være på. Så det har jo vært litt vanskelig her da. Jeg glir ikke helt inn.”

Dette er også en historie som vil utdypes mer under et eget punkt.

4.4.2 Utseende

Informantene i dette studiet har hatt en forskjellig opplevelse av å ha et fremmedartet utseende. For noen har det vært veldig vanskelig, mens for andre har det vært ganske uproblematisk. Den eldste informanten forteller også at det har vært fordeler med å ha et eksotisk utseende.

”Tror det har vært 99 % bare positivt jeg. Jeg har fått, jeg var jo en av de første, så det var jo ikke så vanlig å ha brune øyne og mørkt hår og, så jeg har fått veldig mye, hva skal jeg si, oppmerksomhet på utseendet og jeg vet ikke hvor bra det har vært, men ha ha, ... det har vært sånn så...”

Også den andre informanten som kom til Norge før adopsjon og innvandring var spesielt vanlig, forteller om et greit forhold til sitt eget utseende. Begge disse vokste opp i små miljøer hvor de opplevde at alle visste hvem de var. Selv om disse to også kom med uttalelser i intervjuet om at de ikke identifiserte seg med innvandrere, har de altså et uproblematisk forhold til utseendet sitt. Som det vil bli vist senere har ingen av disse opplevd noe særlig mobbing, og de har et avklart forhold til sin etniske opprinnelse. De to informantene som er adoptert på 80-tallet forteller en annen historie. De har både vokst opp i en annen tid, og kanskje også i et miljø med nærmere tilknytning til storbyer med større andel innvandrere. Den ene sier dette om sitt forhold til utseendet:

”Nei, det har jeg aldri likt, jeg har alltid ønsket å se annerledes ut, men... Det går greit nå da. Jeg tror det var da jeg gikk på ungdomsskolen at jeg hadde tenkt til å ta plastisk kirurgi over det hele, og...” I: ”For å bli nordisk?” ”Ja. Det var sånn, jeg tror jeg mente det ganske seriøst også, sjekket opp og...”

Også den siste har opplevd utseendet som problematisk.

”... jeg tror nok det er mye vanskeligere for asiatiske gutter enn for asiatiske jenter. Det er også en ting jeg har liksom hatt inntrykk av, for asiatiske jenter er veldig populære. Det ser jeg. De blir veldig spennende og eksotiske og, men asiatiske gutter er ikke så eksotiske. Fordi norske jenter vil ha høye og blonde.”

For begge disse informantene ble utseendet en indikator på at de var annerledes, og en grunn til å bli diskriminert. Det bekrefter Sætersdal og Dalens (1999) funn om at det ikke var utseendet i seg selv som var problemet, men hvordan utseendet gjorde at den utenlandsadopterte ble forvekslet med innvandrere.

4.4.3 Mobbing

Som vi har sett av forholdet til etnisitet og utseendet har dette vært betydelig lettere for to eldste av informantene enn for de yngste. Dette kan man sette i sammenheng med den reaksjonen de har fått på sitt utseende og etnisitet fra andre. De to eldste har i veldig liten grad opplevd mobbing fra jevnaldrende.

”... jeg har aldri i noen sånn grad blitt erta eller noe sånn asså. Det var en som prøvde i første klasse, så gikk jeg bort og måka til ham, siden det så var det stille.”

De to yngste derimot, har opplevd mobbing i større grad. Tidligere i presentasjonen har det blitt fortalt om den ene, som allerede i barnehagen fikk hun kommentarer hun tok seg nær av. Senere ble hun over en lengre periode utsatt for trakassering fra en gutt i klassen. De har senere skværet opp, men som hun selv sier:

”... jeg bærer ikke nag til noen i dag og, ... det er ikke noe som pågår fremdeles. Ja, selv om det har satt sitt preg, tror jeg kanskje...”

Den siste informanten har vært i uttallige konflikter gjennom oppveksten. Dette er gutten som har slåss seg gjennom livet, og i mange konflikter har etnisitet og utseende blitt brukt til å provosere ham.

”... jeg sier fra når jeg blir urettferdig behandla. Jeg står opp for folk, og det er noe du ikke skal gjøre når du ser annerledes ut vettu. Du skal ikke stikke huet frem. Så det er veldig greit for de som alltid stiller seg bakerst.”

Han opplever at han har blitt utsatt for rasisme, både av enkeltpersoner, og det han kaller institusjonell rasisme, ved at han har blitt utsatt for forskjellsbehandling i storsamfunnet.

”Jeg merka det da jeg begynte å gå ut, sånn 15-16 med gutta, at vi ble ikke behandla likt. Jeg måtte alltid vise ID og, ble stoppa som siste mann, og alltid ransaka når jeg gikk ut for luft og, sånne ting. De bare gikk rett forbi. Det er en klar forskjellsbehandling.”

Også i forhold til det annet kjønn har han hatt det vanskelig i Norge. Mens jentene har blitt sett på som spennende og eksotiske, har han som det tidligere nevnt følt seg lite attraktiv blant jenter i Norge på grunn av sitt utseende. De to siste punktene i dette kapittelet vil bli brukt til en nærmere beskrivelse av hvordan diskriminering har påvirket de to informantene som opplever å ha blitt utsatt for det.

4.4.4 Drømmen om et annet liv

Som forskningen viser er det ikke spesielt mange utenlandsadopterte som utsettes for systematisk plaging, men for dem det gjelder kan det få store konsekvenser (Botvar 1999). Som gutten i dette studiet sier:

”... når noen skriker til deg jævla utlending kjempehøyt midt i sentrum, det gjør noe med deg.”

Denne gutten har både blitt utsatt for rasisme blant jevnaldrende, ved at rasistiske begreper har blitt brukt i konflikter, og han opplever å ha blitt diskriminert i storsamfunnet, gjennom at han har blitt nektet adgang til utesteder, alltid blitt ransaket av politiet hvis han har vært ute på kveldstid og lignende. Han opplever det som ekstra vanskelig nettopp fordi han er utenlandsadoptert, ikke innvandrere.

”Jeg tror nok ofte innvandrere har det enklere, for de har mor og far, samme etnisitet, snakker språket hjemme og.. De har sin kultur de. Selvfølgelig, de møter rasisme de, men da kan de gå hjem...”

Både blant venner og familie opplever han ikke å bli forstått, at de forsøker å avdramatisere det når han tar det opp som et problem. Dette har ført til en konflikt med moren som han egentlig har hatt et nært forhold til i oppveksten. I oppveksten levde denne gutten i et lite trygt miljø. Han brukte tidlig mye tid på idrett, og i dette miljøet ble han akseptert. Der var han blant de beste, og fikk god selvtillit på dette

området. Men ellers slet han. Utenfor idrettshallen kom han stadig i konflikter. På skolen ble det etter hvert så vanskelig at han sluttet. Fra jenter fikk liten respons.

”... jeg merker det ofte at det er, du merker når folk ikke liker deg. Det er bare på grunn av måten jeg ser ut på. De er kalde. Og der mener jeg jentene er verst faktisk. De har en..., de har en holdning til meg som er veldig stygg.”

Gjennom sitt idrettstalent fikk han mulighet til et opphold i USA. Der møtte han veggen, men opplevde også å få en oppvåkning. Sportslig var oppholdet en nedtur, hans forventninger ble ikke oppfylt. Utenfor sitt trygge nærmiljø – i USA, hvor rase spiller mye større rolle en i lille Norge, var det ikke så lett å være norsk utenlandsadoptert med asiatisk opprinnelse, og han opplevde at de han fikk kontakt med var andre med samme opprinnelse som han selv. Blant dem følte han seg hjem. I denne gruppen ble han akseptert, kanskje nettopp på grunn av sitt utseende, og også fra jenter fikk han anerkjennelse.

”... men når jeg kom til USA og fikk mye asiatiske venner, da fikk jeg veldig mye, plutselig gode tilbakemeldinger, og det var jo noe nytt for meg da. For de har andre ting de ser etter,... asiater er veldig opptatt av øyer og ansikt og sånn. Jeg tror nok de er mer opptatt av utseende sånn sett. Ja, jeg har eh,... jeg har, asiater liker store øyer og doble øyelokk, og det har jeg da...”

Han fikk seg en asiatisk kjæreste. Et forhold som varte lenge etter at han kom hjem til Norge. Mens de var sammen hadde han flere lengre opphold i Asia. Her følte han seg hjemme, her følte han at han ble forstått. Hjemme i Norge igjen har en lengsel blitt skapt, en lengsel om å flytte tilbake og begynne på nytt. Når intervjuet finner sted sitter han hjemme i Norge og drømmer om Asia. På spørsmål om hvilken periode som har vært vanskeligst i livet hans svarer han her og nå. Han opplever at dem han har her i Norge, familie og venner, ikke forstår hans behov. Mens alt han klarer å tenke på er hvordan han skal få dette til.

”Men det er vanskelig for det skjønner ikke alle. De mener at jeg må liksom..., ja finne ut at det er..., går an å leve her og. Men der er vi uenig.”

For han har dette blitt løsningen på alle hans problemer. Bare han kommer dit skal alt bli bra. Moren ønsker at han skal få hjelp til å finne ut av ting her, men som han selv sier:

”Men så er det en del utfordringer som man, som jeg føler at man kan ikke gjøre noe med. Jeg tror ikke i min situasjon..., all terapi i verden kan ikke hjelpe i min situasjon.”

4.4.5 Behovet for å være som alle andre - selvmordsforsøket

Alle informantene kommer med uttalelser som sier noe at de har et behov for å være som alle andre. Det gjorde inntrykk i intervjusituasjonen da gutten som nylig ble beskrevet sa det med sine egne ord.

”Jeg tror de fleste adopterte prøver bare å passe inn.”

Men hos en av de andre informantene var ønsket om å passe inn ekstra tydelig. Hun er beskrevet mange ganger før. Det er denne jenta som kom til Norge allerede som baby. Adoptivforeldrene snakket aldri med henne om adopsjonen. De var egentlig ikke så interesserte i henne i det hele tatt, og fortalte henne flere ganger at de egentlig kunne ønske de hadde fått en som var litt bedre. I oppveksten ble hun mobbet, og hun syntes at det var vanskelig å holde på vennskap. Noen ganger gjorde hun seg selv skyld i at de opphørte.

”Også har vel jeg, det har vel vært litt min feil og, for at når jeg var liten så var det sånn at noen mobba meg, så prøvde jeg nesten å ta igjen på de som jeg faktisk var med, og ja...”

Men egentlig prøvde hun bare å passe inn, å være som alle de andre.

”... men jeg var, egentlig frem til etter videregående, så har jeg aldri likt å være annerledes, og gjort mitt beste for å, ja for å... Ja, på en måte, har ikke likt å være med andre som var adoptert eller, jeg bare ville ikke ha noen ting med det å gjøre i det hele tatt.”

Også i forhold til menn var det vanskelig. Hun har ofte hatt problemer i forhold til å stole på kjærestene sine, og har gjerne endt forholdet uten grunn, bare for å slippe å sitte igjen som taperen. Samtidig uttrykker hun et sterkt ønske om kjærlighet.

”Jeg tror kanskje ikke jeg hadde vært så opptatt av det hvis jeg hadde følt at jeg hadde fått kjærlighet hjemmefra. Da hadde jeg ikke vært sånn besatt av få det. ”

Det er også denne jenta som etter videregående reiste til sitt tidligere hjemland og møtte en far som hun heller ikke følte noen tilknytning til.

Som man kan se har denne jenta vært utsatt for store belastninger. Gang på gang har hun blitt skuffet, og de dårlige erfaringene hennes har igjen ført til at hun har stilt med et handikap i forhold til det å innlede nye gode relasjoner (Bowlby 1998). Det psykiske stresset har vært stort, og hun opplevde ikke å ha noen å støtte seg til. Det holdt også på å gå galt. Etter videregående, etter reisen til hennes fødeland, reiste hun til en annen by i Norge for å studere. Alene i denne byen ble alt så vanskelig at hun valgte å forsøke å ta sitt eget liv, og det var bare flaks at hun ble funnet. Selv var hun først rasende over å ha blitt reddet, og selv da hun ble innlagt til observasjon, var hun ikke mottagelig for hjelp. For henne kom vendepunktet senere. Da hun selv fikk barn, forsto hun at hun hadde det så vanskelig at hun trengte behandling for å komme seg gjennom sine vanskeligheter. Innledningsvis i rapporten vises det til en undersøkelse av Hjern, Lindblad og Vinnerljung (2002) som forteller at utenlandsadopterte har økt sjanse for å begå selvmord. En senere artikkel av von Borczyskowski et al. (2006) peker på at kvinnelige utenlandsadopterte ser ut til å ha enda større risiko for selvmordsforsøk sammenlignet med den øvrige befolkningen. Dette er tall det er viktig å ta med seg.

4.5 Ulike faser av livet

Sætersdal og Dalen (1999) er opptatt av at ulike utfordringer fremstår som viktig i til ulike tider. Noe som oppleves som vanskelig i ungdomstiden kan virke som en bagatell når man blir tretti. I den forbindelse er det nærliggende å tenke at det som er nærmest i tid fremstår som mest tydelig. Informantene har blitt spurt om det har vært noen perioder i livet som de har opplevd som ekstra vanskelig. I tillegg har det

fremkommet opplysninger som har fortalt om hendelser det har knyttet seg problematikk til.

4.5.1 Ungdomstiden og andre overganger i livet

I teorien blir ungdomstiden sett på som vanskelig tid for alle (Botvar 1999; Erikson 2000). Men ulike kilder oppgir også at denne tiden er ekstra strevsom for utenlandsadopterte, fordi den bringer opp spørsmål knyttet til adopsjonshistorien og biologisk opphav (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996; Botvar 1999; Dalen 1999a; Sæterdal og Dalen 1999). Siden ungdomstiden blir tillagt slik oppmerksomhet i alle studier, lå det også her en forventning om at denne tiden skulle fremstå som ekstra utfordrende. Derfor er det litt spennende å se at ungdomstiden ikke utmerker seg som spesielt vanskelig for denne gruppen informanter.

”Eh, jeg føler egentlig at det har vært ganske vanskelig opp gjennom hele, faktisk,... jeg kunne si at tenårene var vanskeligst, men egentlig skjedde det at det var ganske vanskelig på barneskolen og, og til og med barnehagen, så det...”

Selv om en av de andre informantene beskriver ungdomstida som et helvete, forteller hun også om at hele oppveksten egentlig har vært vanskelig.

”Det går jo på oppveksten egentlig. Jeg skjønte, jeg trur jeg skjønte med en gang jeg kom dit at det var noe gærent, det trur jeg. Ja, jeg tenkte at det er ikke sånn her som det er hos andre.”

Den mannlige informanten sier som tidligere nevnt at den verste tida er akkurat nå, i voksen alder. Selv om livet hans alltid har vært en kamp, har han nå kommet til et punkt hvor håpløsheten har seget inn over ham, og den eneste løsningen han kan se er å flytte. Den siste informanten har også opplevd det som mest utfordrende etter at hun ble voksen, ikke fordi problemene ikke var der tidligere, men det har tatt så lang tid før hun var moden for å ta inn over seg de utfordringene hun sto ovenfor. Noe som står fremstår tydelig ut fra dette datamaterialet, er at de vanskeligste periodene her er knyttet til kjernen i problemene til den enkelte. Flere av informantene i dette studiet har kanskje hatt noen særlige vansker som kanskje skiller dem fra ”vanlige”

utenlandsadopterte. Det har kanskje ført til at deres fokus er litt annerledes. Alle ungdommer strever litt, men sammenlignet med hva enkelte av disse har hatt å stri med blir kanskje ungdomstidens identitetskamp bare barnemat, og virker kanskje ikke så dominerende, som hos en som har hatt det som sin største utfordring i livet. Men allikevel ser man også i dette materialet at overganger er utfordrende, ikke bare ungdomstiden, men alle overganger i livet.

Overganger gjennom livet kan være mer belastende for adopterte, særlig hvis de har opplevd opprivende separasjoner i tidlig barndom (Brodzinsky, Schechter og Henig 1996; Sætersdal og Dalen 1999). Senere hendelser kan utløse reaksjoner på de opplevelsene de har med seg i bagasjen. Et godt eksempel på det er jenta som på grunn av dårlige erfaringer fra et barnehjem tviholder på alle relasjoner gjennom livet, og som får livet sitt lagt i ruiner ved at en venninne viser henne ryggen i voksen alder.

4.5.2 Når den adopterte selv får barn

En overgang som utpekte seg i dette materialet, er overgangen til selv å bli mor. Temaet ble egentlig ikke snakket veldig mye om. I noen tilfeller ble det nærmest nevnt i en bisetning, men alle kvinnene i studiet sier noe om at det å bli mor utløste en eller annen reaksjon i forhold til deres egen historie. I forhold til denne overgangen er det tre typer tematikk som utmerker seg. Det første temaet er et behov for en gjennomgang av deres egen historie, i forhold til både biologisk og adoptert familie. Det andre er en endring i deres forhold til fødeland og opphav. Til slutt blir opplevelsen av at den biologiske tilknytningen de nå kjenner til barna sine, en påminnelse om ulikhetene mellom dem og deres adoptivfamilie.

Gjennomgang av egen historie

Flere av informantene opplevde at det å få egne barn utløste et behov for å rydde opp i sin egen historie. I følge Brodzinsky, Schechter & Henig (1996) er ikke dette et ukjent fenomen. For en av dem handlet dette om å plassere ansvar.

”... men at jeg oppsøkte hjelp, det var etter at jeg fikk barn, for da så jeg, om ikke jeg hadde sett det før, så jeg i all fall hvor gale ting var. De følelsene og det som det bringer med seg, og de tankene rundt det med å ha barn og... Da ble det veldig, veldig forsterka asså, da måtte jeg ha hjelp til å bekrefte at det ikke var jeg som var gal, som det var noe galt med. Men det var kanskje dem, for jeg har alltid hørt at det var meg, som hadde vært vanskelig. Og da måtte jeg ha hjelp til å få bekrefte det.

Hele livet hadde hun hørt at det var noe galt med henne. Derfor trengte hun å sortere hva som var hennes og hva som var påført henne fra adoptivforeldrene, slik at hun ikke overførte det videre til sin datter. For jenta som tidligere hadde forsøkt å ta livet sitt, ble det å få egne barn utløsende i forhold til å søke hjelp. Da livet igjen ble vanskelig, og gamle tanker blusset opp igjen, valgte hun denne gangen en annen løsning. I stedet for å prøve å ta livet sitt, tok hun nå kontakt med hjelpeapparatet for å prøve å finne ut av det.

”Ja, det har ikke vært aktuelt å ta livet mitt etter jeg fikk barn, for da...”

Jenta hadde selv blitt forlatt av sine foreldre. Hun visste derfor hva det hadde ført med seg for henne, så det var aldri et alternativ for henne å gjøre det samme. For den siste informanten var det først da hun fikk barn selv, at det virkelig gikk opp for henne at hun var adoptert, og hva det innebar.

”Det var, holdt på å si, når jeg på en måte virkelig skjønnte det var når jeg fikk mine egne barn. Da virkelig gikk det opp et lys...”

I oppveksten hadde denne jentas mestringsstrategi gått ut på å fortrenge hele adopsjonshistorien. Det har tidligere blitt fortalt hvordan hun la sitt tidligere liv bak seg med en gang hun kom til Norge, krevde å bli kalt et norsk navn, og aldri var interessert i å snakke om adopsjonen. Da hun ble mor reflekterte hun for første gang over hva det betydde at hun var adoptert, at hun hadde hatt en annen mor som hadde overgitt henne.

”Men du kan si at den dagen jeg virkelig skjønnte det, var når jeg så på dattera mi, så tenkte jeg, jøss,... asså du på en måte skjønnte at det faktisk hadde, det var en annen mor som faktisk hadde gitt fra seg en unge, at du sitter i en sånn situasjon hvor du tenker at hvordan kan det være mulig. ... når du sitter med ditt eget barn blir det på en måte veldig tydelig.

For denne informanten var det å bli mor den utløsende faktoren som gjorde at hun måtte ta sin historie inn over seg. Hun hadde aldri gått gjennom denne fasen i ungdomstida, hvor mange reflekterer over sin bakgrunn. Hun hadde bare fortrent alt helt til det slo mot henne da hun selv ble mor. For henne var det altså det å bli mor som utløste problemene. For den andre informanten derimot var det redningen.

Endring i interesse for fødeland og biologisk opphav

Som Brodzinsky, Schechter og Henig (1996) beskriver, kom det også frem at flere av informantene opplevde en økt interesse for deres egne røtter på vegne av barna. To av informantene forteller at de egentlig aldri har hatt noe interesse av å finne ut noe om sitt biologiske opphav.

”Jeg har tenkt at jeg har sterke gener, og noe særlig mer enn det har jeg ikke tenkt for det, har ikke sett noen grunn til å tenke så mye på det, for jeg får ikke gjort noe med det, så det. Sånn har det lissom alltid vært, ting jeg ikke får gjort noe med, gidder jeg ikke bruke energi på, så da..”

Men da de selv fikk barn kom hensynet til barnet først, og det gjorde at de så på saken i et nytt lys.

”Eneste når jeg fikk barn sjøl, så var det hu som begynte å spørre, for det at egentlig så hadde a ikke sett besteforeldra sine, så da var det litt sånn rundt og tenke og, men lissom det eneste som kom ut av det, var at vi eventuelt kunne reise til Korea og se på landet, når hu blei større.”

Gjenkjennelse av egenskaper hos egne barn

I teorikapittelet blir det beskrevet at det ofte er første gang utenlandsadopterte er i kontakt med noen de har biologiske bånd til, den dagen de får egne barn (Brodzinsky, Schechter & Henig 1996). Gjenkjennelsen av både fysiske likheter og karaktertrekk hos barnet kan derfor være en sterk opplevelse. Hvis den utenlandsadopterte har følt

seg veldig annerledes enn sin adoptivfamilie, kan denne følelsen bli forsterket av gjenkjennelsen de nå opplever i forhold til sitt eget barn. Flere av informantene forteller om akkurat denne følelsen.

”Jeg kjenner jo igjen både tanker og følelser, og ting som hu viser meg som jeg kjenner igjen fra jeg var liten, for da kan jeg kjenne det igjen. Og når du ikke har noe av den, så tenker jeg at da er du med og former et barn sånn som du ville hatt det, ikke sant, eller, tror det ville vært, eller,... jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det jeg. Og da trur jeg det blir lett å bli pressa inn i en form som du kanskje ikke passer inn i.”

Denne informanten opplevde i sin barndom stor avstand mellom adoptivforeldrenes forventninger og hennes behov, og forklarer mye av det med ulike biologiske forutsetninger. Grunnen til at hun stilte som informant var for å fortelle sin historie, slik at andre adoptivforeldre kanskje vil se barnets egenverd, og ikke forsøke å prege det inn i sitt bilde.

”... så jeg trur kanskje det er en sånn greie som det er veldig, veldig lurt å bli bevisst på før man får et barn da. Det er sånne ting jeg tenker at man bør tenke på før man føder egne barn og, for du vet aldri hva du får. Men da blir på en måte en annen prosess, så sjansen for at det barnet blir veldig, veldig forskjellig fra deg er kanskje større når du får et du ikke har genene til.”

Begge de to informantene som har hatt en vanskelig relasjon til adoptivforeldrene har hatt denne opplevelsen i forhold til sine egne barn. Men også den siste informanten som har blitt mor har hatt det på samme måte. I kapitlet om ”matching” ble det beskrevet at alle informantene har opplevd å føle seg annerledes i adopsjonsfamilien, også den av informantene som ellers uttrykker å ha et godt og nært forhold til familien. Også hun kommer med uttalelser som er nærmest identiske med de andre, i forhold til gjenkjennelsen av egne barns handlinger og følelser.

”Ikke, nei, men hun skjønte meg ikke, asså vi var bare, jeg kan se på datteren min, asså jeg hadde et veldig temperament, og jeg kan se på henne og måten hun, hele hennes, når hun går gjennom et sinneattakk eller uansett, hele måten hun gjør de tinga der, jeg kjenner igjen, asså jeg veit hvilken fase hun er i, fordi at jeg har vært i de fasene før, så jeg kan på en måte vite at nå er a der, og jeg veit akkurat hvordan ho føler det. Det klarte ikke min mor å gjøre, og da tok a på en måte det på seg selv, og hadde lissom, da hadde hun mislykka som mor, men jeg mener at det må man på en måte bare innse.”

4.6 Adopsjon i skolen og hjelpeapparatet

Tre av informantene har i dag høyere utdanning. På spørsmål om hvordan de hevdet seg på skolen i oppveksten, svarer to av dem at de klarte seg middels, eller mindre enn middels godt. Bare en av dem uttrykker selvtillit i forhold til skolefag. En av de to andre sier det slik:

”Nei, jeg har ikke vært no sånn skoleflink nei, så at jeg lissom har fått høyskole og videreutdanning og sånn, det skjønner jeg ikke helt, men.. det går vel på trassighet da.”

En helt fersk undersøkelse viser at mange utenlandsadopterte oppnår høyere utdanning enn deres evnemessige forutsetninger tilsier (Dalen et al. 2008). Resultatene forklares blant annet med adoptivforeldres engasjement i barnas skolegang. Uttalelsen over kommer fra en av informantene som hadde et anstrengt forhold til adoptivforeldrene. Hun gir æren til trassigheta, styrken i henne som hjalp henne også i livet ellers. Den fjerde informanten er gutten som hadde store problemer på skolen. Det sosiale var hans største utfordring, men hans aggresjon gikk ut over skolesituasjonen ellers. Han avbrøt skolegangen midt i ungdomsskolen, men fullførte på en alternativ skole. Etter det har han avbrutt flere utdanningsløp. Nylig fikk han diagnosen ADHD, og er nå i ferd med å ta studiekompetanse slik at han kan begynne på høyere studier. Spørsmålene knyttet til utdanning ble stilt for å se hvordan skolehistorien påvirket livene deres ellers (Dalen et al. 2008). Men det ble også stilt spørsmål som omhandlet hvordan de som utenlandsadopterte ble behandlet på skolen og i hjelpeapparatet. Ut av de spørsmålene kom et behov om ikke å skille seg ut.

” ... hm, ikke da hvert fall. Da tror jeg.., jeg likte veldig godt å ikke tenke på meg sjøl som annerledes. Jeg tror jeg hadde syntes det var veldig slitsomt hvis det på en måte skulle blitt et poeng i det at jeg var adoptert eller at jeg skulle...”

Flere av informantene opplever å være sårbare i seg selv. De skiller seg ut ved å være utenlandsadopterte, i utseende og familieforhold. I oppveksten hadde de et behov for å være som alle andre, og ønsket derfor ikke noe fokus på seg og sin historie. Bare en opplevde at det hadde vært noe snakk om at hun var adoptert på skolen. For henne virket det mer belastende enn støttende at adopsjonen var et tema.

I løpet av oppveksten var det bare en av informantene som var i kontakt med hjelpeapparatet. Han ble utredet for MBD, men fikk ingen diagnose. Han gikk også til skolepsykolog, men sluttet etter en kort periode fordi han ikke fikk noe ut av det. Som voksen har han vært gjennom en ny utredning, og som tidligere fortalt fått diagnosen ADHD. I hans utredning var adopsjonen et viktig tema. Han opplever at hjelpeapparatet ikke har nok kunnskap om adopsjon. Jenta som forsøkte å ta sitt eget liv, hadde sitt første møte med psykiatrien som følge av selvmordsforsøket. Hun hadde da et kort opphold på en psykiatrisk døgninstitusjon. Hennes opplevelse av oppholdet var veldig negativ. Hun var ikke klar for å snakke om det som hadde skjedd. På avdelingen ble hun plassert sammen med pasienter med psykoser og rusproblemer, og hun følte at hun ble sett ned på, og plassert i bås sammen med mennesker hun ikke identifiserte seg med. Senere tok hun selv initiativ til poliklinisk behandling. Det gjorde også den tredje informanten. I deres behandling har ikke adopsjonen vært et tema. Hos dem har fokuset ligget på relasjonen til adoptivfamilien. Den siste har i voksen alder hatt behov for å ta opp spørsmål knyttet til adopsjonen. Hun gikk ikke til behandling, men møtte et menneske med mye kunnskap om adopsjon. Med dette mennesket kunne hun drøfte adopsjonsrelaterte temaer.

5. Hva har kommet ut av studiet? Et oppsummerende kapittel.

I dette kapittelet vil jeg prøve å samle trådene fra datapresentasjonen, for å lete etter mønstre i materialet. Hva forteller de forskjellige informantene? Er det noen likheter mellom deres historier? Er det noen utfordringer som er felles for flere av informantene? Og hva forteller disse historiene oss som lesere? Kan kunnskapen om informantenes liv lære oss noe, om hvordan vi best møter utenlandsadopterte i skole og i hjelpeapparatet ellers? Jeg vil først presentere de ulike informantene på nytt, gjennom kort å oppsummere den enkeltes historie, og så se på hovedfunnene i studiet.

5.1 Fire informanter – fire historier

”... jeg vil ikke gi slipp på ting, asså livet mitt er helt prega av tanken på å miste.”

Informanten som uttaler dette tilbrakte sine første tre år på et rigid barnehjem med lav voksentetthet. Hun var av dem som krevde kjærlighet, i så stor grad at de ansatte der tenkte at denne jenta må få en familie. I Norge fortsatte hun å kjempe. I kampen for tilhørighet knyttet hun seg sterkt til familie og venner. Hun ønsket ikke å tenke på sin historie, og hadde vanskelig med å takle forandringer. Hun vokste opp med en nær relasjon til foreldrene, giftet seg med barndomskjæresten og fikk to barn. Først da hun fikk barn, tok hun inn over seg hva det betydde å være adoptert. Det satt i gang en prosess knyttet til hennes historie, og etter en avvisning fra en venninne brøt hennes verden sammen. Hun opplevde at hele hennes liv hadde vært styrt av redselen for å miste. Denne oppdagelsen medførte en lang og vanskelig periode for henne. Hun kom gjennom vanskelighetene ved hjelp av alternative selvutviklingskurs og støtte fra familien. Da jeg møtte henne var hun i ferd med å stable livet på beina igjen. Informanten opplever at hennes problemer er en konsekvens av hennes vanskelige start i livet. Hun vokste ellers opp i et trygt miljø, hvor det var lite konflikter knyttet til etnisitet og diskriminering.

”... det er ikke noe menneskerett å få barn. Nei, det er ikke det.”

Denne informanten var fem år da hun kom til Norge. Hun hadde syv plasseringer bak seg da hun kom til sin adoptivfamilie. I møtet med adoptivforeldrenes behov for å vise kjærlighet, kjente hun seg ubekvem. Hun opplevde seg ansvarlig for deres lykke, og følte at de forsøkte å forme henne i sitt bilde. Faren hadde i oppveksten hennes både psykiske problemer og problemer med alkohol. Moren var opptatt av fasaden, og betraktet seg som offeret i situasjonen. Jenta vokste derfor opp med en tro på at det måtte være henne det var noe galt med. Da hun ble voksen og selv fikk barn, oppsøkte hun hjelp for å rydde opp i sin egen historie. I dag opplever hun at hennes problemer skyldes forholdene i adoptivfamilien. Hun sier det så sterkt at det ikke er en menneskerett å få barn, og at man i adopsjonsprosessen må undersøke foreldrenes motiv for adopsjon bedre. I dag lever informanten alene med barnet sitt, og har et distansert forhold til adoptivforeldrene, basert på plikt. Hun har heller ikke hatt noen problemer knyttet til sin etnisitet. I det lille miljøet hun har vokst opp visste alle hvem hun var. Der bor hun ennå. Disse to informantene kom til Norge før adopsjon og innvandring ble vanlig.

”Jeg tror kanskje ikke jeg hadde vært så besatt av tanken på kjærlighet hvis jeg hadde følt at jeg hadde fått kjærlighet hjemmefra.”

De første informantene har hatt en klar formening om grunnen til deres problemer. Denne jenta her sier sjøl at hun opplever at hele livet har vært ganske vanskelig. Hun kom til Norge som baby, og vokste opp i en kjærlighetsløs familie. Hun søkte stadig bekreftelse fra foreldrene, men de viste liten interesse for henne. De snakket ikke med henne om adopsjonen, og støttet henne ikke når hun trengte det ellers heller. Senere har hun også utviklet problemer i relasjon til venner og kjærester. Hun har hatt begge deler. Men på et tidspunkt begynner hun alltid å lure på om de virkelig bryr seg om henne, og støter dem vekk før de svikter henne. Hun har opplevd mobbing fra jevnaldrende i oppveksten, hvor utseende og etnisitet har blitt brukt mot henne. Hun reflekterer over om hun har et tilknytningsproblem, noe hun har hørt adopterte kan ha, men sier samtidig at det kanskje også kan skyldes forholdene hun vokste opp under i Norge. Hun er den eneste av informantene som har oppsøkt biologisk familie,

men heller ikke der opplevde hun noen form for tilknytning. For denne jenta holdt det på å gå veldig galt. Hun forsøkte å ta sitt eget liv. Heldigvis lyktes hun ikke, og ikke lenge etter ble hun gravid. Det ble hennes vendepunkt. Da hun fikk egne barn, opplevde hun den tilknytningen hun hadde lengtet etter. For barna fant hun motivasjon til å leve. Da jeg møtte henne hadde hun nettopp gått fra barnefaren, og satt igjen med to små barn.

” ... all terapi i verden kan ikke hjelpe i min situasjon. Jeg hakke noe framtid her.”

Uttalelsen kommer fra den eneste mannlige informanten i studiet. Da han kom til Norge som treåring var han en sint gutt. Sinnet beholdt han og møtte alle konflikter med knyttnevene. Etter et halvt års kamp fikk han et nært forhold til moren. Faren var mye borte og forholdet deres forble konfliktfylt. På skolen og blant jevnaldrende var det mange slåsskamper. Rasisme var ofte et element i konfliktene. Konfliktene førte til at han ble hengende etter, og det endte med at han avbrøt skolegangen. Han hevdet seg stort i idrett. Dette miljøet ble hans trygge sone. Der følte han seg inkludert og opplevde mestring. Men ellers var livet vanskelig. Med idrettsstipend reiste han til USA. Utenfor sitt trygge miljø, ble det enda vanskeligere å være norsk utenlandsadoptert med asiatisk opprinnelse. Blant den hvite befolkningen der, følte han ikke at han fikk innpass. Men han møtte en gruppe studenter fra Asia som han ble venner med. Blant dem fikk han også en kjæreste. En kjæreste fra Asia, som gjorde at han ble kjent med den asiatiske kulturen. I den følte han seg hjemme. Tilbake i Norge følte han seg enda mer på utsiden. Som voksen opplever han oftere å bli forvekslet med innvandrere, og føler seg stadig diskriminert. Denne gutten opplever etnisitet som roten til hans problemer. Han ser det som den eneste løsningen, å flytte tilbake til Asia. Foreldrene er redde for å miste ham, og han opplever derfor ikke å få støtte i sitt valg.

5.2 Informantenes største utfordringer

De fire informantene forteller fire ulike historier. Alle har hver sin unike historie som har ført dem dit de er i dag. Men noen av erfaringene de har med seg har hvert felles for to eller flere av informantene. Til slutt vil jeg her gjøre noen refleksjoner knyttet til de viktigste funnene i studiet.

5.2.1 Konsekvenser av en vanskelig start

Vi vet om utenlandsadopterte at de har hatt en tøff start på livet. De har opplevd brudd i deres livshistorie gjennom tapet av sin biologiske familie. De har fått en ny familie, et nytt språk og et nytt land å forholde seg til. I følge Eriksons (2000) biologiske prinsipp vil dette bruddet i barnets historie medføre en påkjenning som kan få følger for deres identitetsutvikling (Sætersdal og Dalen 1999). Forholdene i de utenlandsadoptertes første leveår kan ha vært vanskelige. De har kanskje ikke fått muligheten til å utvikle en trygg tilknytning til noen nære omsorgsgivere i sine første leveår, noe vi vet har betydning for menneskets evne til å knytte nye bånd senere i livet. (Bowlby 1998) Blant annet har barn som vokser opp på barnehjem med mange barn og få voksne, liten mulighet til å utvikle nære relasjoner til noen (Sætersdal og Dalen 1999). Mange utenlandsadopterte flytter også flere ganger før de kommer til sine adoptivfamilier. Det fører til gjentatte brudd. Tidligere forskning har vist at konsekvensene av å vokse opp under slike forhold, øker jo verre forholdene er, og jo lenger situasjonen opprettholdes (Rye 2002). Alder ved adopsjonen kan derfor ha betydning, siden høy alder betyr at den negative situasjonen kan ha vedvart lenge (Dalen 1999a; Vinnerljung og Sundell 2007). Men forholdene i fødelandet har større påvirkning enn adopsjonsalderen har i seg selv (Odenstad 2008).

Flere av informantene i dette studiet kom til Norge etter fylte tre år. Det betyr at de hadde mye i bagasjen da de kom. På bakgrunn av den kunnskapen de har om sin historie, vet vi også at de har vært utsatt for mange risikofaktorer før adopsjonen. De har opplevd flere brudd og bodd perioder på barnehjem. Likevel er det kun en av informantene som tillegger disse tidlige erfaringene ansvaret for de problemene hun

senere fikk. Denne jenta kom til et godt hjem i Norge. Hun fikk et nært forhold til adoptivforeldrene, og opplevde at barndommen i Norge var en trygg tid. Men hun har blitt fortalt at forholdene på barnehjemmet hun bodde på var dårlige. Så selv om hun var en av dem som krevde å bli sett, ble hun utsatt for store belastninger.

Resiliensegenskapen (Borge 2003) som gjorde at hun ble sett, reddet henne og førte til at hun ble adoptert bort. Behovet for omsorg gjorde også at hun var i stand til å ta i mot kjærligheten adoptivforeldrene ga henne og knytte seg til dem. Men hun hadde et stort behov for å glemme det som hadde vært. Det gjorde at hun ikke klarte å bearbeide sine tidlige erfaringer, før de slo mot henne i voksen alder. Men man kan undre seg over om fornektelsen hun levde under i mange år, også kan kalles en resiliensegenskap, i form av evnen til å beskytte seg selv. Hun sier selv at sorgen kom da hun var klar for det, og hadde den kommet før, var hun ikke sikker på om hun hadde vært i stand til å takle følelsene som dukket opp.

Manglende tilknytning tidlig i livet kan føre til problemer med å knytte relasjoner senere (Bowlby 1998). Hvis adoptivfamilien har evne til å møte barnet på en adekvat måte, kan barnet likevel bli i stand til knytte seg til nye omsorgspersoner (Walker 2008). Nye, gode erfaringer kan veie opp for dårlige (Rye 2002). Jenta fra barnehjemmet viser det. På tross av sitt dårlige utgangspunkt, fikk hun et nært forhold til sine adoptivforeldre. Dette nære forholdet var til stor hjelp for henne da hun skulle møte sin fortid. For henne betydde den gode relasjonen at hun var i stand til å takle sine ”demoner” som hun kalte dem, uten hjelp fra psykolog.

5.2.2 Forholdene i adoptivfamilien

To av informantene har derimot opplevd relasjonen til adoptivforeldrene som viktigste årsak til sine problemer. Walker (2008) skriver at forholdet mellom adoptivbarnet og foreldrene er avhengig av adoptivforeldrenes evne til å møte, *både* barnets og egne følelser. En av de to var fem år da hun kom til sin nye familie. Hun opplevde å skulle være løsningen på foreldrenes problemer. Hun hadde bodd sju ulike steder før, på barnehjem og hos fosterfamilier. Det er naturlig å tenke at det var

en skeptisk jente som kom til denne familien. I familien opplevde hun at det var noe som ikke stemte. Foreldrene hadde egne problemer å stri med, som gikk ut over henne. De overøste henne med klemmer og forsikringer om at hun var lykke for dem, samtidig som de forsøkte å forme henne til å bli det barnet de ventet på. Diskrepansen mellom det barnet de ønsket seg som symbol på den ”perfekte familien”, og den jenta som kom, med hele sin bagasje, var stor. Det kan se ut som om foreldrene hadde manglende evne, både til å håndtere sine egne og hennes utfordringer. I sitt voksne liv har denne informanten måttet gjøre en stor jobb, for å legge oppveksten bak seg. Men hun lever i dag med konsekvensene, både av de tidlige erfaringene og av oppveksten her i Norge. I intervjuet forteller hun om et distansert forhold til andre mennesker. Hun har ikke lett for å slippe folk inn. Hun sier at hun vet at hun har folk rundt henne som bryr seg, men at hun ofte velger å være for seg selv. Selv om hun har barn, lever hun alene uten en partner.

Den andre informanten som har hatt et vanskelig forhold til adoptivforeldrene, forteller også en historie hvor det kan se ut til at foreldrene hadde liten evne til å møte barnets behov. Hele hennes oppvekst var preget av foreldrenes manglende interesse. De snakket aldri med henne om adopsjonen, og var ikke interessert i å hjelpe henne gjennom vanskelige situasjoner eller hendelser som var viktige i jentas liv. Her er det også grunn til sette spørsmålsteget ved foreldrenes motivasjon for å adoptere. Grunnlaget for adopsjon blir feil hvis foreldrenes behov for en fasade, hvor familien består av mor, far og barn som tilsynelatende lever er plettfritt liv, går på bekostning av barnets behov for å bli sett. I innledningen til teorien beskrives adopsjonskulturen i Norge som foreldreorientert, hvor barnløse ektepars behov for barn har stått i fokus. Historien om denne jenta viser hvor viktig det er å sette barnets interesser først. Jenta har også opplevd problemer på andre kanter av livet. Hun har måttet tåle mobbing og rasisme, og hun har slitt i relasjon til både venner og kjærester. Med støtte fra foreldrene hadde hun kanskje vært i stand til å møte utfordringene på en bedre måte. I hennes tilfelle kom det ikke frem så mye om preadopsjonelle forhold, utover at hun bodde på barnehjem fram til hun ble adoptert da hun var 5 mnd. Men på bakgrunn av forskning som viser at de fleste adoptivbarn knytter seg greit til adoptivforeldrene,

særlig de som kommer til adoptivfamilien tidlig (Vinnerljung og Sundell 2007), er det ingen grunn til å tro at denne jenta ikke ville knyttet seg til adoptivforeldrene, hvis hun hadde kommet til et hjem hvor hennes behov hadde blitt ivaretatt.

5.2.3 Samfunnets holdning til adopsjon og etnisitet

Både jenta som akkurat er omtalt og gutten som er med i studiet, har vært utsatt for diskriminering med bakgrunn i deres etniske opprinnelse. Deres utseende bærer preg av at de opprinnelig kommer fra en annen kant av verden. Men utenlandsadopterte identifiserer seg som regel ikke med innvandrere. De vokser opp i en etnisk norsk kultur, med etnisk norsk familie og venner. De føler ikke at de har noen til felles med innvandrere, som blir sett på som en lavstatusgruppe i samfunnet (Sæterdal og Dalen 1999). For jenta var diskrimineringen en del av mange faktorer som gjorde livet vanskelig for henne. For gutten har denne diskrimineringen vært det vanskeligste. Hans aggresjon satte han i en utsatt posisjon. Han var i mange konflikter gjennom oppveksten. I konfliktene ble utseendet hans brukt som et våpen mot ham, et våpen som fikk han til å tenne på alle pluggen hver gang. Botvar (1999) sier at for den lille gruppen utenlandsadopterte som opplever systematisk plaging, får diskrimineringen store konsekvenser. Det har det gjort for informantene i dette studiet. Som Follevåg (2002) sier er det ikke adopsjon som er problemet her. Det er folks holdning til adopsjon og etnisitet som skaper slike situasjoner. Diskrimineringen handler om folks holdninger til alt som er annerledes, folks fremmedfrykt, og folks behov for å hevde seg på bekostning av andre. Det er et samfunnsansvar å forandre på disse holdningene, som det må jobbes med fra mange kanter samtidig. I dette arbeidet kan skolen spille en viktig rolle.

Et aspekt det er spennende å se på i forhold til diskriminering, er at de to som ble adoptert på 80-tallet og som nettopp har blitt voksne, ble utsatt for diskriminering i en helt annen grad enn de som kom til Norge på 60- og 70-tallet. Samfunnsutviklingen spiller en viktig rolle her. Egentlig skulle man kanskje tro at det ville være lettere å vokse opp med et fremmedartet utseende jo mer heterogent samfunnet er. I dag er

mange oppvekstmiljøer flerkulturelle, hvor ulike etnisiteter bor side om side. Men på bakgrunn av informantenes historier kan det heller se ut som om fremmedfrykten og fordommene har økt i takt med innvandringen. Utviklingen har hvert fall ført til at utenlandsadopterte oftere opplever å bli forvekslet med innvandrere, i og med at antallet innvandrere har steget. Det gjør at den økende innvandringen har ført til at de som ble adoptert på 80-tallet, har opplevd mer diskriminering enn de to andre. At det å bli forvekslet med innvandrere oppleves som et problem, er en annen sak. Det er en problemstilling det dessverre ikke er en lettvinnt løsning på.

En annen faktor det kunne være interessant å undersøke nærmere, er om gutter oftere opplever rasisme enn jenter. Flere av informantene kom med uttalelser som sier at de opplever det slik, og for den mannlige informanten har rasisme vært et betydelig større problem enn for de andre. Botvars undersøkelse fra 1999 kom frem til at utenlandsadopterte gutter hadde bedre selvtillit i forhold til eget utseende, men kom med en mulig forklaring om at dette kunne skyldes høy idrettsaktivitet blant disse guttene. Informanten i dette studiet har også selvtillit knyttet til egne fysiske evner. Han har drevet med idrett på høyt nivå, og har derfor et godt forhold til sin egen kropp. Men undersøkelsen til Botvar sier ikke noe om det er forskjell på kjønn i forhold til etnisk diskriminering. Forholdet mellom kjønn og etnisk diskriminering ville det derfor være spennende å se nærmere på. Sett i forhold til det perspektivet at gutter ofte har en mer utagerende væremåte enn jenter (Fylling 1998), er det lett å tenke at de kanskje er mer utsatt for rasistisk diskriminering i og med at de er mer ”synlige” enn jenter. Gutten i denne undersøkelsen antyder hvert fall det, at diskrimineringen av ham har hatt rot i at han var en type med sterke meninger som han ga klart uttrykk for.

5.2.4 Voksne utenlandsadoptertes utfordringer

Tidligere studier har vist at ungdomstiden er en utfordrende tid for utenlandsadopterte (Botvar 1999; Sæterdal og Dalen 1999). Men Sætersdal og Dalen (1999) fant også ut i et oppfølgingsstudie, at informantene var opptatt av helt andre problemstillinger

etter ti år. Det er også tilfellet for informantene i dette prosjektet. Informantene her er voksne, og mange av problemstillingene de kjemper med er knyttet til deres voksenliv. Selv om noen av problemene har rot i deres barndom, handler det i dag om hvordan de som voksne skal forholde seg til problemene. Hvis man hadde snakket med de samme informantene da de var ungdommer, hadde sannsynligvis problemene deres fortonet seg annerledes. Det er naturlig å tenke at det som er nærmest i tid oppleves sterkest. Et gammelt ordtak sier at tiden leger alle sår, og det er vel noe i det, at problemenes intensitet avtar når vi får dem på avstand. Brodzinsky, Schechter og Henig (1996) sier at ungdomstiden handler om å finne ut hvem man er, mens voksenlivet handler om å finne ut hvem man er i forhold til andre. Den mannlige informanten strever med å finne sin plass i samfunnet, hvor og med hvem han hører hjemme. Informantene er opptatt av hvordan deres historie har formet dem og hvordan disse erfaringene preger deres relasjoner i dag. Kvinnene i studiet har selv blitt mødre. Den erfaringen førte til at de ble nødt til å se hvordan deres historie innvirket på deres barn. Det handler altså om hvem de er i forhold til barna, ikke hvem de er i seg selv. Utfordringene knyttet til det å bli mor, opplever jeg som noe av det mest spennende som er kommet ut av studiet. Derfor ønsker jeg å oppsummere hvordan denne erfaringen hadde betydning for informantene i studiet. Det er altså tre forhold som ble påvirket av det å få barn.

- **Informantene opplever et behov for en gjennomgang av sin egen historie,** for å rydde opp i forhold knyttet til både sin biologiske og adopterte familie. Dette behovet er naturlig fordi vi som foreldre ønsker å gjøre en best mulig jobb i forhold til barna våre (Brodzinsky, Schechter og Henig 1996). Det behovet kan oppstå hos alle, men adopterte har to historier å forholde seg til, før og etter adopsjonen.
- **Egne barn utløser en endring i interesse for fødeland og biologisk opphav.** På vegne av barnet ønsker informantene å finne ut mer om egne røtter. Flere av informantene sier at de har et avklart forhold til sin historie, og at de ikke har noe behov for å søke etter sine røtter. Samtidig sier de at på vegne av sine

egne barn er de villig til å finne ut mer, slik at barna deres skal få rede på det de trenger for å ha det bra. Betyr det at uvissheten på et tidspunkt har vært vanskeligere å takle enn de gir uttrykk for i intervjuet? I og med at de uttaler at de ønsker at barna deres skal slippe å vokse opp med den uvitenheten de selv levde med, tyder det på at uvissheten på et tidspunkt har vært vanskelig å leve med for informantene.

- **Gjenkjennelsen av egne egenskaper hos barnet, forsterker informantenes opplevelse av å være forskjellig fra sine adoptivforeldre.** Alle informantene i dette studiet uttrykker at noe av det som var vanskelig i adoptivfamilien, var at deres personlighet var så ulik fra adoptivforeldrene, i egenskaper og uttryksmåte. Opplevelsen av likhet mellom seg og sitt biologiske barn, forsterker denne følelsen hos alle de som var blitt foreldre. Informantene understreket ved flere anledninger de biologiske likhetene mellom seg og sine egne barn. Jeg undrer meg over om biologi har så stor betydning. Kan det være slik at det å være adoptert kan utløse en sårbarhet som gjør det lettere å overdimensjonere alle forskjellene til adoptivfamilien, og som på samme måte øker behovet for å fremheve likhetene til sine egne barn. Jeg er ikke adoptert, men jeg vet fra min oppvekst at jeg noen ganger ønsket at det skulle vise seg at jeg var forvekslet på sykehuset, fordi jeg følte at jeg ikke kunne være i slekt med ”de der”. Jeg tror ikke at jeg er helt unik i å ta avstand fra mine foreldre i ungdomstida. Det er helt naturlig å kjenne på forskjellene, som en del av løsrivelsesprosessen Erikson (2000) er opptatt av. Det handler om å utvikle en egen identitet. Hva er det jeg står for, som er mitt eget? Når man vet at man er adoptert, så blir jo det mye mer sårbart. Jeg tenker at det kan være lett for en som er adoptert å tro at alle disse forskjellene skyldes adopsjonen i stedet for å se det som en naturlig del av oppveksten. Jeg kunne tenke dette, for så i neste øyeblikk glemme det igjen. Men hvis man er adoptert kan kanskje denne tanken vokse seg stor, slik at den blir til et hinder i relasjonen mellom adoptivbarn og deres foreldre.

5.3 Hvordan møte utenlandsadopterte på best mulig måte?

Et viktig spørsmål som ble stilt informantene var hvordan de ønsket å bli møtt av skolen og hjelpeapparatet. Målet med dette prosjektet var å øke kunnskapen om utenlandsadoptertes som sliter i forhold til psykisk helse, for å gjøre skolen og andre i hjelpeapparatet bedre i stand til å møte deres behov. Flere av informantene var tydelige på at de ikke ønsket noen særbehandling i skolen. Deres historie gjorde dem så sårbare, at det var viktig for dem at forskjellene ikke ble ytterligere påpekt. Her kan man altså ta i bruk Sætersdal og Dalens (1999) begrep om å stresse forskjellene. Informantene var klare på at de ikke ønsket fokus på seg og sin adopsjonshistorie. På bakgrunn av utenlandsadoptertes sårbarhet må man vise varsomhet i forhold til forbyggende tiltak i klasserommet. Men på et generelt grunnlag er det viktig å arbeide med et godt miljø i klassen og på skolen, slik at man forebygger mobbing. Et aksepterende miljø gir rom for ulikhet av mange slag. Men det kan virke mot sin hensikt å gjøre et nummer ut av at man har en utenlandsadoptert i klassen som må tas hensyn til. Likevel trenger læreren kunnskap. For å vite hva man kan eller ikke kan si, er det viktig at læreren tenker over at en person som er utenlandsadoptert kan være sårbar og ha spesielle behov. Uvitenhet gjør at man lett kan trække feil, og på den måten gjøre situasjonen vanskeligere får en som allerede har det vanskelig. En av informantene fortalte fra sin skoletid:

”Det var en i klassen min som hadde lyst til å adoptere og sa det på skolen, så sa gymlæreren at det må du ikke finne på, for du kan ikke bli like glad i adopterte barn som du kan bli i dine egne.”

Hvis læreren hadde bedre kunnskap om adopsjon, kunne man kanskje unngått en slik situasjon. Kunnskap om mulige problemstillinger utenlandsadopterte kan slite med, vil også øke lærerens mulighet til å fange opp signaler fra eleven hvis den har det vanskelig på noen måte.

En annen faktor her er informantenes skolefaglige behov. I teorikapittelet vises det til at det er gjort en god del forskning på utenlandsadoptertes skoleutvikling og spesielle behov (Dalen og Rygvold 2006). Denne forskningen kan gi læreren kunnskap i

forhold til områder utenlandsadopterte kan slite med faglig. Flere av informantene uttrykker at de kunne hatt bedre selvtillit på skolefag, så noen av dem kunne nok dratt nytte av spesialpedagogiske tiltak. I dag har alle elever krav på individuell tilrettelegging. Det gjør det lettere for læreren å ta hensyn til den enkeltes behov, uten at elevene opplever at det blir gjort et stort nummer av det. Selvtillit på skolefag kan virke som en resiliensfaktor, og derfor gi støtte for en person som er sårbar på andre områder (Borge 2003, Dalen et al. 2008).

I Egges (2004) undersøkelse om hjelpeapparatet ble adoptivforeldrenes møte med hjelpeapparatet beskrevet. Sett fra foreldrenes synspunkt fokuserte hjelpeapparatet på feil områder. Foreldrene følte i noen tilfeller at deres evner som omsorgsgivere ble trukket i tvil. De opplevde at de ble gitt ansvar for problemer adoptivbarna hadde, som foreldrene selv mente skyldtes preadopsjonelle forhold. I dette studiet derimot, mener flere av informantene at adoptivforeldrene har vært årsaken til deres problemer. Dette er en motsetning som kunne vært gjenstand for nærmere granskning. I begge studiene blir bare en part av familien intervjuet. Det gjør at vi bare får høre en side av saken. I følge Egge (2004) forteller mange utenlandsadopterte usanne historier om hvor dårlig de blir behandlet av sine adoptivforeldre. Jeg har ikke noen grunn til å tvile på de historiene jeg har blitt fortalt. Deres autenticitet virker troverdig på meg, men jeg har ikke hørt foreldrenes versjon av historien. Det er ikke umulig at den er annerledes. En historie har som regel flere sider. Hvem bestemmer hvilken som er den riktige? Det vil kanskje være spennende å gjøre en sammenligning. Men det er et studie som krever enn annen kompetanse, som strekker seg langt ut over min.

5.4 Avsluttende refleksjon

Det er viktig for meg å understreke mot slutten av oppgaven at dette *ikke* er en oppgave som har til hensikt å si at alle utenlandsadopterte får problemer. Jeg er *ikke* mot utenlandsadopsjon. Jeg tror at mange adopterte som kommer til Norge får et strålende liv og vokser opp hos foreldre som gjør en flott jobb. Som jeg har

understreket i oppgaven viser flere forskningsrapporter at mange klarer seg bra (Botvar 1999; Juffer og van IJsendoorn 2005; Sætersdal og Dalen 1999). Men arbeidet med denne oppgaven har gjort meg klar over at det å adoptere kan være betydelig vanskeligere enn å oppdra et biologisk barn. Adoptivbarnet utsettes for en del risikofaktorer et annet barn ikke automatisk opplever. Underveis i arbeidet har jeg en rekke ganger blitt spurt hva jeg skriver om. Reaksjonene jeg har fått tilbake, har fortalt meg at mange kjenner noen, enten gjennom arbeid eller privat, som gjør at de opplever at prosjektet tar opp et aktuelt tema. Det har bekreftet at jeg har holdt på med noe som har vært viktig å problematisere.

Funnene som er gjort i undersøkelsen gir ikke svaret på utenlandsadoptertes problemer. Det er ikke mulig å generalisere for hele denne gruppen på bakgrunn av fire informanters historie. Men oppgaven belyser et viktig tema og setter søkelyset på noen områder det ville være spennende å se nærmere på. Ulike aspekter ved adopsjon er stadig oppe til debatt, og dette er bare et bidrag av mange.

Kildeliste

Alver, V 2007, 'Adoptivbarn. Jeg vil ikke være noe offer.' *Dagbladet*, 22. oktober s. 8-9, Oslo.

Når Storken Svinger – fem år etter. 2007, Dansk tvdokumentar i to episoder, NRK2, 05.09.2008 og 12.09.2008.

Befring, E 2007, *Forskningsmetode med etikk og statistikk*, 2. utg. Samlaget, Oslo.

Berulfsen, B og Gundersen, D 2003, *Fremmedordbok. Blå ordbok*. 16. Utg. Kunnskapsforlaget, Oslo.

von Borczyskowski A, Hjern A, Lindblad F, Vinnerljung B 2006, 'Suicidal behaviour in national and international adult adoptees'. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, vol. 41, pp. 95-102.

Borge, AIH 2003, *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Gyldendal akademisk, Oslo.

Botvar, PK 1999, *Meget er forskjellig, men det er utenpå..? Unge utenlandsadoptertes levekår og livskvalitet*. Diakonhjemmets høgskolesenter, Forskningsavdelingen (DIAFORSK), Oslo Nr 2.

Bowlby, J 1998, *Attachment and loss vol. 3. Loss. Sadness and depression*. Pimlico, London.

Brean, GV 2007, 'Tidlige erfaringers betydning for barnets senere utvikling', *Spesialpedagogikk*, nr 03, s. 12 – 21, Utdanningsforbundet, Oslo.

Brodzinsky, DM, Schechter MD og Henig RM 1996, *At være adoptert. Utvikling og identitet*. Hans Reitzels Forlag, København.

Bø, I og Helle L 2002, *Pedagogisk ordbok*. Universitetsforlaget, Oslo.

Cantor-Graae, E & Pedersen, CB 2007, 'Risk for schizophrenia in intercountry adoptees: a Danish population-based cohort study', *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 48:11, pp 1053-1060.

Carlberg, M og Jareno KN 2007, *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?* Gothia, Stockholm

Carli, A og Dalen, M 2006, *Adopsjonsfamilien*. Program for foreldreveiledning, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Dalen, M 1999a, *The status of knowledge of foreign adoptions. A summary of the results of key foreign-adoption research projects in Scandinavia*. Department of Special Needs Education, Faculty of Education, University of Oslo.

Dalen, M 1999b, 'Samspill i adoptivfamilier. Om likhet og tilhørighet'. Kap. 6 i *Mangfold og samspill – om minoriteter og avvik i familie og samfunn*. Festskrift til Barbro Sætersdal. Universitetsforlaget, Oslo.

Dalen, M 2004, *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Universitetsforlaget, Oslo

Dalen, M 2007, 'Identitetsutvekkling hos internationellt adopterte barn'. Kap. 5 i *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?* Gothia, Stockholm.

Dalen, M og Rygvold AL 2007, 'Fokus på språk, lærande och skola'. Kap. 4 i *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?* Gothia, Stockholm.

Dalen, M, Hjern, A, Lindblad, F, Odenstad, A, Rasmussen, F og Vinnerljung B 2008, 'Educational attainment and cognitive competence in adopted men – A study of international and national adoptees, siblings and a general Swedish population'. *Children and Youth Services Review*, vol. 30, p. 1211-1219, Elsevier.

Egge, M 2004, 'Adoptivforeningens medlemsundersøkelse', *AFF Magasinet*. AdoptivForeldreForeningen, Oslo.

Erikson, EH 2000, *Barndommen og samfunnet*, 2. utg. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Follevåg, G 2002, *Adoptert identitet*. Spartacus, Oslo

Forskningsetiske komiteer 2006, *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*, lest 05. november 2007, <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/NESHretningslinjer/06>

Fylling, I 1998, 'Bråkete gutter og flinke jenter. Kjønnforskjeller i spesialundervisning, i et sosiologisk perspektiv'. *Nordisk pedagogikk*, vol 18, nr. 3, s. 142-152.

Glaser, B og Strauss, A 1967, *The discovery of grounded theory*. Aldine, Chicago.

Hjern, A, Linblad, F & Vinnerljung, B 2002, 'Suicide, psychiatric illness, and social maladjustment in intercountry adoptees in Sweden: a cohort study,' *The Lancet*, vol 360, p 443-448.

Howell, S 2006, *The kinning of foreigners. Transnational Adoption in a Global Perspective*. Berghahn Books, New York

Jarlsbo, R 2007, 'Hvor mye er nok? :sterke meninger, del 2', s. 79. *Dagbladet* 28. april 2007, Atekst retriever.

Juffer, F, & van IJzendoorn, MH 2005, 'Behaviorproblems and mental health referrals of international adoptees. A meta-analysis'. *Journal of the American Medical Association* vol 293 August 3, p 2501–2515, Jama.

Kallevik, SA og Jansen, M 2006, *Adopsjonsboken. Veien til en familie*. Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Kirk, D 1964, *Shared fate. A theory of adoption and mental health*. Free Press, New York.

Kunnskapsforlagets blå språk- og ordtjeneste 2008, *ordnett.no*. Lest: 11. juli 08. http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=resilience&search_type=&publications=5

&publications=21&publications=9&publications=2&publications=17&publications=23&publications=1&publications=22&publications=10&publications=16&publications=8&publications=3&publications=20&publications=15&publications=19&publications=18&publications=12&publications=11&publications=7#engno

Kvale, S 2001, *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Lifton, BJ 1994, *Journey of Adopted Self. A quest for Wholeness*. Basic Books, New York.

Lund, I 2004, *Hun sitter jo bare der. Om innagerende atferd hos barn og unge*. Fagbokforlaget, Bergen.

Odenstad, A, Hjern, A, Lindblad, F, Rasmussen, F, Vinnerljung, B og Dalen, M 2008, 'Does age at adoption and geographic origin matter? A national cohort study of cognitive test performance in adult inter-country adoptees'. *Psychological Medicine*, p. 1-12.

Patel, T 2007, 'Theorising the racial identity development of transracial adoptees. A symbolic interactionist perspective'. *Adoption and Fostering*, vol 31, nr. 2, p. 32 – 43, Igenta Connect.

Ramm, A 2007, *Adoptert: et annerledes perspektiv, et livsløp, et oppgjør*. Gyldendal, Oslo.

Rye, H 2002, *Tidlig hjelp til bedre samspill*, 2. utg. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Sletta, I 2006, *Selvoppfatning hos utenlandsadopterte: en kvalitativ undersøkelse av hvilke faktorer som kan være av betydning, med særlig vekt på etnisk identitet*. Hovedoppgave i pedagogikk - Universitetet i Oslo.

Snoek, J 2002, 'Psykisk utvikling', Kap. 3 i *Ungdomspsykiatri*, 2. utg. Universitetsforlaget, Oslo.

Statistisk sentralbyrå 2008, *Adopsjoner, 2007*. Frigitt 12.06.08, lest 08.07.08, <http://www.ssb.no/emner/02/02/10/adopsjon/index.html>

Stiklestad, SS 2007, 'Det biologiske prinsippets skiftende anvendelse', *Nytt Norsk Tidsskrift*, Nr. 2, s. 138 – 149, NORART.

Storvik, AG 2007, 'Utenlandsadopterte oftere i kontakt med psykiatrien'. *Dagens medisin*, lest 01. november 2007, (<http://www.dagensmedisin.no/nyheter/2007/06/21/utenlandsadopterteoftereik/index.xml>)

Strauss, C and Corbin J 1998, *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, 2. edn. Sage Publications, California.

Sætersdal, B og Dalen, M 1999, *Hvem er jeg? Adopsjon, identitet, etnisitet*. Akribe, Oslo.

Tieman, W, van der Ende, J, & Verhulst, FC 2005, 'Psychiatric disorders in young adult intercountry adoptees: An epidemiological study'. *American Journal of Psychiatry* vol 162, p 592–598.

Vinnerljung, B og Sundell, K 2007, 'Introduktion'. Kap. 1 i *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?* Gothia, Stockholm.

Walker, J 2008, 'The use of attachment theory in adoption and fostering'. *Adoption & Fostering* vol 32, nr. 1, p. 49–57, Igenta Connect.

Vedlegg

1. Tilråding av behandling av personopplysninger fra NSD
2. Informasjonsskriv – forespørsel om å delta i intervju
3. Samtykkeerklæring om å bli kontaktet
4. Samtykkeerklæring om å delta i forskningsprosjekt.
5. Intervjuguide
6. Oversikt over trenoder

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Monica Dalen
Institutt for spesialpedagogikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vår dato: 30.01.2008

Vår ref: 18174 / 2 / SM

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 17.12.2007. Meldingen gjelder prosjektet:

18174	<i>Psykisk helse hos utenlandsadopterte. En kvalitativ undersøkelse om mulige årsaker til dårlig psykisk helse</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Monica Dalen</i>
Student	<i>Margrete Ribe</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.12.2008, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Siv Midthassel

Kontaktperson: Siv Midthassel tlf: 55 58 83 34
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Margrete Ribe, Vardekleiva 2, 1560 LARKOLLEN

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uib.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Det tas høyde for at sensitive personopplysninger behandles med elektroniske hjelpemidler (pc).

Ombudet finner informasjonsskriv vedlagt meldeskjema tilfredsstillende. Formuleringen "Det er søkt om konsesjon for prosjektet fra personvernombudet..." bør imidlertid endres til "Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste".

Datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger fremgår, opptak slettes og indirekte personidentifiserbare opplysninger fjernes/omskrives. Prosjektslutt er satt til 01.12.2008

Vedlegg 2

Informasjonsskriv – masteroppgaveprosjekt ved Universitetet i Oslo.

Forespørsel om å delta i intervju

Jeg er en student ved Universitetet i Oslo ved Institutt for spesialpedagogikk. I forbindelse med min masteroppgave skal jeg gjøre et forskningsprosjekt under veiledning av Monica Dalen, professor ved universitetet. Til dette prosjektet trenger jeg informanter.

Temaet for oppgaven er ”Psykisk helse hos utenlandsadopterte”. Bakgrunnen for oppgaven er forskning som viser at utenlandsadopterte oftere er i kontakt med psykiatrien enn ikke-adopterte. Jeg ønsker å se nærmere på om det er slik, og på hvilke årsaker som i tilfelle kan ligge til grunn for at noen utenlandsadopterte utvikler psykiske problemer. Jeg synes det vil være spennende å finne ut i hvor stor grad de opplever at deres problemer er knyttet til det faktum at de er adoptert, eller om de erfarer at det er andre årsaker til at livet har blitt vanskelig. Derfor vil jeg gjennom et helhetlig intervju forsøke å sette meg inn i informantens livsverden, og se på mange spørsmål rundt oppvekst og helse, skolegang, venne- og familieforhold, i tillegg til spørsmål knyttet til adopsjonen. Formålet med prosjektet er å øke kunnskapen om temaet, slik at man kan bli bedre i stand til å møte disse ungdommenes utfordringer.

Jeg ønsker derfor å komme i kontakt med voksne utenlandsadopterte som har eller har hatt psykiske vansker, og som er villig til å dele sine erfaringer med meg. For å fylle kriteriet om en dårlig psykisk helse må du ha gått i behandling hos terapeut for dine problemer eller ha vært innlagt på en psykiatrisk avdeling. Med voksen mener jeg at du må ha fylt 18 år.

Intervjuet vil ta omtrent 1-2 timer. Hvis vi finner ut at det blir mye på en gang, kan vi dele det i to. Vi blir enige om tid og sted sammen.

Det er selvsagt helt frivillig å delta i prosjektet, og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis uten å måtte begrunne det nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg slettes. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og all informasjon vil bli anonymisert slik at den enkelte ikke kan gjenkjennes. Det vil kun være meg og min veileder som vil ha tilgang på de personidentifiserbare opplysningene, og disse vil bli slettet når oppgaven er ferdig i nov 2008.

I første omgang ønsker jeg din tillatelse til at jeg kan ta kontakt og orientere nærmere om hva deltakelse i forskningsprosjektet vil medføre. Hvis du er villig til å bli kontaktet fyller du samtykkeerklæringen på neste side og returnerer den til meg. Deretter tar jeg kontakt med deg. Så kan du avgjøre om du ønsker å delta på prosjektet etter å ha snakket med meg og fått mer informasjon. Hvis du har noen spørsmål er du velkommen til å ringe meg på tlf 98 03 71 17 eller sende en e-post til m-ribe@online.no. Du kan også ta kontakt med veileder på tlf 22 85 80 61.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste AS.

Med vennlig hilsen

Margrete Ribe

Vardekleiva 2

1560 Larkollen

Vedlegg 3

Samtykkeerklæring om å bli kontaktet:

Jeg gir samtykke til å bli kontaktet av Margrete Ribe for å få nærmere informasjon om prosjektet "Psykisk helse hos utenlandsadopterte".

Sted og dato

Navn

Telefonnummer

Vedlegg 4

Samtykkeerklæring om å delta i forskningsprosjekt.

Jeg har mottatt informasjon om studien om ”Psykisk helse hos utenlandsadopterte” ved Margrete Ribe, og ønsker å delta ved å stille til intervju.

Sted og dato

Navn

Telefonnummer

Vedlegg 5

Innledning

- Gjennomgå at det er frivillig at delta, at opplysningene blir behandlet konfidensielt, og at hvis noen skulle ønske å trekke seg vil dataene bli slettet. Det er kun min veileder og jeg som vil ha tilgang på personidentifiserbare opplysninger og de vil bli slettet når oppgaven er levert i nov 2008.
- Fortelle at jeg kommer til å bruke lydopptak slik at jeg best mulig tar vare på dine egne uttalelser og ikke legger inn for mye tolkninger. Men det er kun jeg som vil lytte til disse opptakene, og all informasjon vil bli anonymisert når jeg skriver ut intervjuene. Men i intervjuet kommer jeg blant annet til å stille spørsmål rundt deres familie. Derfor er det viktig å tenke over at jeg er opptatt av relasjonen til f.eks mor, ikke opplysninger som gjør at mor kan gjenkjennes.
- Innhente samtykkeerklæring.
- Som jeg skrev i informasjonsskrivet ønsker jeg å gjennomføre dette forskningsprosjektet for å øke kunnskapen om utenlandsadoptertes utfordringer. Det finnes flere forskningsrapporter som viser at en del adopterte har psykiske vansker. Ulike rapporter tyder også på at man mangler kunnskap for å kunne møte denne gruppens behov, men at det også er mange ulike meninger om hva som kan være årsaken. Jeg ønsker derfor gjennom å lytte og analysere dine erfaringer å sette søkelyset på denne problemstillingen og kanskje gi et bidrag til forskningen. Det jeg er interessert er dine erfaringer, hva som har vært betydningsfullt i ditt liv. Jeg synes det vil være spennende å se om du opplever at dine vanskeligheter er knyttet til det faktum at du er adoptert, eller om du mener at det er helt andre årsaker til dine problemer.

Åpningsspørsmål

- Hvis du skulle beskrive din hverdag i dag, hvordan ville du gjøre det? Kan du f.eks fortelle om en vanlig dag?
- Jeg er interessert i å vite om veien til å bli den du er i dag. Men før vi begynner vil jeg bare stille et par praktiske spørsmål.
- Hvor gammel er du nå?
- Vokste du opp på et lite sted, en småby eller i en storby?

Hoveddel

Familieforhold

- Hvem er familien din? Mor, far, søsken, andre viktige familiemedlemmer som besteforeldre eller en tante/onkel.
- Fortell om forholdet til de enkelte i oppveksten. Bruk eks. Hvem er du mest fortrolig med? Hvem er du mest lik osv...
- Hvem har betydd mest for deg i oppveksten? Familie eller noen annen.
- Hvordan er forholdet til foreldre og øvrige familiemedlemmer i dag?

Skolegang/arbeid

- Hva gjør du i dag? Arbeid/skole
- I tilfelle arbeid: Har du vært lenge på din nåværende arbeidsplass?
- Hva er din høyeste utdanning? (Hva slags utdanning har du?)
- Har du noen planer videre?
- Hva trivdes du på skolen? Først barneskole, ungdomsskole, videregående skole og høyere utdanning?
- Hvordan var ditt forhold til lærerne?

- Hvordan kom du overens med de andre elevene?
- Hvordan har du fungert skolefaglig?
- Var det noe som var spesielt bra eller vanskelig på skolen?
- Ble det på noen måte tatt hensyn til at du var adoptert på skolen? Burde det vært det?
- Hva kunne vært gjort annerledes i forhold til dine utfordringer?

Vennskap/forhold

- Hvordan har du hatt det i forhold til venner i oppveksten? Beskriv.
- Hvordan har du det med venner i dag?
- Hvordan hadde du det i forhold til kjærester i oppveksten?
- Lever du i et forhold i dag?
- Har du egne barn? Hvilke tanker gjør du deg i forhold til å få egne barn?

Fritidsaktiviteter

- Hva gjør du på fritiden? Hvor lenge har du drevet med det?
- Hva slags andre aktiviteter har du drevet med på fritiden? Gi eksempler, omfang.
- Hvem har vært drivkraften i de ulike aktivitetene?

Adopsjon

- Når ble du bevisst at du var adoptert? Episode?
- Når begynte du å stille spørsmål til foreldrene dine i forhold til din bakgrunn?

- Har foreldrene dine vært opptatt av å gi deg informasjon om det landet og den kulturen du kommer fra? Har det vært viktig for deg å få denne informasjonen?
- Hvordan opplever du at den informasjonen du har fått har vært?
- Hva slags tanker har du gjort deg rundt dine biologiske foreldre?
- Har du tenkt på eller gjort forsøk på å finne din biologiske familie?
- Hvordan har det vært å snakke med foreldrene dine om dette? Har de rundt deg vært åpne om det? Hva tror du er grunnen?
- Har du hatt andre å snakke med?
- Har det vært spesielle perioder hvor du har vært mer opptatt av dette? Når? Gi eksempel.
- Hva har foreldrene dine fortalt om den første tiden etter adopsjonen?

Før adopsjon

- Hvor gammel var du da du kom til Norge?
- Hvilket land er du adoptert fra?
- Hva vet du om bakgrunnen din?
- Har du noen minner fra tiden før adopsjonen?
- Hva har foreldrene dine fortalt deg om hvordan du hadde det da du kom til dem?
- Hva var grunnen til at foreldrene dine valgte å adoptere?
- Hvilke tanker gjør du deg rundt det valget?

- (Hvis det finnes biologiske barn i familien?) Opplever du at du har blitt likestilt med dine søsken? Føler du at dine behov ble like godt ivaretatt som biologiske barn?

Etnisitet

- Når oppdaget at du så annerledes ut? Fortell om en episode.
- Hvordan har det vært for deg å vokse opp i Norge med en annen hudfarge?
- Har du noen gang blitt ertet/mobbet pga hudfarge? Gi eksempler.
- Har du følt deg ”annerledes”? På hvilke arenaer? Hva forsterket denne følelsen? Positivt/negativt?
- Har du hatt venner som også har vært adopterte?
- Hvordan er ditt forhold til innvandrere og flyktninger?

Psykiske problemer – møtet med hjelpeapparatet

- Forskning som er gjort på utenlandsadopterte viser at de har økt forekomst av psykiske lidelser, selvmord, rusmisbruk osv i forhold til ikke-adopterte. Hva tror du kan være grunnen til det?
- Har det vært spesielle hendelser eller perioder i ditt liv som har vært spesielt vanskelige?
- Hva har vært avgjørende for å komme deg gjennom de vanskelighetene du har stått ovenfor? Personer, aktiviteter, valg, løsninger...
- Hva tror du selv er grunnen(e) til at du kom i en situasjon der du oppsøkte hjelpeapparatet?
- Hva slags type hjelp har du mottatt, hvilke instanser har du vært i kontakt med? PPT, BUP, osv...

- En norsk undersøkelse viser at mange utenlandsadopterte opplever at den hjelpen som blir gitt ofte har liten effekt. (Egge 2005) Hva er din vurdering av den hjelpen du har mottatt?
- Ble det tatt hensyn til at du var adoptert? Føler du at det burde vært tatt hensyn til det?
- Hvordan opplever du hjelpeapparatets kompetanse om adopsjon?
- Hva tror du hjelpeapparatet kunne gjort annerledes for å hjelpe deg bedre?

Avsluttende spørsmål

- Hvis noen kom til deg og fortalte at de vurderte å adoptere. Hva ville være dine råd til dem?
- Har du noen råd til de som møter adopterte gjennom sitt arbeid?
- Er det noe jeg ikke har spurt om som du ønsker å fortelle?
- Er det noen spørsmål du opplevde som ubehagelige, som jeg ikke burde spurt om?
- Ønsker du å lytte til båndopptaket?
- Er det noe du ønsker å slette?

Vedlegg 6

Oversikt over trenoder

Adopsjonen			
	Name	Sources	References
	Arv vs miljø	5	9
	Kunnskap om preadopsjonelle forhold	4	7
	Resiliensfaktorer	4	19
	Søken etter røtter	4	10
	Tilknytning	4	15
Etnisitet			
	Name	Sources	References
	Behov for å være som alle andre	4	8
	Drømmen om et annet liv	1	9
	Etnisitet	4	23
	Mobbing	4	20
	Utseende	0	0
Livet i adoptivfamilien			
	Name	Sources	References
	Andre relasjoner	3	9
	Matching	3	9
	Relasjon til adoptivforeldre	4	40
	Å leve opp til forventninger	3	13
	Åpenhet om adopsjon	5	18
Systemet rundt			
	Name	Sources	References
	Adopsjon som tema i skolen	4	8
	Hjelpeapparatet	4	21
	Råd til adoptivforeldre	4	6
Viktige faser			
	Name	Sources	References
	Aggresjon	1	13
	Selvmordsforsøk	2	2
	Vanskelige perioder	4	20
	Å bli mor	4	15
Viktige spørsmål			
	Name	Sources	References
	Forskning - psykiske lidelser	4	5
	Nøkkelsetninger	4	11